

T. Igor Csaba

SÁRKÁNYFOGAS CÍMER ALATT

T. Igor Csaba

**SÁRKÁNYFOGAS
CÍMER ALATT
(„Olcsó vér”)**

TARTALOM

Előjáték

A halál előszobája

Első rész

A fejedelem szolgálata

Két fiatal legény

A Bornemissza házban

Az Univerzitéson

Szentpál

Utak és utasok

Készülődés. Anna feltalálja a szabad verset

Második rész

A haza hálája

Az orosz háborúban

Új napkelte, új fejedelem

Interludium. Lengyel és erdélyi események

Tudásra szükség van

Hazatérések

Padovában

Feszült évek

Ami a tiéd

Bakfark után

(Magyarázatok)

Előjáték

A halál előszobája

A zárkának az egyszerű meszelt falán kívül sem volt semmi különlegessége. Már ennyi is kedveménynek számított. Mert a legtöbb cella kisebb volt, meszeletlen, bútortat bennük semmi, vagy a minimális, itt meg azért csak volt egy valamilyen ágy, asztal, meg egy szék. Még éjjeli edény is volt a sarokban, pedig arra alig volt szükség. A rab ugyanis naponta kimehetett sétálni, sőt erős őrizet mellett akár vendéget is fogadhatott. Amire itt, Konstantinápolyban alig volt szükség.

A rab, egy fiatal vitéz, aki – mi tudjuk – még nem töltötte be a harmincadik évét. Abban a pillanatban, amikor ez a történet kezdődik, éppen a falnak támaszkodva állt s nézte, jobb híján a magasan levő rácsos ablakon keresztül az égen tavonuló őszi fellegetek. Úgy kergette őket a szél, mintha elkövetek volna valamit ellene, s most ki akarná őket fárasztani.

A vitéz csak állt és nézte. Igyekezett nem gondolkozni. „Hiszen úgyis vége lesz egyszer! Holnap, vagy két év múlva, de ez így nem maradhat!” Ámbár – gondolta aztán minden igyekezete ellenére – volt már példa arra is, hogy emberek életük végéig itt maradtak. És nem haltak erőszakos halált.

A mi fiatalemberünk nem félt a haláltól. Hiszen azzal komázott egész addigi életében. De legalábbis az utolsó négy évben mindenképpen. Csak akkor lett komorabb az arca, amikor a családja jutott eszébe. Mert szerető fiatal felesége volt és három kicsiny gyermeke. Ennyiről tudott. Hisz régen volt már az utolsó látogatója.

– Uram Isten! Mi lesz velük, ha én nem leszek?!

1555-öt írtak akkor és október nyolcadika volt, délelőtt. A fogoly, úri rab volt igazából, otthon birtokai voltak, három malma (ő rendszerint molnának nevezte, de a ma használt malom szót is írta, akkor, amikor még az elmúlt év végén testámentumot készített) két faluja, Pyls és Kálnó, meg még egy harmadik fenn a tótországi hegyekben, Baglyas, de ott mindössze valami hét vagy nyolc család jobbágy kaszálta a szénának valót. Kihalt a falu, legalább nagyrészt, mert vitatott birtok volt egészen addig, míg a király, Ferdinánd, a volt tulajdonost megnótáztatván és hatalmaskodáson kapván, elvette tőle s a mi vitézünknek nem adta, mint jó emberének.

Mert becsülte Ferdinánd a jó vitézét, akinek sokat köszönhetett. Gimes várnagya volt eredetileg, s a királyi kegyből kiesett Forgáchok birtokait szedette rendbe vele. Amíg el nem jött az ideje annak, hogy a veszedelemben a haza védelmére siessen. Akkor várvédő lett belőle, méghozzá nagyon sikeres. A török ostromának sikertelensége, a vár megszabadulása legnagyobb részét neki volt köszönhető. Ennek már három éve. És, hogy a régi kapitányok leköszöntek, ő lett a kapitány. Ez okozta a veszét is. Hisz az elmúlt 1554-es évben híret vették, hogy török martalócok dúlják a közeli falvakat. Ez nem volt tréfa dolog, mert a vár népe azokból a terményekből élt, amik azokban a falukban termettek.

Lóra kapott hát a kapitány, két alkapitányával együtt, hogy szétverjék azokat a martalócokat. De sajnos csapdának bizonyult a dolog, mert míg ők a rablókat ugrasztották szét, addig Veli bég, a hatvani török kapitány lesben állt a közeli erdők szélén. És a megfelelő pillanatban csak előjött minden lovasával, s megtámadta őket. A két alkapitány megmenekült, de a mi vitézünk bizony fogságba esett.

Ennek már lassan egy éve lesz. Először Budára vitték, ott írta néhány nap elteltével a testámentumot. Mert bár akkor még bízott abban, hogy kiváltják – szokás volt ez akkoriban a tehetősebb foglyoknál – de minden eshetőségre, szerető családjára is gondot akart viselni.

Írt hát először is a királynak. Váltaná ki! Annál is inkább, mivelhogy éppen békeidő volt, a török martalócoknak nem lett volna joguk ott sem lenni. No, a király írt is a nagyvezírnek, hogy jó lenne, ha tán békén hagyná az ő esküdt kapitányát. De a dolog ennyiben maradt. Sem Ferdinánd, sem Szolimán nem kockáztatta a status quot. Ferdinándnak mind emellett még pénze is alig volt a háborúskodásra. Nem adott neki a Fukar.

A Fugger bankházat tisztelte meg a magyar ember ezzel a névvel. Így történt, hogy a nevezett család még a magyar nyelvet is gazdagította, legalább egy új szóval. Bár inkább a hadipénztárt gazdagították volna!

Akkor, amikor látszott, hogy ez az út befulladás, Dorka asszony indult el. A nádorhoz ment esedezni, legyen már gondja a legjobb vitézére.

Akkoriban Nádasdy Tamás volt éppen a nádor. Új volt még a tisztségében, remélni lehetett, hogy jól fog seperni az új seprű. De itt is csalódniuk kellett a reményeikben. Mert hát a nádor valóban megmozdult, írt is, alkudozott is, de semmi sikerrel. Utoljára aztán meggondolta, hogy ő most az egész várrendszert kell megépítse, javíttassa is, s az mégiscsak többet jelent, mint egyetlen vitéz élete.

Így kellett szegény Dorkának szomorúan távozni.

Azután a nyitrai püspöknek írt a vitéz. (Literátus ember volt, deák, tudott nemcsak írni, de tudta azt is, hogy kinek mit írjon). A püspök ráadásul közeli rokon is volt. Egyebek mellett a nemességet is neki köszönhetette a család. De Pál püspöknek már inkább csak azt írta a vitéz, hogy legalább a családra legyen gondja. Árváknak nevezte őket a levelében, mintha tudná, hogy neki magának már nincs reménye az élethez.

Amikor a gondolataival idáig ért, hallható volt, hogy kulcs csikordul a vasajtóban. Csausz lépett be. Ez általában úgy történt, hogy míg a látogató bent van, két markos, állig felfegyverzett katona, szpáhik, álltak őrt az ajtó két oldalán, de úgy, hogy belássanak.

Hosszú, vékony ember volt a csausz és úgy nézett ki, hogy eléggé bátor is, ha be mert menni egy olyan vitéz zárkájába, akitől még akkor is tartottak, amikor fegyvertelen.

A csausznak egyébként nem sok mondanivalója volt. Igazából egyetlen mondat:

– Holnap nagyságos Amhát pasa fog meglátogatni! Úgy készülj vitézem!

A fogoly vállat vont. „Ha jön, hát itt lesz.”

Amhát pasa magas, katonás ember volt, sűrű fekete szakállal, amely helyenként már őszült.

– Hát te volnál az? Aki annak idején annyi fejtörést okoztál nekünk?

A fogoly nem válaszolt.

– No mindegy, én nem haragszom rád!

.....

– Igazából sajnálom, amit most mondanom kell neked.

.....

– Komoly, megbízható ellenség voltál. Az ilyent jobban megbecsüljük, mint a megbízhatatlan barátot. No de akárhogy is, nekem jutott az a gyászos feladat, hogy közöljem: holnap meg fogsz halni.

A fogoly erre is csak annyit válaszolt, hogy lehajtotta a fejét.

A pasa folytatta:

– Nem az életedet kívánom, még csak nem is a hazádat akarjuk elvenni. Nem kell nekünk Magyarország. Nekünk Bécs kell! De ahhoz, hogy odajussunk, szükségünk van felvonulási terepre! Érted?

A fogoly bólintott.

– Nem tehetünk arról, hogy éppen a te hazád, köztünk és a célunk között fekszik. Eleget törtük a fejünket rajta Ahmed nagyvezírral, Látod, ugyanaz a neve, mint nekem (ezt a nevet akkoriban kétféleképpen is írták), hogy mi is legyen veled. De tudjuk, hogy te túlságosan okos vagy. Ráadásul még fiatal is, tehát fejlődnél, ha lehetne. Még az is lehet, hogy később persze, te egymagad meg tudnád akadályozni az egész hadjáratunkat. Vagy legalábbis nagyon megnehezítenéd. Értsd meg! NEM HAGYHATUNK ÉLETBEN! Ezennel tehát felajánlom neked, hogy a mi módunkon halj meg. A selyemzsinór gyorsan öl és nagyon rövid ideig fáj. Ezenkívül csak az akasztás jöhet szóba.

A fogoly ekkor szólalt meg először:

– Pallos?

– Ne kívánd vitéz! A mi hóhérunk nincs hozzászokva, s ügyetlen benne. Néha négyszer, ötször is oda kell vágjon, hogy elvégezze a dolgát. Nem kínozni akarlak, de sajnálom, nem maradhatsz életben. Akármilyen történhet, kiszabadulhatsz, s kész a baj.

– Értem pasa. Ebben az esetben legyen ahogy akarod!

– Gondoltam, hogy ezt fogod mondani. Nyugodj meg, nem fogsz szenvedni! Most gondolom, imádkozni akarsz. És esetleg írni Dorka asszonynak. Békén hagylak tehát. Vacsorára pedig meg vagy híva hozzám! Sajnálom, hogy fegyveres örök is lesznek, de tőled még akkor is tartani kell, ha semmi fegyvered nincs. Most megyek. Erősödj meg a te lelkedben! Holnap hozatok papot, a te vallásod szerintit.

A pasa elment. Iszonyatos rossz kedve volt. Az úton az összes öröket leteremtette, volt olyan, akit meg is kínoztatott. És megkorbácsoltatta a legkedvesebb háremhölgyét.

A kivégzés másnap délelőtt a szabályok szerint ment végbe. Nem volt nyilvános. Még a többi rabok sem láthatták.

Így végezte életét a legnagyobb egri hős, Bornemissza Gergely. Soha nem tudta meg, hogy Sygher Dorka asszony három hónapnak előtte egészséges fiúgyermeknek adott életet. Aki a szent keresztségben a János nevet kapta.

Első rész A fejedelem szolgálata

Két fiatal legény

– Lánckenetek jönnek!

A komoly, középkorú férfiú, akit Bekeháti Miksa, vagyis Maximilian néven ismertek a barátai, így nevezte a katonákat, akiket a fejedelem betelepíteni kívánt. A másik férfi, aki a Nemvaló Farkas névre hallgatott, bólintott.

– Szóval... lánckenetek.

– Igen.

– Nem elég jó neki a saját katonája?

– Úgy látszik. Meg azt mondják, hogy azok a lánckenetek mindent tudnak. Olyat is, amiről egy rendes katona nem is álmodik.

– Áhh! A zsoldos az csak zsoldos, akárki akármit is mond. Amikor látja, hogy rosszra fordulnak a dolgok, csakúgy otthagyja az urát és áll át az ellenséghez, mintha örökké ott harcolt volna.

A két férfi most oldalra ingatta a fejét, mintegy kifejezve egyetértésüket a másikkal. Aztán mégis az egyik megszólalt.

– Azt hiszem azonban, fejedelem urunk tudja a dolgát. Elég régen forgolódik már hadi dolgokban.

Ezeröttszáz hetvenkettőt írtak akkor az annalesek. Erdélyországban somlyói Báthory István uralkodott már egy éve. Általában el lehetett mondani, hogy rend van és békesség. Török nem háborgatott, azzal jóba volt Báthory. Miksa pedig? (Az akkori császárt éppen úgy hívták, mint az idős Bekehátit. Vagy inkább fordítva? Akkor divatos ugyanazon nevet adtak a szüleik mindkettőnek?) Az meg messze volt. És különben is mással volt elfoglalva. Védte az országát ahogy lehetett. A maradék országot. Amit a török mindenképpen el akart tőle venni.

– De minek is kell az az ország a töröknek?

Ezt nem lehetett tudni. Azóta sem tudja senki. Talán ha a török...

A két férfi láthatóan más témákra tért át a beszélgetésben. Igaz is, a landsknechtektől nem olyan hosszú az út az ország dolgaig. A gondolatokban.

Rajtuk kívül még egy személy tartózkodott az udvarház nagyszobájában. Egy fiatal fiú volt a harmadik, Nemvaló úrnak a tizenhét éves László fia. Ő nem szólt bele a beszélgetésbe, inkább jól nevelten hallgatott. Csak olyankor kért engedélyt a szólásra, amikor olyasmiről volt szó, amit ő, fiatal létére, jobban tudhatott. Ám Bekeháti úr ezúttal éppen neki szegezett egy kérdést.

– És te, László? Mit szándékozol kezdeni saját magaddal?

A fiúnak kigyúlt az arca, úgy mondta nagy lelkesen:

– Szeretnék vitéz lenni! Mint Jancsi! Vagy még inkább az apja volt. De egyelőre el kell menjek Bolonyába. Az akadémiákra. Így akarja ezt apámuram.

– Jól akarja! – szól megint a vendég. – Tanulni szükséges! Látod, Jancsinak az apja is tudós ember volt. Akadémiákra is járatta a bácsikája, a nyitrai püspök. Az akkori. Összevagdostatni magadat ráérsz azután is!

– Ez igaz – mondta a fiatalember. – De látják, uraim, Jancsi már nem járt az akadémiákra. Nem is lett volna ideje, hisz tizenhárom éves kora óta mind hadban van. Schwendi Lázár uramnál kezdte, s azóta sem tette le a kardot.

– És közben minden szabad idejét az udvarban tölti és igyekszik mindent pótolni, amit elmulasztott. Mert, hogy tudd, ő már képzett tűzmesternek számít. Szeret is az udvarban tanulni, de meg is huzigálná a fülét Bornemisza Pál főesperes uram. (A nyitrai püspök hol egy, hol két sz-szel írta a nevét. De azért tartotta a rokonságot a fiatal katonával.) Hát így gondold végig a jövődet! Jancsi nem olyan szerencsés, mint te. Árva volt, már amikor megszületett. A nagybácsira volt bízva a nevelése. Merthogy az édesanyja polgári rendű asszony volt, aki a férje halála után Istennél keresett vigaszt. Vagyis, apáca lett. Klarissza. Elég szigorú rend, mint bizonyára tudod is. Hát esperes uram meg így tartotta jónak a nevelését. Öreg ember már, az apját is ő nevelte. Még a nemességet is ő járta ki a családnak. Hálával tartoznak hát neki. Na de... egy fiatalnak nem csak a tudományokat kell bújnia! Szerintem inkább menj most ki a levegőre, mert a birtok kezelését is meg kell tanuljad!

A fiatalember tehát kifelé indult. Azonban az apja még utána szólt:

– A lánckenetekkel pedig ne törődj! Nem neked való társaság. Rabló zshiványok valamennyien!

– Jancsi is?

– Dehogy! Jancsi tisztességes, jó családból való fiatalember! Talán összebarátkoztok.

„No, arra aligha lesz idő” dühnyögött a fiú és igaza volt. Merthogy akkor éppen augusztus havában voltak, ősztől pedig várta őt az akadémia.

Később, amikor már a birtokot szemlélte a két fiú, a barátja meg is kérdezte.

– Na? Milyen eredményre jutottál?

László szomorúan lógatta a fejét.

– Semmilyenre! Nem lehet velük erről beszélni! Most már ketten is vannak. Hogy várjak még, meg, hogy később is lesz időm összevagdostatni magamat, meg ilyesmit. Hát az is lesz belőle, ha idejében nem kezdem el gyakorolni a kardforgatást! Ilyen fafejű embereket. Most meg már Miksa bá' is!

– Miféle név az, hogy Bekeháti?

– Tudja a csuda! Talán volt valamikor egy Beke nevű ember, oszt' az ő őseinek a birtoka annak a másíknak a birtoka hátánál volt. Azt hiszed érdekel? Jobban érdekelne az apád története.

– Az apám? No ő már igaz, hogy valóban megjárta az akadémiákat. Pál bátyám nem hagyta nyugton addig, míg vagy két évet ott nem töltött. Akár hiszed, akár nem, azzal fenyegette, hogy nem járja ki neki a nemesi levelet, ha nem tanul. No de aztán mégsem lett két év abból. Hazahívta a király. Kellett neki egy bátor ember, aki a Forgáchokat sakokban tartsa. Meg amellet literátus is. Hát így küldte kastellánnak Gimes várába. Eredetileg persze, leltározni. Később került Egerbe, kétszázötven gyaloggal. A többit tudod.

László bólogatott.

– Igen. Mindenki tudja. Az egész ország. Kár, hogy olyan szomorú vége lett!

János vállat vont.

– A vitéznek bármikor meglehet. A halállal kötünk szövetséget.

– És édesanyád? Hogy bírja? Már tizenkilenc éve.

– Igazából inkább tizennyolc. Az első évben nagyon szegények voltunk. György bátyám segített minket ahogy tudott. De akkor még nem volt olyan gazdag. Én akkor még nagyon kicsi voltam, csak azt tudom, amit mások mondtak. Aztán később kolostorba ment. Anyám persze. Azt hiszem, hogy Pál bátyám nem szívelheti. Tudod, polgári rendű volt, ráadásul eredetileg német családból. Úgy is ismerkedtek meg. Hogy az apám első feleségét ápolta, mikor már beteg volt. Tudod, Györgynek az édesanyját. Aztán, hogy Erzse meghalt, megszerették egymást és így lett házasság a dologból. No, Pál bátyám ezt nem nagyon szerette. De azért gondoskodik róla, csak azt kötötte ki, hogy nem menjen még egyszer férjhez. De hát nem is akart soha.

A fiúk közben elérték a birtok határát.

– Leszállunk?

– Nem. Gyere velem!

A másik falu ott kezdődött. Ott is volt egy udvarház, arrafelé mentek.

– Oda megyünk? – ezt a vitéz kérdezte, aki az előbb az anyjáról beszélt.

– Igen.

– Ki lakik ott?

– Káli Béla uram.

– Várnak?

– Nem, de mindig szívesen látnak. Ágnes lánya van, nagyon szép. És az apa is jó barát az enyém-mel.

– Meg is vannak egyezve?

– Nem tudom. Nekem nem mondták. Apám szerint, előbb az akadémia!

A lány valóban nagyon szép volt. Valamivel tán fiatalabb náluk, de a szeme olyan volt, hogy amikor valakire ránézett, annak egyből belesajdult a szívébe. Bornemissza Jancsi is így járt. László egyébként éppen azért vitte magával újonnan szerzett barátját, hogy Ágnesnek bemutassa. Vagy ki tudja, lehet, hogy dicsekedni akart a tizenhat éves kislánynak, hogy neki már komoly vitéz barátja van. Ám majdnem visszafelé sült el a dolog, mert Ágnes a látogatás ideje alatt egyre jobban figyelt Jancsi vitézre, talán valamennyire, de hanyagolta a régi lovagját. Nem, arról szó nem lehet, hogy kacérság, ezt a szigorú Káli Béla egyszerűen nem tűrte volna el a családjában, de a leányka Jancsira figyelt, László pedig rághatta az ökleit a saját bolondságának miatta. De hát, sokszor így jár, aki dicsekszik olyankor, amikor nem kéne.

László tehát elkomorodott. Nem is tartott a látogatás nagyon sokáig, elindult hazafelé. Szokás szerint a fejfájást okolva, mint előtte és utána is megannyi felsült szerelmes.

Pedig még el akarta mondani Ágnesnek, hogy nemsokára indul az akadémiákra. Ám, amikor látta, hogy a barátnője milyen szívesen és önfeledten cseverészik a fiatal vitézzel, elment a kedve a további dicsekvéstől.

– Vigyél vagy két szolgát magaddal! – mondta józanul az apja indulás előtt. Merthogy eleinte úgy tűnt, László egyedül akar nekivágni az útnak. – Sok veszett kutya kóborol szerte az országban!

Ez igaz is volt. Csakhogy azok kétlábú kutyák voltak. Martalóc csapatok járták szerte az országot. Névleg a Békés Gáspár uram katonái voltak, annak a Gáspár úrnak, aki nem fogadta el a vereségét a fejedelmi süveg utáni versenyfutásban, hát bezárkózott Fogaras várába és duzzogott.

Végül az lett, hogy öt szolga kísérté el az útja elején. És melléjük még a fiatal Bornemissza is vele ment, őt is elkísérte egy szolgája.

– De nem megyünk sokáig – tette hozzá a vitéz –, nekem még haza kell mennem. A bátyámhoz, tudod. És ott vannak még a nénjeim is, Orsika és Kató. Jó lenne, ha te is megismernéd őket!

– Szívesen mennék, köszönöm! De látod, annyira a lelkemre kötötték azt az akadémiát.

– Hogyne! Hallottam. És jó is, ha ott megforogsz. De miért Bolonya? Katolikus vagy?

– Igen. A Nemvalók katolikusok. Mint a székegyházak általában. Máskülönben Padovába mennék, mint fejedelem urunk is ahol volt.

– Így már értem.

Közben lovagoltak szép nyugodtan délnyugat felé. Elérték a Marost, majd a parton folytatták tovább az utat. Ahogy a folyó is igyekezett. Sok kanyarral, erdővel a partján, néhol mocsarak is kerülőkre kényszerítették őket. Egy helyen, ahol a mocsár kissé távolabb került tőlük, egy természetes szikla-képződményre figyeltek fel. Olyan volt, mint egy kapu. Ki tudja, hová, milyen varázslatos országba lehet belépni rajta? Ki is mondta Jancsi vitéz:

– Ott kezdődik a tündérek országa?

– Lehet. Vagy a pokol.

– Gyere, nézzük meg, mi van a kapu mögött!

– Nem lenne könnyű! Látod?

Valóban, hatalmas bokor- és burjánerdő védte a bejáratot, jelezve, hogy nem könnyen adja meg magát az ott következő tartomány. Szúrtak kegyetlenül.

– Ezek még a ruhát is letépi rólunk! Aztán mehetünk tovább félmeztelenül. Ráadásul egy csomó tövissel a bőrünkben.

Valóban, olyan fává nőtt bokrok is állták az útjukat, amelyeket a nép krisztustövisnek nevezett. Ujjnyi hosszú tövisekkel. Hát letettek a bejutásról. Mindössze Jancsi jegyezte meg még, hogy:

– Pedig patkónyomok vannak arra!

– No igen! Néha egy-egy szegény ember, aki tán gyilkolt is a falujában, kivert kutya módjára itt húzza meg magát. Hallottam is ilyesmiről gyermek koromban.

– Persze... biztosan azzal ijesztgettek akkoriban.

– Olyan is volt. Nálatok nem?

– Nem. Mint tudod, apám meghalt, még mielőtt én megszülettem volna. Anyám pedig apáca lett a nyitrai püspök tanácsára.

László a fejét ingatta.

– Egyáltalán, jót akar nektek az a Pál püspök?

– Nem foglalkoztam vele. Gondolom, igen. Végül is... rokon. Nagyapám öccse. De neki is meg vannak a maga gondjai. Rólam mindenestre gondoskodott. Katonának nevelt. Mi is lehetett volna belőlem más? Kisebbik fiú lévén. És György bátyámnak is gondját viselte. És a lányoknak is.

No igen, a lányok. A Bornemissza lányok. Jancsi szeretett mesélni róluk. Többször is megtette, míg a Nemvaló udvarház vendégszeretét élvezte. Úgy, hogy Laci a vége felé már szinte ismerősként gondolt rájuk.

– De írtam is ám rólad! Ők is ismernek téged – mondta egyszer neki a fiatal vitéz –, most hát szeretnék, ha meglátogatnál minket! Ők is, nem csak én!

– És a bátyád?

– Gyurka? Ő főképpen a gazdasággal törődik. Ahhoz ért a legjobban. Látod, őt meg arra nevelte Pál bátyánk. De azért ő is szeretne látni téged.

– Szinte sajnálom, hogy erre most nem kerülhet sor – válaszolt László, de többet nem is tudott volna mondani, mert egyszerre meglevenedett körülöttük az erdő. Elhanyagolt ruhájú lovasok vágattak elő minden oldalról, s támadtak rájuk eszeveszetten. Bemutatva azzal, hogy csak a ruházatuk van elhanyagolva, a kardjuk nem.

Eleinte keményen védekeztek, László most látta meg azt, hogy milyen is igazából a kardforgatás magasiskolája, mert Jancsi úgy aprított maga körül, mintha csak répát vágna. Sajnos a szolgák annál kevésbé. Mert, amikor kettő közülük sebet kapva leesett a lóról, a többiek, kivéven a Jancsiét, az alighanem több ilyesmit is átélhetett, elszaladtak. Többet aztán nem is látott László deák, mert valaki vele is megkóstoltatta a fegyverét. Azt se tudta, hogy mivel csapták meg, alig is érezte.

Csak amikor felébredt, érezte, hogy nagyon fáj a feje. Meg is tapogatta.

– Tapogathatod barátom, mert jól megcsapott az egyikük. Vagy talán jobb, ha nem is tapogatom! Mert kötés van rajta, jókora. Mint egy török, olyan lettél.

László vette észre, hogy szekéren van, az ringatja. Szédült is.

– Hol vagyok?

– Úton hazafelé. Csak nem engedhetlek el így arra az akadémiára!

– Ezek szerint akkor...

– Kálnóra megyünk. Nem volt választásom. Legalább hamar meglátogatsz minket! Meglátod majd, hogy milyen tündér nővéreim vannak!

– De az anyám!

– Ne félj megírtam már nekik, hogy milyen kényszerhelyzet állott elő. Ámbár hiszen, a szolgálid már biztosan hazaérték azóta, ahogy futottak.

– Ezek szerint megvannak?

– Meg. Ámbár az egyik sajnos meghalt. De a többi azóta is fut. Na nem baj! Én meg szépen felcsomagoltalak és most viszlek.

– Egyáltalán kik voltak a támadók?

– Akiket atyád mondott. Békés uramnak a katonái. Ha annak lehet őket egyáltalán nevezni! Azt hiszem, jobb lett volna benézni a mögé a kapu mögé! Mert ott rejtőzködtek. No, se baj. De te igen jól forgolódtál! Csak még tanulnod kell ezt-azt. De ügyes voltál!

– Szóval, nem vallottam szégyent?

– Nem ám! Katonának is beillettél volna!

Aztán abbahagyta a vitéz látva, hogy Lászlónak az arcszíne kívánnivalót hagy maga után. „Mindegy, gondolta, van idő, hogy mindent megbeszéljünk!”

És hagyta a szekeret szép csendesen mendegélni. Nem nógatta a lovakat sem. Kölcsön szekér volt.

A Bornemissza házában

A szinte kötelező „hol vagyunk, és miért kerültem ide” kérdések után Lászlónak ideje lett végignézni a kálnói birtokon. Biz az nem volt valami nagy. A hollóhegyi Nemvaló birtoknak még a fele sem volt. Amint észre is vette, amikor először kilovagolt az uradalom gazdájával, György úrral. Nem volt nehéz, mert alig lézengett valami nyolc-kilenc jobbágy a környéken.

– Ez már istenes – válaszolt György gazda a ki nem mondott kérdésre. – Láttad volna az elején! Amikor apám megkapta a császártól ezt az uradalmat a Gimesi vár szolgálatának jutalmául, az egész nagy területen nem volt több, mint két család. A többi? A hegyekből jöttek valami tótok, lekaszálták s füvet, szénát csináltak, s részbe műveltek valamennyi földet is. Aztán a felét el is vitték. Én ugyebár nem lehetek ott mindenhol.

A magyarázatból látni lehetett, hogy György úr igazi gazdája a birtoknak.

– No és később hívtam ide embereket, s szerződtem velük. Hogy megvédem a családjaikat, s ínség idején etetem is őket. Cserébe a jobbágyaim lettek.

– Szökött jobbágyok – szólt közbe nevetve János, az öccse.

– Bánom is én! Mindenki vigyázzon a jobbágyaira! Nálam mindenesetre, szívesen megvannak.

Lászlónak még sajgott a dereka minden hirtelen mozdulattól, vagy éppen a feje fájt, de egészében jól érezte magát a baráti család szeretetében sütkérezve.

– Hát a lányokhoz mit szólsz? – ezt János kérdezte.

A lányok ketten voltak, Orsika, az idősebb, tényleg valami négy évvel volt idősebb nála, szép, fehér arcú, komoly leány, olyan mintha szentképről lépett volna le, és Kató, a kisebbik, aki viszont olyan volt, mint az eleven tűz. Mindenféle bolondozásban benne volt, lehetett vele tréfálgozni, néha vastagabban is, legfeljebb visszatréfált. Emellett úgy bírta a lovaglást, mint egy férfi. És szép is volt. Nagyon szép. János is csak ezt mondhatta róla:

– Kató nagyon szép!

– Na, csak mertél volna mást mondani! – replikázott azonnal, mert természetesen most is ott lovagolt velük.

– És Orsi?

– Ó! Ő sokkal komolyabb! Nem mernék így tréfálgozni vele.

Valóban, Orsika ritkán járt ki a házból. Néha azért, mert fájt a feje, ez elég sűrűn előfordult, néha azért, mert nem látott jól.

Október lett időközben, s az a hónap változásokat hozott magával.

Először is, jó meleg napos idő volt, főleg az elején. Talán emiatt, talán más miatt, egy szép napos délelőttön Orsika megkérte Lackót, hogy kísérné el egy kicsit, mert sétálni szeretne. A fiatalember természetesen örömmel állt rendelkezésére.

– És kérlek lovagom, ha már annak szegődtél, hogy a karodba kapaszkodhassak! Mint tudod is, nem látok valami jól.

Lackó azt válaszolta, hogy ez nagy öröm neki – mármint a kapaszkodás, nem pedig az, hogy a lány nem lát jól –, de ne nevezze őt lovagnak, mert nem az.

– Egyszerű deák vagyok én, most is vár az akadémia. Már ott is lennék, ha útközben nem történik velünk az a kaland, amiről lám, öcséd is beszámolt.

– Nem baj, nekem akkor is a lovagom vagy! És jó, ha tudod azt is, hogy apám is deák volt. Ma is úgy emlegetik, mint deákot. És emellett mégis a legnagyobb hős lett belőle.

Ekkor a lánynak megnedvededett a szeme, hogy az apjára gondolt, s arra, hogyan végezte.

– Lám kisasszonyom, te biztosan ismerted apádat. Jancsit hiába kérdezem, mert amikor ő született, az apátoknak már alig egy kevés volt hátra.

– Igen, én ismertem, de még nagyon kicsi voltam. Csak arra emlékszem, hogy óriási volt. Persze, hozzám képest. És, hogy mindig ápolta anyát. Tudod, akkor ő már beteg volt. Kapott valami betegséget, amikor Kató született, s nemsokára bele is halt. Akkor apám elvette Dorottyát, aki szintén az utolsó pillanatig ápolta anyámat. Azt hiszem, épp ez hozta őket közel egymáshoz. Ez az együttes ápolás. Mert nemsokára el is vette. De azt hiszem, apám nagyon jó ember volt. Most már tudom, hogy katonában ez elég nagy ritkaság.

– Nagyon tudós ember volt? Apád.

– Azt hiszem, igen. Persze főleg katonai dolgokban. De tudott énekelni, verset írni és jól tudott sakkozni is. Ezek mind olyan dolgok, amiket egy lovagnak tudnia kell. Te tudod?

– Valamennyire. Éppen tegnap kértem meg öcsédet, hogy mutasson valahol egy helyet, ahol gyakorolhatok. Mert már eléggé meggyógyultam.

– És a többit is tudod? Éneklés, versírás...

– No, azt hiszem, apáddal nem állnám ki a versenyt. Eléggé fahangom van. De tudok követni egy dallamot és meg tudok írni egy egyszerű verset is. Persze, inkább csak olyat, amilyeneket a nép szokott énekelni.

Így beszélgettek, s közben sétáltak a birtok parkjában. És Lackónak egyszerre csak a szívébe nyilallt, hogy mennyire kedves neki ez a magas, vékony leány, aki ráadásul még négy évvel idősebb is, mint ő. De kit érdekel ez? Hát egy kicsit, egy egészen kicsit, hogy azért feltűnő ne legyen, de magához szorította az Orsika kezét, ahogy sétáltak lassan a fák alatt. És úgy érezte, hogy a lány is visszaszorítja őt.

Másnap is sétáltak, harmadnap is. És bár Lackó egészséges fiatal férfi volt, katonának is készült, nem csak deáknak, csak a negyedik napon, majdnem késő lett, merte megkérdezni, hogy nagyon megharagudna-e Orsika, ha kérne tőle valamit?

– És mi lenne az a valami?

– Egy... csók. Lenne... az... a valami.

És Orsika örömmel teljesítette azt a kérést. Akkor is, máskor is. És attól fogva tudták, hogy ők ketten rendben vannak.

Mind ez idő szerint László úrfi szorgalmasan gyakorolt is. Hisz mind jobban érezte, hogy ő teljesen egészséges.

Valamikor a hónap felén túl, amikor esőre változott az idő és a fák levelei is jórészt lehulltak már, egy reggelen, amikor amúgy sem lehetett tenni semmi érdemes dolgot, hát előjött Nemvaló László azzal, hogy ő írt egy kis egyszerű verset. De ne nevéssék ki!

– Miért nevetnének? Hiszen ezt is tudni kell! Ez is hozzátartozik a lovagi készségekhez – így Jancsi.

– Olvasd fel.

– Inkább mondom!

– Gondolom, Katónak írtad!

– Nem én biz, hanem Orsinak.

János nagy szemeket meresztett a csodálkozástól. De mindjárt el is komorodott.

– Vigyázz Lackó! Orsival nem viccelünk! Ő nem olyan, mint Kató!

– Tudom. És ha már itt tartunk, hát jó, ha tudod, hogy szeretem a nővéredet. És azt hiszem, hogy ő is engem. Mi már úgy tekintjük, hogy meg is egyeztünk.

Jancsi a nagyobbik nővérére nézett.

– Igaz ez?

Orsi pedig lehajtotta a fejét és úgy mondta, bíborpirosan, hogy:

– Igaz!

Kató nevetett és ugrált örömeiben, mint egy gyermek. Hiszen az is volt.

– Na! Halljuk azt a verset!

Lackó pedig elmondta.

*„Nem esz már otthon a bánat
Sej-haj galambom
Mert eljöttem katonának
Így van ha mondom.*

*Bornemissza a vezérünk,
Sej-haj galambom,
Mellette hát mitől félünk?
Így van, ha mondom.*

*Téged se egyen a bánat,
Sej-haj galambom,
Olcsó vér kell a halálnak.
Így lesz, ha mondom!”*

A versen, főleg az utolsó szakaszon, mindnyájan elgondolkoztak. Csak Orsi vetett gyémántsugaras tekintetet a lovagjára. Kató pedig elővett valami zeneszerszámot egy sarokból – gitárhoz hasonlított, de a teste kerekded volt, meg hosszúkás, mint egy mandulaszem, később meg is tudta László, hogy mandolin a neve éppen emiatt – és pengetni kezdte. Pengette, pengette egy darabig, aztán énekelni kezdett. Elénekelte a verset, amit éppen akkor hallott. Kapott is érte a nővérétől egy nagy puszit.

De Jancsi hallgatott és Gyurka is. Elgondolták, hogy vajon nem a sorsukat énekelte el az a bolondos kislány?

Ugyanezen a napon vendég jött hozzájuk. Magas, nagy darab ember volt a jövevény, és azt mondta, Erdélyből jön. Egyenesen a fejedelemtől. Jancsihoz. Azt mondta, Berzeviczy Márton ő, a fejedelem szavával jön, hogy Jánost hívja ura szolgálatára. És, hogy még más házakhoz is el kell menjen, ahol jó katonaembereket tud.

A vers a vendégnek is tetszett. A nagy, magas ember meg is kérdezte:

– Akadémiákra még? Padovába?

– Nem. Bolonyába.

– Ejnye, de kár. Én Padovába megyek, amikor végeztem ezzel a dolgommal. Ott is maradok egy évig. Aztán majd hazamegyek, Erdélybe. Fejedelem urunk udvarába.

– Azt is lehet? – nézett nagyot Lackó. – Nem kell ott éveket ülni?

– Látod, fiatal barátom, hogy is mondtad? Nemvaló?

– Igen!

– Szép név, régi név! Becsüld is meg!

Lackó erre azt válaszolta, hogy igyekezni fog, eddig is azt tette.

– De mit is akartam mondani? Hát éppen ez a jó Padovában! Hogy néha-néha visszajárunk mi, udvari emberek és katonák, a tudás kútjára, mint a méhek a virágra. Lám én is azt teszem. Szeretik ott az erdélyieket! Te persze, katolikus vagy, igaz?

– Úgy van.

– Nem baj! Ez ott nem akadály. De befogadják a protestánsokat is. Mint engem, például.

László dűnnyögött egy kicsit magában, majd azt mondta:

– Végül is, nem vagyok én hozzákötve ahhoz a Bolonyához! Nekem csak azt mondta apámuram, hogy menjek az akadémiákra, tanulni.

– Hát velem jönnél?

– Persze, hogy mennék! Megyek is! Hol várjam meg kegyelmedet?

– Sehol! Gyere velem! Vagy akár megmaradhatsz itt is, Orsikád mellett. Csak hát... lehet, hogy tán rosszul fog esni neki, ha azután elmégysz.

– Kibírom – mosolygott szomorúan a lány –, ez a nők sorsa!

Legalább László is gondolkozhat még egy kicsit, hogy érdemes-e a sorsát hozzákötni egy olyan nőhöz, aki négy évvel idősebb nála!

A szemét nem emlegette. Lehet, hogy nem szerette emlegetni.

Aztán néhány hét elmúltával együtt cuppogtak a lovaik patkói a sárban. Fehérvár felé.

Az Univerzitáson

A diákélet Padovában nagyon érdekesnek bizonyult. László, nagyrészt az egész addigi életét a szülői házban töltötte el, nem csoda, hogy az egyetemen a zsibongást újnak látta. Meg is szerette azonnal. Főleg hogy, mivel egy kicsit későn érkezett, egyből be is esett a sűrűjébe. A professzorok tudása óriási volt, a lemaradást pótolni kellett. Alig is ért rá az otthoniakra gondolni.

Először úgy döntött, egyedül bérel egy szobát valamelyik olyan háziúrnál, aki nagy házban élt és azzal foglalkozott, később, úgy két hónap után rájött, hogy mégis jobb lesz, ha összeköltözik egy hozzá hasonló erdélyi ifjúval. Merthogy eredetileg az volt az elképzelése, hogy a szolgája is tanulni fog vele együtt, de az a Pista szintén belevetette magát a városi életbe, tanult is, meg nem is, s emellett még az ura kiszolgálása is ráhárult. Ez volt akkoriban a szokás. László pedig, viszonzás-képpen fizette érte a vizsgadíjat, meg a szállást. De bizony Pista igencsak városnézésen töltötte az

első félét. Nem is jelentkezett az egzámenre. Szoba pedig kínálkozott magától, egy fiatal Madarassy kereste meg, hogy mi lenne, ha összeköltöznének.

– Mi nem vagyunk nagyon gazdagok, és a szoba is nagyobb, mint ez a ketrec, amiben te laksz! A szolgálainknak is volna hely. Mit szólsz?

A Madarassyak valóban nem tartoztak a leggazdagabbak közé Erdélyországban, hivatalnok nemesek voltak. Ezt Nemvaló tudta is. No meg...unta is már László az egyedülletet, el nem tudta képzelni, hogy az a Pista mivel foglalja el magát napestig. Merthogy estére mindig rendesen megjelent, vacsorát készített, elrendezte a szobát, s elvégezte a kiszolgálást, ahogy az a Nemvalónéval való egyezségben benne foglaltatott. Egyébiránt Pista legtöbbször a Madarassy fiatalúr szolgálójának társaságában volt található. Kivéve, amikor éppen úton volt. Mert azért az is megesett. Vagyis, bár elég ritkán, de például levelet vitt egyrészt haza, Hollóhegyre. Meg még ritkábban Kálnóra. Mert vitt. Ha nem is nagyon sűrűn. Olyan... másfél vagy kéthavonta.

Orsitól is hozott levelet, de egyet. Az is rövid volt. Valami ilyesmi volt benne:

„Kedves László, drága barátom! Már most az elején elnézésedet kérem, amiért rövid lesz ez a levelem, de tudod, a szemem. Egyre romlik. És néha fáj is. Sötétben. Ezt egyébként megmondta annak idején az a fiatal vándorló orvos – német volt, valami Theophrast von Hohenheim, vagy efféle neve volt – aki akkor éppen Erdélybe igyekezett, ahol úgy tudta, németek élnek. Őket ment meglátogatni. Akkor megállt Kálnón, s megnézett engemet is. Ő mondta, hogy később még fájni is fog néha meg, hogy napoztatni is kell majd, persze előbb be kell hunyjam, de akkor sem fogok valami jól látni. Meg valami füvet is adott, amivel csepegtetni kell, persze csak a főzetével. Hát ezért nagy kinszenvedés nekem a levélírás itt a félhomályos szobában. Azért mégis írok, mert szeretem Kegyelmedet. Bár a bátyám, meg Kató is azt mondják, hogy nem biztos, hogy lesz abból a házasságból valami, hiszen te ott vagy, messze, idegenben, s ott biztos, vannak lányok is, egészségesebbek, mint én. Ők egyébként, Gyurka és Kató, jól vannak, s a szemem nyavalyáját leszámítva én is. A szüret jó volt az idén, lett bor elég, de kell is, mert errefelé a víz kész betegség. Most ajánlom magamat kedves kegyelmedbe, és kérlek, írd! Ha nem nagyon terhes ez neked. Orsi.”

Hát hogyne írt volna. Eleinte többször is, később ritkábban, mert mindegyre dolga volt. És Orsitól nem is jött újabb levél. Bár ez nem volt váratlan, hiszen megírta, hogy milyen nehezére esik az írás. Amit László egyébként tudott is. „Vajon ki lehet az a vándorló orvos? Theophrast. Él-e még?” Mert akkoriban könnyen haltak az emberek, mindenféle betegségben, meg rablók leselkedtek mindenfelé és gyilkosok, mint lám órájuk is, amikor először elindultak Hollóhegyről. No, hát ez volt az oka annak is, hogy Pista néha úton töltött néhány hetet. Levelet vitt Kálnóra. Néha a Madarassy fiatalúr inasa is vele tartott. Sőt olyan is volt, hogy csak a Madarassy-féle inasfű ment el mindenféle levelekkel. Mert Madarassyék Bécsbe leveleztek elég sűrűn. Ott élt a családjuk, úrfinak, s inasnak is.

Azt idő pedig telt, tanulással, de néha bizony kocszmázással is. László igyekezett nem elázni, s ez néha sikerült is neki. De a barátok, diáktársak csak-csak belevitték néha keményebb mulatozásba is. Olyanba, ahol nők is megfordultak.

„De hát egy hétszáz éves család sarjának joga van néha egy kicsit becsípni! Főleg akkor, ha meg-gondoljuk, hogy mindezen időt a tudománynak szenteli. Végül is nem fogadtam remeteséget!” ezzel vigasztalta magát nagy ritkán, amikor másnapos volt, s a fény és a macska nyávogása is bántotta az italtól túlérzékenyén vált idegrendszerét.

És valóban. Amennyi tudást a többi diák össze tudott szedni, annál ő rendszeresen többet megtanult. Eleve nem akarta hosszúra nyújtani a padovai tartózkodást. Ez volt az elhatározása, s abban Berzeviczy uram is támogatta, amikor arra vitt az útja.

„Mert igazából katonai utat választottál magadnak!”

Igen. Az erdélyi főúr is megjelent néha köztük, óriási tekintélyét úgy viselve, mint valami kitüntetést, amit ki tudja, mely királytól, vagy hercegtől kapott.

– Hiszen azt mondják, kész katona vagy – tette még hozzá. És hogy: – fejedelem urunknak szüksége van az ilyen emberekre. El is fog jönni a te időd is hamar! Látom, csupa olyan tárgyat választottál, amit, mint katona, hasznosítani fogsz tudni. No, légy szorgalmas, lássa valami hasznodat a fejedelem! De azért a magad erősítését se hanyagold el!

Nem tette. Az univerzitásnak vívó terme is volt, oda még maga Berzeviczy uram is eljárt néha gyakorolni. És örömmel látta, hogy a védence nem mézeskalács huszár. Sokszor ő verte el Lászlót, de majdnem ugyanannyiszor fordítva is történt. Szaporodtak akkor a veres csíkok mindkettőjük karján, hátán, mellén.

A vívóterem ura egy feketeképű talján volt, akit a fejedelmi ember jól ismert.

– Lánya is vagyon neki, még hozzá igen szép!

– Szép-e? Nem olyan suvickos, mint az apja?

– De nem ám! Madonna Maria, mert ez a neve, nagyon szépséges leányasszony! És igen hithű!

– Igazán? És nem a templom hűvösét használja fel arra, hogy a férfiak hódolását fogadja?

– Nem bizony! De ebből látom, hogy nem ismered! No, bemutatlak neki. Aztán lásd, hogy bele ne bolondulj! Mert akkor rövid úton megszabadul tőled.

László hitte is, meg nem is. Majd egy év egyetemi tartózkodás után nagyjából látta, hogy mi történik körülötte. És nem nagyra tartotta a diákok körül forgolódo lányokat.

Aztán a bemutatás megtörtént. Valóban, a mi diákunk látta már azt a tüneményt, akit Mariának hívtak, többször is látta, mindig távolról. Általában templomba menet, vagy onnan jövet, egy zord kinézésű kísérel. Soha nem gondolta volna, hogy a sötét képű olasznek, akit a vívóteremben rendszeresen látott, ilyen szép leánya lehet.

– Az ország egyik legősibb családjának a leszármazottja – tette még hozzá Berzeviczy Márton uram a bemutatáshoz.

A Maria nevű szépség erre csak lebiggyesztette az ajka szélét, mintegy jelezve valami olyasmit, hogy „akkor biztosan degenerált is”!

Amiben egyébként súlyosan tévedett, mivel a saját itáliai, mai szóhasználattal élve, reneszánsz környezethez mérte az erdélyi „vadember” vagy vademberek, mert Berzeviczy Márton is odatartozott, belső valóságát. Bizony, abban a környezetben, amelyben nevelkedtek és éltek, holmi degenerált emberpéldányok aligha jutottak hozzá, hogy utódaik szülessenek, s azok megörökljék elrontott tulajdonságaikat. A két pogány közt, a török és a német árnyékában erre nem volt lehetőség. Aki nem volt egyénileg is életre való, az már kicsi gyermek korában is elpusztult.

Amikor László, nem ugyanezekkel a szavakkal, sőt esetleg nem is szavakkal, hanem a szívében, a lelkében mindezeket végig... nem is gondolta, inkább érezte, hatalmas erővel tört rá a gondolat: „és Orsi?” attól fogva nem lehetett szavát venni.

Maria mintha megérezte volna, hogy önkéntelen ajakrándításával túllőtt a célon, igyekezett kedvét keresni az idegen vitéznek. Attól kezdve körülötte forgott és mindenbe, amiben tudott, igyekezett kedveskedni neki.

– Né te né! – gondolta Berzeviczy uram, aki már évek óta ismerte a családot. – Hát mi történik itt, a szemem láttára?

De nem történt semmi. László továbbra is kedvetlen maradt, ha szólt is, csak néhány szót, azt is csak az udvariasság kedvéért. El is ment hamar. Márton uram még maradt, bár a fiatal védenca változását nem tudta hová tenni, de úgy okoskodott, hogy majd elmúlik! Ki tudja, mi rágja a fiatalember bensőjét, mit juttatott az eszébe a fiatal lány látványa, de ha valami rosszat, hát legfeljebb elkerüli majd.

A mi vitézünknek aztán, hazaérve az lett az első dolga, hogy hosszú levelet írt Bornemissza Orsinak. Ígérve abban mindenfélét, amit a szerelmesek ígérni szoktak, s a mindenféle között a legfontosabb kétségtelenül az volt, hogy a nyári szabadságot megérve első dolga az lesz, hogy Kálnót meglátogatja.

Ekkor még csak tavasz volt, a nyár messze, a Pista fiúnak volt ideje Kálnóra lovagolni a levéllel. Ám hamar, sőt gyanúsán hamar vissza is jött az útról.

– Már meg is jártad?

– Nem én, hanem a Madarassy ifjúúr inasa szintén lóra kapott, mert neki meg sürgősen Bécsbe kellett menni. Hát ajánlkozott, hogy elviszi a tekintetes úr levelét is.

– Én nem bánom, csak biztosan kézbe jusson az a levél!

– Biztosan kézbe jut! Megbízható a legény. Már országos titkokat is bíztak rá!

És Berzeviczy Márton nem volt ott, hogy felfigyeljen az „országos titkok” szavakra. Nem volt ott, mert két napnak előtte elment, sürgősen magához hívta a fejedelem.

Aztán megint eltelt egy néhány hét és már jól bent jártak a tavaszban, amikor a Lackó szállásán egyszer csak megjelent, váratlanul m int egy meteorológiai jelenség, Maria.

– Véletlenül erre jártam és... zavarok?

– Nem zavarasz, kisasszonyom! – közben, gondolatban: „Egye fene, veszett fejsze nyele”, szóval nagyon ágaskodott Lászlóban a férfi. Kielégítetlen férfi méghozzá. – Gyere be, ha nincs ellenedre!

– Nem, dehogy van ellenemre – felelte a vívómester lánya –, hiszen éppen azért jöttem, hogy veled beszéljek. De... egyedül vagy?

– Csak a szolgám van itthon. Elküldjem?

– Dehogya! Nincs olyan sok megbeszéltnivalóm. Igazából csak sétálni támadt kedvem. És most nincs itthon donna Esmeralda, hogy elkísérjen. Megtennéd, lovag, hogy elkísérsz? Csak ide az erdő széléig. Hogy nyugodtan beszélgessünk!

László hát elkísérte. És türelmesen asszisztált a Maria csacsogásához. Aminek egyébként alig volt valami veleje. Hogy lám, itt van a nagybőjt ideje és még az idén nem volt bálban („erről nem tehetek, most már úgyis késő”), meg aztán nincs is egy jó ruhája, amit felvegyen, lám ide is úgy jött abban a ruhában, amely már egy évvel ezelőtt is megvolt, láthatja. (Lackó látta, de nem értette. „Mit akar ez a lány? Én vegyek ruhát neki? Pedig alighanem ilyesmire gondolt, mert lám...”)

– Úgy hallottam, lovag, hogy otthon te gazdag ember vagy!

– Ezen még sosem gondolkoztam. Inkább a szüleim gazdagok, de ők sem túlságosan. Erdélyországban sok olyan nemesi család van, amelyik nálunk gazdagabb.

Akkor Maria taktikát változtatott. Leült egy fatökre és a haját kezdte el bontogatni.

– Szép?

László ráhagyta, hogy szép.

Maria megint:

– Úgy tudom, hogy neked menyasszonyod van.

A férfi felsóhajtott.

– Én sem tudom már, kisasszonyom, hogy van-e még, vagy nincs már?

A haj ezalatt teljes hosszában ki lett bontva. Akkor a lány leült a földre, majd le is feküdt a tavalyi levelekre, meg a fűbe, hogy László jobban lássa a hajának a hosszúságát.

– Hajolj közelebb, lovag, hogy jobban lássad!

Közelebb hajolt hát. Akkor Maria megfogta a kezénél és magára rántotta. Nevetett is hozzá.

– Ej, de nehezen lehetett téged rávenni erre!

Mire Lackó csak annyit kérdezett, hogy:

– Nem nyomlak nagyon?

– Ó – bosszankodott a lány. Majd: – Szeretem, ha nyomsz! Erős vagy! Férfias. Éppen így képzeltem el! Na! Hajolj már közelebb, hogy adjak neked egy csókot!

Valahogy már öreg este volt, mire hazavetődtek.

Ezután többször is kijártak az erdőbe. Sőt, Maria még a Lackó szállására is elvetődött, olyankor, amikor a férfi egyedül volt otthon. Jól érezték magukat együtt, mint két csintalan gyermek.

És Orsi még mindig nem írt egy sort sem. Mással sem íratott.

„Vajon mi lehet vele?” és elhatározta, hogy a nyári szünetben, ha törik, ha szakad, eljut Kálnóra és megtudja, mi van a hosszú hallgatás mögött. De az események, mintha saját akaratuk lenne, nem úgy alakultak, ahogy az neki kedvezett volna.

Az első jel amely az eseményeket mintegy előre vetítette, a Marci érkezése volt. Marci pedig nem más volt, mint a Pista öccse. Talán másfél évvel volt kisebb a szolgájánál, kemény, mokány gyerek.

– Baj lesz otthon, uram! Nagyon beteg az édesanyád. Szeretné, ha mihamarabb hazajönnél, hogy még az életében egyszer lásson.

– De hát mi baja van neki?

– Vízi betegség.

A lábak ödémás dagadása népbetegségnek volt tekinthető abban az időben. Lehetett az a szívtől, vagy a vesétől. De ezt csak ma tudjuk. Akkor, ha akadt is orvos, aki sejtette, akkor sem tudott lényegben segíteni rajta.

– Nagyon szenved?

– Alig tud már járni!

Nem volt más mit tenni, László úr a nyári szünet legelső napján lóra ült és gyors ügetésben elindult hazafelé. Otthon aztán kiderült, hogy biz a Marci gyerek nem lódított egy kicsit sem. Nemvalóné még megért vagy két hetet, hogy láthassa a fiát, s aztán örökre lehunyta a szemét. A két férfi, apa és fia árván maradt a házban. Akkor meg már éppen nem volt lehetőség Kálnóra menni, látva, hogy az öregje mennyire össze van törve. A nyári munkák is sürgettek, majd az ősz jött, vissza kellett menni az univerzitásra.

– Na most már én mondom, fiam, hogy ne nagyon ülj sokat ott idegenben! – mondta az idősebbik férfi egy alkalommal. – A munka sok, egyedül vagy bírom, vagy sem, aztán majd csak akad neked is egy leánka itt a közelben.

A fiú a fejét rázta.

– Nemigen lesz abból semmi! Mert lám, fejedelem urunk is igényt tart rám, már üzent is Berzeviczy urammal!

Ez igaz volt azzal a pontosítással, hogy Berzeviczy uram már egy kissé régebben látogatta meg az univerzitást és ott a tanuló erdélyi ifjúságot. De mondanivalóban éppen ezt mondta.

Az apa nagyot sóhajtott.

– Akkor hát ez sincs! Nem tudom, mitévő legyek! Minden pusztul, mindenki szegényedik, az egész ország, Békés uram meg lázadást szít. Osztán Miksa meg tüzeli a fejedelem ellen. Meg az ország ellen is. Mert ami Báthory uramnak rossz, az rossz az országnak is, mindenkinek.

Lackó nem szólt erre. Gondolta ugyan, hogy újra nőülhetne az apja, de korainak tartotta még erről beszélni, látva az idősebbik férfi hirtelen megőszült fejét.

Azért hát elment fájó szívvel Padovába, arra számítva, hogy majd csak mozdul a világ, vagy vele, vagy nélküle.

Az egyetemen érdekes hír várta.

– Új professzor jön – újságolta Madarassy.

– Mit fog prelegálni?

– Alkímiát. Különös tekintettel a tűzre.

– No, akkor az engem is nagyon érdekel. Milyenféle ember?

– Kicsi vékony. Nagy kalapja van. Különben orvos. Legalábbis eredetileg. Német.

– S mit keres itt?

– Erdélybe megy, az ottani németeket akarja látogatni. De még előtte itt is előad valami két hónapig.

– A nevét nem tudod?

– Paracelsus. Voltaképpen nagyon hosszú neve van, de ez közülük a legismertebb. De amikor nagyon nagy elismerést akar, akkor az összeset elmondja.

A Paracelsus név nem volt ismeretlen már abban az időben. Több egyetemen is tanított. „No lám, most úgy látszik rajtunk a sor!”

Később megtudta Lackó, hogy az új professzor teljes neve Theophrastus Bombastus Magnus Paracelsus von Hohenheim.

De ezt már Berzeviczy uram mondta el, aki megjelent, mert ő is kíváncsi volt a nagy hírű mesterre. Hanem a Hohenheim név szöveget ütött a Lackó fejébe. Hogy ő hallotta már ezt a nevet. „Meg is van!” Orsi írta neki még a múlt évben, hogy ő vizsgálta meg még kicsi korában, s állapította meg az okát annak, hogy miért gyenge a szeme. „Vajon mi lehet Orsival?”

És mintha isteni szikra pattant volna ki a környezetében, éppen ahogy a gondolat az eszét megjárta, mondta neki Berzeviczy Márton úr:

– Neked meg még levelet is hoztam. Kálnóról!

Kálnó! Mi lehet ott?

Hát valóban Orsi írta a levelet. Elég egyenetlen sorokban, s betűkkel adta tudtára, hogy sajnos már alig lát, a levelet is amúgy félig tapogatózva írja. De a lényeg az, hogy mivel Lászlóról majdnem egy éve semmit sem hallott, meg a kora is, meg a szeme is, tehát, hogy megkérte őt Tárnok Mihály uram, aki kapitány a landsknechteknél, s egyébként jó és szelíd ember, ő ígent mondott neki. Azóta már az esküvő is lezajlott, asszony lett belőle, s ez okból kéri szépen Lászlót, hogy ha eddig nem tudott írni neki, most már ne tegye!

„Úgy sem valószínű, hogy el tudnám olvasni!”

Ha egy homokszákkal fejbe ütötték volna Lackót, s ugyanakkor egy veder hideg víz is érte volna, talán a kettőnek együtt lett volna rá olyan hatása, mint annak a girbegurba sorokkal írt levélnek.

Még jó, hogy ült, mert tán el is esett volna.

„Hogy nem írtam? Hogy én nem írtam? De hiszen csak akkor nem írtam, amikor ő sem írt már régen!”

Berzeviczy uram látta a fiatal férfi kínlódását, s meg is kérdezte, mi baja? Rossz hírt kapott? László erre elmesélte neki a történetet. Az ő történetüket, kettőjükét, Orsiét meg az övét.

– És hogy is mondtad, fiam? Országos titkokat bíztak már arra a legényre?

Fejbólintás.

– És Bécsbe szokott járni? Mert Madarassy uram ott hivatalnok nemes?

Újabb bólintás.

– Miksa! – ezt nagyon halkán mondta a fejedelem megbízottja, de László meghallotta. És ökölbe szorult a keze. Ha éppen ott lett volna a keze ügyében valamelyik a kettő közül, akár az úr, akár a szolga, legott fejbe ütötte volna haragjában. A fejedelmi ember látta a gyilkos indulatot és egy mozdulattal mérsékleltre intette.

– Nem így! Nem így! Hanem bíróval és törvénnyel! Mi úgy intézzük el a vitás ügyeinket. Nem vagyunk gyilkosok!

Lackó megjuhászodott. De továbbra is látszott rajta a keserűség. És akkor már a könnyei is potyogtak. Berzeviczy megsimogatta a fejét.

– Nagyon fáj?

Lackó intett, hogy nagyon.

Az idősebb úr nem szólt egy darabig. Aztán:

– Látod, barátom, ezért vagyunk mi a különbek! Mert nem ilyen eszközöket használunk. De csak haragudjál tovább! Jó harag ez, az élet erősítője! És tudd meg, a fejedelem számít rád a rendcsinálásban! Most tehát folytasd a tanulást, mindent, amit Paracelsus uram mondani fog, jól vésd az eszedbe! Szükségünk van minden tudásra, amit össze tudsz szedni!

Aztán, ezt már nem mondta ki fennhangon, arra gondolt: „Kutya harapását szőrével! Szombatra megbeszélem, hogy Maria jöjjön és látogasson meg itthon! Talán csillapodik akkorra a gyászod, legalább annyira, hogy fogadhasd! Mert minden tekintetben egészséges férfiakra van szükségünk ahhoz, amit tenni szándékozunk. A rendcsináláshoz!”

Ezután a nap után a fejedelem megbízottja már nem sokáig maradt az univerzitáson. Forró lett számára ott a talaj. Talán elgondolkozott, hogy ha Miksa ilyen, s ehhez hasonló eszközökkel akarja ellenőrizni a fejedelemhez hűséges embereket, akkor azt máshol és máskor is megteheti. És erről neki mindenképpen be kell számolnia.

Még a Paracelsus előadásai közül is csak az első kettőt hallgatta meg. Pedig érdekes dolgokat mondott, s mutatott is az ősz hajú – mert habár nem volt még nagyon öreg, de teljesen fehér volt a haja – doktor.

Nem voltak azok az egyetemen megszokott, klasszikus előadások. Egyszer például összegyűjtötte maga körül a diákjait és kávéfőzött nekik. Ez az ital a törököktől jött és éppen nagy divatja volt. Ám ezt az alkalmat is felhasználta arra, hogy tanítson valami érdekeset.

Nagy bögrében főzte a sötétbarna italt, majd hagyta egy kicsit lehűlni. Aztán, amikor lehűlt, arra kérte a fiatalokat, hogy álljanak szorosan mellé és nézzék, hogy mi történik a folyadékkal.

– Látjátok, fiaim, hogy ennek a kávénak, ami egyébként már teljesen kész van, csak a ti kedvetekért főzöm fel újra, a tetején nem egyenletes a színe. Hol világosabb egy kicsit (látjátok, itt például) máshol meg sötétebb. Namármost, mi történik, ha szép lassan elkezdem melegíteni megint? Látjátok? Elkezdett az a világosabb rész vándorolni. Ez azért van, mert az a meleg, amit az alatta égő tűztől kapott, megbolgatja a belsejét. Minden kicsi rész a tetejére törekszik, hogy le tudjon hűlni, amennyire képes. Látjátok? Így hát elkezdenek azok a részek egymással nyomakodni, s az erősebb elnyomja a kisebbet. Vagy azt, amelyik a szélén van, s nem jut neki annyi meleg. Mi lesz ennek az eredménye? Na, mondja meg valami.

– Az ott például fel akar mászni annak a másiknak a tetejére – kottyantott bele engedély nélkül László. De a mester nem haragudott, inkább élvezte.

– Úgy bizony vitéz barátom. Úszkálnak, forognak, egymásra rámásznak, s mindezt miért, mert a belsejükben, az egészen a belsejében hő van, de nem egyenletes. Nos, én arra gondolok, hogy ugyanígy mászkálnak a vizeken a szárazföldek is, csak nagyon lassan. Ezért nem látjuk, nem is érezzük. De még talán a hegyek is így keletkeznek! És ez így van az egész Földgolyón! Mert ott belül is tűz van. Néha ki is szabadul. Ezt hívják tűzhányónak.

– No de Mester! Nem lapos a Föld, amilyenek látjuk?

Ezt egy vastagfejű vidéki fiú kérdezte.

– Nem biza – nevetett diadalmasan a doktor –, most már tudjuk is, amit régebben csak sejtettünk. Egy Magellán Ferdinánd nevű portugálus körül is hajózta nem rég. Illetve csak az emberei – tette hozzá szomorúan. – Mert őt magát a Fülöp szigeteken megették a vadak. Ámde! Erről, amit most mutattam nektek, ne nagyon beszéljete se a nép, se a papok előtt! Mert nem az ő fülüknek való – tette hozzá nevetve.

És alighanem ez lehetett a lemeztectonika legelső, bár primitív megfogalmazása.

Azonban, tudomány ide, vagy oda, végül úgy esett, hogy Lackó sem tudott minden előadást végighallgatni. Mert újabb hónap után megint megjelent Berzeviczy úr és elparancsolta őt a fejedelem szolgálatára.

– Ne búsulj azért! – tette még hozzá. – Én is így vagyok vele. El-elmegyek az országot szolgálni, s mindig vissza is jövök egy kis tudományt szedni a buksi fejembe. Ilyen ez az Univerzitás! Szerencsére.

Így hát lóra ültek, s elporzottak. Illetve... Pistát elkérte tőle a nagyúr, hogy maradjon, s figyelje most már a Madarassy fiatalúr és inasa kettőst. Amit pedig megtud, azt alkalomadtán közölje vele.

– Na de megbízható emberrel, akit én küldök neked! Nehogy már kecskére bizzad a káposztát! Az apanázsodat pedig ettől fogva a fejedelem fizeti, rajtam keresztül! – tette hozzá nevetve. – Hadd tudjuk meg, hogy mit is áskálódik Miksa császár!

Szentpál

– Mert, hogy tudd meg, deák, őnagysága valóban számít rád! Név szerint is. Mondta nekem. Mert jól jön ám az elkövetkezőkben egy ilyen régi család fia! Emeli a többiek lelkét. Ha tudod, mit akarok mondani.

László tudta.

– Gondok vannak?

– Gondok mindig vannak. És ráadásul mindig ugyanazok. Békés uram sehogyan sem tud megnyugodni abban, hogy veszített a fejedelmi süvegért folytatott versenyfutásban. No persze – fűzte tovább a szót a nagyúr – ő igazából itthon sem volt akkoriban. Valahol a császári udvarban tevékenykedett a trónja érdekében. Hát lekészt. Most meg pustog. Behúzódott Fogaras várába, mint már tudod is, mert megszenvedted, s rablóbandákat toboroz. Azok helyette állnak ki az országútra, s rabolnak gyilkolnak, gyűjtogatnak. Nagyon ideje volna már, hogy a körmire nézzünk ökelmének.

– És ehhez van szükség rám is.

– Ehhez is, máshoz is. Őnagysága rendes országot akar. Ahhoz pedig katonák kellenek, méghozzá jó katonák.

László bólogatott. Majd:

– Az ám, de én igazából nem is vagyok katona. Inkább deák.

– Dehogynem – nevetett a nagyúr –, az vagy bizony, már két éve! Mert ne feledd ám, hogy a jó katona nemcsak az az „üsd, vágd, nem apád”-fajta kardforgató, azt meg tudja tanulni bárki. Hanem azt, hogy a kard hegyénél távolabbra lásson... no, az az igazi jó katona. Egyébként meghívtam a barátodat is, Bornemisszát! Örölsz neki?

No erre már csak a fejét hajtotta le nagy szomorúan Lackó. „Barát, gondolta, barát? Miféle barát az, aki utána se néz annak, hogy mi történik igazából, csak ítéletet alkot nagy szigorúan. Lám, ez a Berzeviczy, se nem rokon, se nem ismerős, mégis utánanézett.” De szólni nem szólt.

Két nap elmúltával aztán lóra is kaptak, s elindultak Fehérvár felé. Vagyis igazából Lackó még egy kis kitérőt is tett, mert minden előtt még az édesapját is meg akarta látogatni. Nem csak a fiúi szeretet diktálta ezt a kitérő utat, de azt is tudni akarta, hogy mihez kezd az öreg most, hogy egyedül marad.

Hát, nem sokat lehetett benne látni. Igaz, Farkas uram megöregedett egy kissé, meg a haja is fehéredett már, de még mindig olyan egyenes volt, mint az öreg fenyők szoktak lenni. Akit meghajlítani nem lehet, csak eltörni.

Lackó nézte az apját, s eláradt benne a szeretet. De, mint a székely emberek akkor is, most is szokták, kevés szavú volt.

– Bírja, édesapám?

– Bírom – bólogatott a kérdező.

– Mert látja, engem elhívott őnagysága!

– Tedd, amit tenned kell! Ország dolga előbbre való, mint az, hogy egy ember, ha családjá, uradalma van is, mit bír és mit érez.

– Azért a segítség elkelne, igaz?

– Az mindig!

– Nősülésre még nem gondolt kegyelmed?

– Még nem.

Ezt úgy mondta, hogy abból érezni lehetett, hogy gondolt ugyan, de még nem érzi itt az idejét. Ebben hát meg kellett nyugodni. „Vajon körülnézett már az édesapám?” gondolkozott tovább László. De nem szólt. Nem az ő dolga.

Bornemisszáékról, s főleg Orsiról, egyetlen szót sem ejtettek. Ebből aztán László biztos volt abban is, hogy az apja tudja ám a történetet, legalábbis a lényegét tekintve, de egy fajta férfias szemérem megakadályozza abban, hogy említse.

Másnap László a birtokon is körülnézett. Láta, hogy rendben mennek a dolgok. Sok a munka, hát sok a munka. Máskor is volt már így.

Harmadnap ellovagolt.

Fehérváron aztán, meglepetésére, már ott találta Bornemissza Jánost. No, ha ott volt, köszöntek éppen egymásnak, de meglehetősen mogorva képpel. Aztán gyorsan ment mindegyik a dolga után.

Berzeviczy uramat meg sem látták, pedig ott volt ő is, egy nagy épület mellett állt csendesen, s nézte a két védencét. Még elégedettséget is lehetett volna látni rajta, ha éppen arrafelé fordultak volna. A főúr persze valóban elégedett volt. Azon örvendett, hogy a két fiatal a rossz emlékek hatására mégis, nem ugrott azonnal egymásnak, ha kimértek voltak is.

„Szóval, felnőttek!” gondolta, majd továbbfűzte a gondolatát, s úgy folytatta magában, hogy: „lám, igen jó katonái lesznek önagyságának”. Meg hogy majd csak megoldódik az a fránya félreértés, ha nem másképp, majd egy kis segítséggel.

És bizony, nem a pusztá levegőbe ábrándozott Berzeviczy uram. Mert azokra a katonákra egyre nagyobb szüksége volt a fejedelemnek. Békés uram, nevét meghazudtolva, egyáltalán nem ült meg békésen Fogaras várában, hanem toborzott. Szüntelenül. Amely hírének aztán előbb-utóbb el kellett jutnia az udvarba is. Így történt aztán, hogy Márton uram, három napra ahhoz, hogy a fiatal Nemvaló is megérkezett, jónak látta magához hívni a két fiatal vitézt. Egyszerre.

Jöttek is azok, nem tudva, hogy mit akar tőlük a főúr, amihez mindkettőre szükség van. Méregették is egymást, meglehetősen bizalmatlanul.

Először csak általánosságban beszélt a nagyúr, hogy:

– Aztán tudjátok-e, hogy Madarassy Lőrinc uram is Fehérváron van?

Lászlónak jókorát szúrt a szívébe a mondat, mert ő már tudott egyet s mást a volt lakótársa viselt dolgairól. Csak éppen, hogy nem valami sokat. De Bornemissza csak a vállát vonogatta, hogy mit is akarhat Márton úr a deák régi ismerősével... tőlük?

Ám minden világos lett, ahogy Berzeviczy úr szép sorrendben elmesélte, hogyan vállalta magára a fiatal Madarassy szolgálja a levélhordást László és Orsi között, amint, hogy erről János is tudott, ha nem is sokat.

– De nem ám a saját eszéből – vetette közbe itt Márton úr –, hanem biza parancsra! És biza az is, hogy azok közül a levelek közül sok Bécsbe jutott, mert így szólt a parancs.

– És az... – háborodott fel János uram..

– Igen, barátom! A nénéd levelei is! A legtöbbjük el sem jutott Lackóhoz. Ne haragudj hát a te barátodra, mert semmit se tudott az árulásról, csak alig nemrég mondtam el neki én egy keveset. És még én se valami sokat. Mert ahhoz, hogy mindezt így el merjem mondani, előbb tudnom kellett

azt, hogy nem vagytok-e benne valahogyan ti is abban az árulásban? Mert árulás az, elejétől végéig, s nem csak a lakótárs, meg annak barátja, s a menyasszonya ellen, de bizony Erdélyország, s fejedelem urunk ellenében is. Mert ez volt a lényeg! Ki kellett kémlelni, hogy a szerelmes levelezés örve alatt, nem Miksa császár ellen folyik készülődés? Szervezkedés? És ezt kikémlelni nem is volt könnyű. Hiszen rendre el lehet helyezni szerelmes levelekben is egyes szavakat, olyan sorrendben, hogy azt az avatott olvasó, aki persze tudja, hogyan számozza meg a levél szavait, ki tudja olvasni azt, ami a titkos üzenet. Főképpen téged tartottak gyanúsnak – bökött Bornemissza felé –, mert mi dolog, az, hogy apádat még a török kivégeztette, s te pedig fejedelem urunk mellé állasz, aki, ez tudott dolog, jóban van a törökkel?

– Nem is volt könnyű nekem – dűnnyögött Bornemissza a bajusza alatt –, de hát senki nem mozgatta a kisujja körmét sem az apám megmentéséért! Sem császár, sem nádor!

Itt a vitéz összeszorította a fogait, talán haragjában, talán, hogy túl sokat ne mondjon. De nem is volt szükséges.

– Így bizony – folytatta Berzeviczy uram –, de szerencsére sokáig tartott, míg mindent végigbongésztek, s rájöttek, hogy biz azok a levelek valóban a szerelemről szólnak.

– De hát akkor is, miért nem küldték el végül a leveleket nekem? Vagy Orsinak? – mérgelődött László.

– Úgy összevissza firkálva? De hát bárki ember rájött volna, hogy mi folyik a háta mögött! Így hát, a baj most már megtörtént, Orsika is férjet talált magának, nem olyat ugyan, mint amilyet ő szeretett volna, meg én is szerettem volna neki, de hát... most már ez így van. Tehát, én mondom nektek, béküljete ki, mert nemsokára szükségetek lesz valakire, akivel egymásnak vethetitek a hátatokat, s véditek egymást! No! Fogjatok már kezét!

A kézfogás elég sutára sikerült, de Berzeviczy uram meg volt elégedve.

– Tán nem tudjátok, de jobb, ha megmondom, hogy Madarassy Lőrinc is Fehérváron van! Úgy, hogy vigyázzatok egymásra!

De egyelőre még nem történt semmi. Madarassy Lőrinc egy keveset Fehérváron tartózkodott, beszélt egynéhány emberrel, s aztán elment. Mindenki tudta, hogy Fogaras várába. A fejedelem is tudta, de éppen csak egy kicsit csóválta a fejét. Négyszemközt pedig ezt mondta Berzeviczy uramnak:

– Nem fér az az ember a bőrébe! Ám lássa, mi végre megyen!

Mire Berzeviczy uram így válaszolt:

– Én csak azt a sok jó magyar és székely legényt sajnálom! Akik ott lesznek a nagy osztozkodáson.

– Én is sajnálom őket – replikázott a fejedelem –, de lásd, el kell választani valahogy az ocsút a tiszta búzától! Színt kell vallani mindenkinek!

A két ifjú katona valamiképpen hasonló módon gondolkozott, mint a fejedelem is. Ők is külön akarták volna választatni az ocsút a búzától, s ebben a tevékenységben Madarassy Lőrincet gondolták első sorban is meg nem történtté tenni. Ám Báthory leintette őket.

– Meg ne próbáljátok! Szükségünk vagyunk arra az emberre!

Mire aztán úgy Nemvaló, mint Bornemissza jókora szemeket meresztettek. Olyan egyszerre, hogy a fejedelem – ő sem volt még idős egyáltalán, valami harminchat éves ha lehetett – el is nevette magát. Aztán persze megmagyarázta.

– Mert látjátok, mi nagyon jól tudjuk, hogy ő áruló, sőt, Miksa császárnak a fizetett kéme itt, a mi udvarunkban – akkor még tábornak nemigen lehetett nevezni – hordja viszi a híreket. Ő is tudja, hogy mi tudjuk, s ez egyrészt kellőképpen össze is zavarja. De nem is ez az, ami miatt különösen becsben tartom. Hanem azért, mert ha ő nem lenne, akkor jönne helyette más. Lehet, hogy kettő is, vagy akár több is. Még az is lehet, hogy máris vannak, többen is. De őt tudjuk és ismerjük, hogy mire képes. Hát alkalomadtán megtehetjük, hogy elcseppentünk neki valami olyan morzsát abból, ami itt végképp nincs, de hihető, s amit ő úgy befal majd, mint az éhes kuvasz. S viszi a gazdájához.

– De nagyságod ezt honnét fogja tudni, hogy az úgy van? – kottyant közbe Bornemissza, mint idősebb és tapasztaltabb katona.

– Na látjátok, ez az, ami jobb, ha egyelőre az én titkom marad! Ti csak tegyétek, amit kell, ami a ti dolgotok! Nem haragszom a kérdésért, de a katonának más a dolga, s a fejedelemnek megint más. Értitek?

Értették. Mentek.

Egyelőre azonban nem változott semmi. Az országban sem és az udvarban sem. Mindenki tette a dolgát, még Békés uram is, aki ugyanúgy igazgatta rabló hadait Fogaras várából, mint eddig. Néhány hét múltán még Madarassy Lőrinc is visszajött. De nem egyedül. Hozta magával az öccsét, Mihályt is. Madarassy Mihály ügyes, húsz év körüli fiatalember volt, azt mondta, hadat még nem próbált, de látszott is rajta, hogy igazat mond.

Eljött a tél is, aztán a tavasz, ezerötszázhetvenöt tavasza. És hallható lett, hogy Békés Gáspár ki-mozdult Fogaras várából.

– Na végre – lélegzett fel egyaránt az egész fejedelmi udvar – valami történni fog!

És valóban, a hír vételével Báthory is megelevenedett. De még azért nem indult el Fehérvárról. Csak éppen, hogy üzent a jó embereinek. Ecsedre, Somlyóra. És természetesen Nagyváradra. Elvégre váradi kapitány is volt, és a váradiak még emlékeztek erre. Meg is indult hadak áradata a főváros felé. Jöttek a Partiumból, jöttek a szászoktól, de ígérkezett egy erős lovas csapat is a budai basa részéről.

– No, az ördög ezeket is elvihette volna valahová – dünnyögött a fejedelem –, de ha már itt vannak, vegyük csak valami hasznukat is!

Majd egy kis hallgatás után még:

– Jól a körmükre kell nézni! Nekem ne rabolják végig az országomat! Nemvaló fiam!

– Igen, Nagyságod!

– Vegyél csak magad mellé vagy húsz lovas! Nem is! Vegyél inkább százat! Mindenütt a nyomukban fogsz járni. Mindenütt a közelükben! De nem nagyon közel. Ne zavarod őket közvetlenül, de állandóan lássanak! Vagy legalábbis tudjanak! És vigyél magaddal fejszések, akik a szükség esetén akasztófát tudnak ácsolni!

László csak nézett.

– Hát én hóhér legyek?

A fejedelem átfogta a vállát az elszontyolodott vitéznek:

– Hidd el, fiam, hogy nagyon fontos és nagyon Istennek tetsző dolgot fogsz cselekedni! És lehet, hogy nem is lesz szükség azokra az akasztófákra! Talán a hírük is elég lesz! Bárcsak volna még vagy száz ilyen emberem, mint te!

Havaselvéről kurtányok jöttek több rótával is. Hosszú hajú, markos legények. Báthory azokat is beosztotta.

Aztán májusban híre járt, hogy Békés uram küldöttei a Székelységet járják. Verbuválnak. És, hogy sokan állnak a zászlója alá. Közsékelyek. Néha egy-egy előkelőbb is. A fejedelem elszomorodott. Sajnálta őket azért, ami történni fog.

– De még mindig kevesebben vagyunk, mint a Békés uram seregének... a fele!

Ezt Berzeviczy mondta, s nem volt valami vidám.

– Jól van ez, ne morogj már öreg! Jönnek még!

– Kik? Már minden el van osztva!

– Elfeledkezel a zsoldosokról! Landsknechtek is jönnek. Egy lovas csapat. Azt pedig gondolom, nem kell mondanom, hogy a landsknecht olyan, mint egy erőd egymagában. Hát ilyenek is jönnek. Tárnok Mihály óbester uram vezeti őket.

A névre Lackó összerezzen, mintha egy kisebb villám csapott volna le mellette. „Még ez is!” El is fordult, hogy ne lássák rajta a megrendülést, hogy Orsira gondolt. De hát, a hadban minden előfordulhat, s elő is fordul, füzte tovább a gondolatot. S végezte azzal, hogy majd meglátjuk.

Az ezredes jó kiállítású, magas termetű férfiúnak bizonyult. Akár még rokonszenves is lett volna, ha nincs Orsi. De volt. Nagyon is volt, mert alig két nappal azelőtt, hogy személyesen találkoztak volna, a János inasa egy levél félét is hozott a két vitéznek. Voltaképpen két levél is volt két külön papíron. Egyik Jánosnak, erről nem beszélt, a másik meg Lackónak. Ezen mindössze valami egyenetlen, girbegurba sor volt, ezzel a szöveggel: „Vigyázzanak az uramra László! Kérem!” Ehhez nem kellett aláírás. Ilyen összevissza betűket csak Orsi tudott írni. S azt is meg lehetett tudni belőle, hogy már alig lát valamit is.

– No hát akkor lássuk, hogyan tudunk vigyázni rá! – mondta László saját magának, amikor egyedül maradt.

Ám ezúttal a vigyázás szomorú kötelesség, mégis elmaradt egy időre, mert megérkezett a török segédcsapat. Egyelőre a vártnál fegyelmezettebbnek bizonyultak a katonák.

– Azért csak tartsd rajtuk a szemedet – mondta mégis a fejedelem, s Lackó igyekezett is helytállni a parancsnak, úgy ahogy az eredetileg is szolt.

Június elején a Madarassy testvérek megint elmentek. De ekkor már sokan tudták róluk, hogy kémek, s ettették is őket mindenféle képtelen históriákkal, hogy né, a francoktól is jön majd egy csapat, mert a királyuk nem hagyja cserben a barátját, s rokonának vőlegényét! Meg ilyesmikkel. Ám ez a francia kapcsolat valóban hihető is volt, mivel széltében-hosszában rebesgették, hogy István fejedelem a francia királyi házból választ majd magának feleséget. Nőtlen volt még ugyanis.

Mégis, a francia házasság gondolata, amit Lescapelier követ nagyon szorgalmazott, ekkorra okafogyottá vált. Nem tudott mindenki mindent, a Madarassy fivérek el lehetett még bolondítani vele, de az udvar közelében élők tudták már, hogy az előző évben meghalt kilencedik Károly, Henrik pedig, a választott lengyel király, futott haza, hogy jó időben odaérjen a trónért folyt versenyfutásra. A helyzet Franciaországban némileg hasonlított ahhoz, ahogyan négy évvel előbb Erdélyben állt a bál, második János halála után.

– Nekünk pedig most az a legfontosabb dolgunk, hogy Békés urammal dülőre vigyük a dolgot! – jelentette ki Báthory, ellentmondást nem tűrve.

Mind ez idő szerint többen, több vasat is tartottak a tűzben. A Porta például Teljes mellszélességgel Báthory mellett állt ki. Ám készen arra, hogy egyetlen perc alatt megfordítsa a köpönyegét. Ekkor

volt a szerencsétlen pillanat, hogy Lackó is megkérdezte a barátját, mi is az oka annak, hogy ő a török mellé állt?

– Nem! Nem állok a török mellé! Én a magyarok mellett állok! És mivel a Napnál világosabb, hogy a magyarok ügyét Báthory István karolta fel, hát én Erdély mellett állok!

Szegény vitéz! Ha tizenkilenc évet előre látott volna...

– No, akkor ideje indulni! – mondta ki a parancsot a fejedelem. És elindultak szépen, rendben. Békés uram ezalatt még a székelyeknél múlatta az időt, majd később indult meg arra, ahol Báthory seregét tudta.

Július elején már láthatóvá lett, hogy valahol Kerelőszentpál mellett fognak összecsapni.

– Várjunk még! Még nem jött el mindenki – tartotta vissza szóval, s erővel is a katonáit Báthory.

– Na de el fogják foglalni azt a magaslatot – mutatott rá egy vitéz, a karjával is az említett dombra.

– Foglalják csak el!

– De én nem bírom nézni!

És valóban a vitéz – fiatal volt még, s türelmetlen – egyszerre csak a szájába vette a kardját, s átúsztatott a Maroson. Ott kiugrott a vízből, s eszeveszett csépelésbe kezdett. Sikerült is neki párviadalban megölni a Békés csapat egyik tisztjét. Utána pedig még egyet. Majd, mint aki jól végezte dolgát, visszaúszott az innenső partra.

Báthory látta ezt a patról, s magához intette a katonát.

– Hogy hívnak, katona?

– Székely Mózesnek, nagyságod szolgálatára!

– No, fiam, köszönöm, hogy megrendítetted az ellenség önbizalmát. Fogd ezt az erszényt, a tiéd – aztán megerősítette a hangját a harsogásig: – Aki pedig ezt a vitézi cselekedetet még egyszer utánacsinálja, a fejét vétetem! Nincs szükség fegyelmezetlen katonákra! Értettétek?

Ez világos beszéd volt. Székely Mózes is elsompolygott a nyereségével, behúzott nyakkal, de boldogan.

Mindez már péntek délután történt. Szombaton, kora reggel Báthory serege átcaplatott a mocsáron, s elkezdte a támadást.

Békés uram kezdetben azt hitte, hogy elég lesz lerohanni arról az emelkedésről, és vége is a Báthory seregének. Még ingatta is a fejét, hogy hogyan lehet az ellenfele olyan buta, hogy nem használja ki egy ilyen emelkedés előnyeit, inkább hagyja azt neki. Ám hamar rá kellett jönnie, hogy csalódott. Még egy félórája sem folyt a csata, amikor a fejedelem odalent magához intett három embert. Mindhárom fiatal volt. Imigyen:

– Az ágyúsokat kérem! A tüzemestereket!

A három fiatalember futott.

– No, fiaim, készítsünk egy kis meglepetést Békés uramnak! Mert nem véletlen ám az, hogy azokat az ágyúkat éppen arra a helyre parancsoltam felállítani!

A három fiatalember fűelt.

– Tehát! Látjátok, hogy azok az ágyúk éppen úgy állnak, hogy a domb szélét le lehet velük borotválni. No, éppen azt tesszük. Hármat lőtök! Az elsőt te! – intett Bornemissza felé, aki a legta-

pasztaltabb volt a három tűzmester közül. – Amikor elkezdenek lefelé futni, mindegy, hogy ki, oda-pörkölsz! De úgy ám, hogy minél többen felbukjanak! Aztán, amikor kezdik látni, hogy ennek fele se tréfa, akkor jössz te – ez Nemvalónak szólt – aztán a végén te Király, befejezed, amit a másik kettő elkezdett! No! Meg tudjátok úgy csinálni, hogy minél többet érintsen, de a puskaporral is takarékoskodjatok?

– Meg, nagyságos fejedelem. Csak akkor nem golyót kell tenni a csőbe, hanem patkószegeket. Majd én megmutatom a másik kettőnek, hogy hogyan kell, mennyit és milyen lazán – jelentette Bornemissza, majd hozzátette: – Az apám sokszor alkalmazta ezt. No, gyertek!

És így lett. Ugyanakkor a török és a havaselvi sereget is elküldte a fejedelem, hogy induljanak el jobb felé, mintha meg akarnák kerülni a dombot. Békés uram látta már ekkor, hogy ennek fele se tréfa. És, hogy nem véletlenül van minden úgy, ahogy van.

– Ezek még képesek bekeríteni minket! – rikkantott. – No, legények, amarra láttam én egy kastélyt kié az?

– Az Alárdi Ferencé – jött a válasz.

– No hát akkor húzódjunk csak szép lassan, ügyesen arrafelé. Itt csak az maradjon, aki lő! Aztán, amikor kilőtte, akkor ők is iparkodjanak utánunk.

Báthory látta.

– No – mondta elégedetten – hát ezért állítottam mindenkit oda, ahol szükség van rá! Békés uram jó katona, de csak csapattiszt. Nem képes egy egész csatát előre végiggondolni. Most aztán: Hegyibe!

A csata lassan öldökléssé változott. Ami délelőtt tíz órakor kezdődött, estére a Békés hadsereg teljes megsemmisülésével végződött. Akkor már nem volt nagyon nehéz megtörni a kétfelé választott sereget.

De közülük is sokan estek. Ám a mi hőseink igen vigyázhattak magukra, mert néhány sérülésnél nagyobb bajuk nem esett. És megmaradt, igen, megmaradt a landsknechtek vezetője, Tárnok Mihály uram is.

– No, a nénéd kérését is teljesítettük! – szólt nagy fáradtan a barátjához Nemvaló. Mert megint barátok voltak, ezúttal már fegyverbarátok.

Rekedtek voltak az ordítózástól, piszkosak, sebesültek a csata mocskától, de éltek, s ez volt a fontos.

– Most már senki nem vitathatja el tőlem a fejedelmi süveget – mondta a fejedelem is, de szomorú hangon, és másnap. Amikor már egyébbel kellett foglalkoznia. És az egyéb között volt például a foglyok megítélése.

– De nem lehetne-e kegyelmet gyakorolni? – kérdezte tőle Tárnok óbester.

– Csak nagyon ritkán! És jól indokolt esetben. Végeredményben ország rendje ellen támadtak, mindegy, hogy milyen megfontolásból. Van azért arra is példa, hogy kegyelmet adjunk. De... kevés.

A két fiatal fejedelmi tiszt valódi kibéküléséhez nagyban hozzájárult még egy esemény, ami alig két nappal a kerelőszentpáli csata előtt történt. Utazgató főúr látogatta meg a fejedelmet, aki egyúttal a fiát is hozta magával, katonának a fejedelem mellé. Káli Béla volt az a főúr. És a lánya, Ágnes is elkísérte.

Ágnes az elmúlt két hét során többször is írt Lászlónak, sőt Jánosnak is, de ők, a hadi készülődés lázában vagy nem kapták meg a leveleket, vagy – ez főleg János volt – nem bontották ki, gondol-

ván, hogy azért az ráér később is. Ágnes azonban nem hagyta annyiban, s az első alkalommal, hogy elkísérje az apját, jött ő is. A táborban aztán találkozott a két katonával, s megpróbált tiszta vizet önteni a félreértések poharába.

– De hát mi lelte kegyelmeteket, barátaim? Sem egy levél, sem legalább egy rövid üzenet? Mintha nem is léteznék.

László akkor kiöntötte a szívét, s elmondta, jó ha a barátja is hallja, hogy ő bizony úgy gondolta akkor, amikor utoljára látták egymást, hogy ő már nem számít a leánynak, jobban tetszik neki a barátja. Hát nem akarta zavarni.

– De hát... ez képtelenség! Hát nem megmondta édesapám, s megegyeztünk mi is már gyermekkorunkban, hogy csakis engem vesz majd feleségül? Vagy kegyelmednél az ígéret csak annyit számít? Hogy amikor kinő a gyermekkorból, elfelejti azt, amit korábban ígért? Mint a hernyó, amikor lepkévé változik? Hát szép dolog ez? Egy komoly vitéztől? De kegyelmed sem írt, János! Soha egy sort sem! Hogyan tisztázhattam volna? Hogy csak egyszerű udvariasság volt, a barátom barátja irányában!

Így tisztázódva a kellemetlenség úgy megszűnt egyből, mintha a szél elfújta volna. És ez volt, ezen a történetecskén keresztül, a Tárnok Mihály szerencséje is. Mert hát vigyázni egy katonára hadban ugyebár nem lehet, de a két fiatal vitéz, ismerve már az országot, a fejedelem eszejárását, és valamennyire az ellenség várható mozdulatait is, rendre elmondhatta neki, hogy milyen helyzetben mit érdemes tenni és mit nem. No persze, gyáva megfutást nem tanácsoltak, de ilyen hadban, ha az óbester magát védi, azzal egyszerre védi a csapatát is, és a harcban is eredményesebb lesz.

Utak és utasok

Estére a Békés Gáspár számára elveszett a csata Kerelőszentpálnál. Egyetlen hibás számítás miatt az egész sereg menekülni volt kénytelen. Jól megmondta Báthory fejedelem, hogy Békés uram kiváló csapattiszt, de nem önálló vezetésre való. Mindig éreznie kell maga fölött vagy mögött egy hatalmat, amely irányítja, s amely a felelősség oroszlánrészét is viseli. Az a hatalom ugyan megvolt Miksa császár személyében, de mit ért, ha messze volt, nem mondhatta meg minden lépésnél, hogy mi legyen a következő? Főleg mert, hogy ő maga sem tudta.

A rá következő két nap az eredmény számbavételével telt el mindkét fél számára. Békés uramnak könnyű volt a dolga, minden odaveszett. Még tán több is, mint a minden, mert a menekülő úton is bele-bele csipdestek a maradék seregbe, nem csak az üldöző katonák, akik végeredményben nem is voltak sokan, hanem a környező falak és városok népe. Vesszőfutássá változott az út a császári udvar felé. Ahol is – kegyvesztett lett. Még jól is járt vele, hogy fejét nem vették. El is futott hamar, nehogy még valakinek az is eszébe jusson. Kimenekült Lengyelországba, ott nyalogatta a sebeit.

Lengyelország akkoriban az interregnum idejét élte. Valois Henrik király kiment az országból, hogy mivel szülőhazájában az idős király meghalt, most már a francia trón felé fordítsa figyelmét. Aligha törődött valaki is egy tengődő menekülttel.

De mi történt Báthory fejedelemmel?

Ő is bölcsen tudta, hogy mi történik a nagy északi szomszéd országában. De Békéstől eltérően, azzal is tisztában volt, hogy az a hatalom, amely megszerzi magának a lengyel trónt, óriási erőre tesz szert. És persze jobban szeretne volna, ha az baráti, vagy legalábbis Erdélynek semleges hatalom lesz, nem kifejezetten ellenséges.

Nemvaló Lászlót nem különösebben érdekelte a lengyel királyság sorsa. A jutalmazás még tetszett neki, a büntetéseket meg nem nézte végig. Nem szeretett szörnyűködni. El is gondolta, hogy mivel rá már aligha lesz egyhamar szükség, legjobb, ha hazamegy. Az édesapját is látni akarta már lám, hogy boldogul egyedül a birtokkal?

Elindult hát hazafelé. Még Jancsától szeretett volna elbúcsúzni, de meglepetéssel értesült arról, hogy ő meg már elment.

– Ilyen gyorsan? Búcsú nélkül?

– Igen bizony! Méghozzá parancsra – felelte Berzeviczy uram, amikor jobb híján, megkérdezte –, fejedelmi parancsra méghozzá.

– Szóval elküldték? És még el sem búcsúzott?

– Így szólt a parancs. Majd megtudod, amikor itt lesz az ideje!

„No, legalább nem büntetésből küldték el. Ez is jobb a semminél!” és még nagyobb lelkesedéssel fogott neki a készülődésnek. El is ment az udvartól hamar. Olyan gyorsan méghozzá, hogy még azt sem volt ideje megtudni, bizony a Madarassy testvérek is igen gyorsan eltűntek valamerre.

No, ha ő nem, a fejedelem mindenesetre tudta, méghozzá Berzeviczy uramon keresztül. Végül is, éppen azért volt ő minden információknak gyűjtője, hogy az ilyesmi el ne kerülje a figyelmét, még véletlenül sem.

– No persze, vannak Miksának még egyéb kémei is errefelé – fejezte be Márton úr a jelentését. – De kötve hiszem, hogy mást fognak azok is megtudni, mint a két legény. Na de most akkor... merre?

A fejedelem a fejét ingatta.

– Könnyebbet kérdezzél, Márton! Sok mindent kell még összegyűjteni ahhoz, hogy valamire elszánjuk magunkat! Mert, példának okáért, Miksa maga is ácsingózik a lengyel trón után! És körülbelül ő lenne a legveszélyesebb. Vagyis, nekünk a legrosszabb. Ő mindig ellenünk fordulna. És, mint tudod, szörnyen megerősödne. Aztán ott van az orosz. Iván cár. Ő is szeretne lengyel király lenni, csak hogy nem akar ám esküt tenni a henriki törvényekre. Ki tudja, mit lát azokban, ami neki kellemetlen? Egyelőre tehát azt mondja, hogy ő csak litván fejedelem akar lenni. Igen ám, de annak az lenne a vége, hogy a litvánok elszakadnának a lengyel koronától. Azt meg a lengyelek nem szeretnék. Főleg a katolikusok nem. Mert, mondjuk, a protestánsoknak mindegy. Nekik még jól is jönne talán. Aztán itt van a francia. Ő sem mondott le végleg az ambícióiról. Persze, kicsi az esélye, hogy meg is legyen az akarata. És a svédet se felejtsük ki! Őt meg a protestánsok szeretnék. Na hát. Így állnak az ügyek a barátainknál. Én meg... középen. Üllő és kalapács között.

– Értem, uram! És kivel lehetne megegyezni? Legalább részben?

– Senkivel. Még a francia talán tisztességes lenne. De mi haszna, ha senki sem szereti? A lengyelek főképp nem.

– Miksa olyan nagy ellenségünk nekünk?

– Nem ellensége ő biz' senkinek. Csak éppen nagyon nagy barátja saját magának. És aki ellene tesz, vagy ő úgy látja, hogy tenni akar, azt kíméletlenül eltiporja. De különben is, Miksának nem magának kell a korona, hanem a fiatal Ernőnek. Akiról meg éppen nem tudjuk, hogy mit forgat. De a lengyel protestánsok alighanem tudják. És félnek is tőle, mint a tűztől.

– Ezek szerint...

– Ezek szerint be kell látnunk a paraván mögé. És erre nem látok semmi más lehetőséget...

– Mint hogy Te magad is jelöltetted magad – fejezte be Berzeviczy Márton. – De tudod, uram, hogy nincs esélyed?

– Bölcsen tudom! Csak feltétlenül szükséges, hogy legyen egy emberem a torzsalkodásban. Aki értesít, és aki az én szavamat is továbbítja a lengyelek felé. Ez pedig nem más, mint...

– Zborovszki András. Az udvari marsall. Aki amúgy is kegyvesztett a legtöbb lengyel főúr között, mivel annak idején a Henrik pártjára állt. Mintha tudta volna előre, hogy milyen lesz az a király. No hát ő az én szemem és fülem a választáson. És persze, korteskedik is az érdekemben, mert ez kötelessége. Ha már egyszer az én emberem, és ezt tudják is róla.

Így folyt a csendes beszélgetés a fejedelem és kedves embere között. Akkor még, egyelőre, egyikük sem sejtette a jövőt, hogy hogyan és mikor kell majd beavatkozni a kicsiny Erdélyország érdekében. Hogy ne lehessen eltaposni, mint véletlenül kinnfelejtett macskakölyköt.

Mind eközben Lackó otthon, a birtok gondjaival volt elfoglalva. Farkas uram öregedett és ez egyre inkább látszott is rajta. Márton pedig... vagyis a kisebbik fiú... hát ő Istennél találta meg a számítását. Egyelőre legalábbis úgy látszott. László meg kérdezte ugyan az apját, hogy miért nem könnyíti meg a saját dolgát, miért nem nősül meg újra, de ő ezt felelte:

– Nem olyan egyszerű dolog ez, fiam. Mert látod? Ha asszonyt veszek magamhoz, rokonságot is veszek vele. Azok meg... ki tudja, mifélek lesznek? Talán most nem is látszik rajtuk, de talán nincs is még MOST bennük semmi hiba. Csak majd lesz esetleg. Később. És, ugyebár, méltónak kell maradni a Nemvaló névhez is!

Hát akkor ennyiben maradt az egész. Munka meg volt elég, nem értek rá másokkal, országos dolgokkal törődni, csak jóval a tél beállta után. De akkor meg minduntalan olyan hírek jöttek, amik nem érdekelték őket, vagy, ami még gyakoribb volt, nem hitték el.

„Hogy mi? A fejedelem lengyel király akarna lenni? Eriggy má’!” ezt Lackó mondta egy véletlenül arra vetődött hírhez. Még jó, hogy meg nem verte.

Tavasszal aztán megint meggyérültek a hírek. Az emberek a saját dolgukkal lettek elfoglalva. Ami kétségkívül a leginkább hasznos volt számukra és az ország számára is.

De aztán eljött a nyár, és hiába a sok mezei munka, mégis megint szállingózni kezdtek a nyugtalanító hírek. És május végén eljött maga Berzeviczy Márton. No, annak örültek. Legalább tud valamit. Olyat, amit el is lehet hinni. Elvégre nem véletlenül van állandóan a fejedelem közelében!

– Biz’ az pedig igaz. Ha nem is éppen úgy, ahogy a mindenféle szájtátiak zsolozsmázzák. Jobb híján. Vagyis, hogy nem kell urunknak az a korona feltétlenül, de igenis kell az, hogy belelásson a lengyel udvar boszorkánykonyhájába.

És elmondta a két férfinak mindazt, amit ő maga egy félévnek előtte a fejedelemmel beszélgetett. Sőt, még többet is, mivel az azóta történt eseményeket is elmondta.

– Mert, hogy tudjátok, most mintha volna valami esély a korona megszerzésére is. Arrafelé most nagy veszekedés, sőt verekedés is van. Pártok fejlődtek, a francia párt, az orosz párt, a svéd párt, Miksa párt, amely voltaképpen nem más, mint az Ernő pártja, meg még ki tudja, miféle! Nekünk is ott egy emberünk, Zborovszki András uram, de most már Blandrata uram is. Sőt, én magam is mentem volna, de beteg voltam éppen. Na talán majd most! Mindenesetre, három párt van, amely esélyt láthat. Az osztrák párt, az orosz párt és a nemzeti. A Piast párt. Ezek minden áron nemzeti királyt szeretnének. És mivel nincs más férfi jelölt, Anna hercegnőre gondolnak. Legyen királynő! Nahát, ők hárman veszekednek, hát legalábbis bele lehet szólni egy nevető harmadiknak.

Ezzel elment. De nem hamarabb, mint szölt volna, hogy Lackó meg siessen az udvarba, nagy és nagyon fontos munkája lesz ott, de a részleteket majd a fejedelem közli vele.

Ezzel párhuzamosan történt, hogy nem messze tölük meghalt egy Farkas nevű férfi, nekik szegről-végről rokonuk is. Özvegyet, árvát hagyott maga után. A végrendelete szerint pedig úgy akarta, hogy a másik Farkas, Nemvaló Farkas legyen az, aki az árvát, s özvegyet megvédi.

Az árvákkal nem volt baj, szép kis gyermekek voltak, a fiú, Menyhért lehetett valami hét éves, Blanka a leány még ennél is kisebb. Az özvegy is fiatalabb volt Nemvaló úrnál valami hét évvel, talán még jó lenne férjhez is adni!

Ezeket a fejleményeket azonban Lackó már nem várhatta meg, sietett az udvarba.

A meglepetések akkor kezdődtek, amikor így fogadta a fejedelem:

– Na Lackó fiam, kipihented magad?

Mire a fiatalember úgy válaszolt, hogy készen áll önagysága szolgálatára.

– No, akkor készülhetsz, mert holnap lóra ülsz és utazol!

A kérdésre pedig, hogy hová, a válasz az volt, hogy természetesen Kálnóra.

– Végül is ott él a barátod. Meg, ha jól tudom, valami menyasszony-féled is volt ott.

– De hát ő...

A fejedelem vidáman elmosolyodott.

– Igen, tudom! Csak tréfáltam. Annyira a szívedre veszed? Még most is?

– Nem... azóta már. De azt hiszem, nem illik.

– Na most illik! Ne nyugtalankodj, Tárnok Mihály uram tud mindenről. És különben sem valószínű, hogy otthon legyen. Éppen embereket toboroz nekem. Landsknechteket. Te pedig fejedelmi parancsra fogsz odamenni. Hogy meghívd a barátodat, Jánost. Ezt tudtuk kitalálni Berzeviczy urammal. Talán nem fognak gyanút azok, akiknek pedig az lenne a dolguk, hogy gyanút fogjanak. Mert lesz neked még egy másik küldetésed is. Ennél sokkal fontosabb. Azt kell kifürkészned jártodban keltedben, hogy készül-e valamire ellenem Miksa császár azon a vidéken? És ha arra szánom el magamat, hogy azon az úton menjek Lengyelbe, akkor mekkora kíséret kell ahhoz, hogy mindenki megússza? Ha lehet. De erről senkinek sem szabad szóljal. Még Jancsinak sem! Hivatalosan az lesz a dolgod, hogy elhívjad fejedelem szolgálatára. S ha nagyon kérdezősködne valaki, akkor, de csakis akkor, nagy titoktartás mellett még azt is elmondhatod, hogy a régebben volt menyasszonyodat akarod még egyszer látni. Mert ki tudja, mi vár rád ezekben a zavaros időkben? De ennél többlet aztán akkor sem, ha leitatnak, vagy akár kínoznának is! Ámbár... ne fessük az ördögöt a falra! Talán egy magányos lovas csak nem fog annyira feltűnni senkinek! Mert tudd meg, háborúban állunk, ha nem is ez a hivatalos neve! És visszajöve egyenesen nekem jelentesz! Senkinek másnak. Még Berzeviczy uramnak se! Igaz, ő valószínűleg nem lesz már itthon. Értetted?

László felelte, hogy érti. És másnap útra is kelt.

Tárnok uram valóban nem volt otthon. Ki tudja, merre toborozta a nehézlovasokat Báthory számára? János persze nagyon is otthon volt és örült a barátjának. Még talán György is elmosolyodott, amikor meglátta. És Orsi! Ő is otthon volt. De most nem nézett a vitézre azokkal a sugaras szemekkel. Ellenkezőleg! Egészen le voltak azok sütve. A földre. Lackó eleinte azt gondolta, hogy ez az illendőségnek miatta van így és ő sem erőltette a társalgást. Aztán egyszer csak:

– László, kedves barátom, gyere csak egy kicsikét közelebb!

László odament.

– Még közelebb, kérlek szépen!

– Hát még közelebb ment.

Akkor Orsi felemelte mindkét kezét – nagyon finom, bársonyos kezei voltak – és közéfogta a Lackó arcát. Végigsimogatta, tapogatta minden pici részletét.

– Jó! Most már láttalak. Köszönöm! Olyan vagy, mint régen. Semmit sem változtál!

Amiből a hősrünk megtudta azt, hogy biza Orsi vagy semmit sem lát, vagy csak nagyon keveset.

– Így is van – magyarázta János, amikor kettesben maradtak. – Valóban alig lát már. És amikor mégis igen, akkor is csak jó idő elmúltja után. Tudod, idő kell neki ahhoz, hogy az eszével felfogja azt, amit a szemével már meglátott. Azt hiszem, már nagyjából hozzászokott ahhoz, hogy a kezével lásson.

Nehéz lett a lelke ettől Lászlónak. Csak ennyit kérdezett nagy nehezen:

– És Mihály?

– Jó ember – felelte Jancsi –, nagyon jó ember. És Orsit nagyon szereti. Nagyon szépen élnek.

És mindketten megtörölték a szemüket mintha valami beleesett volna.

Eljött a nyár és az ősz is. Híre volt, hogy a lengyelek még mindig vitatkoznak a királyválasztáson. Lackó nem sietett visszafelé. Kálnót ugyan odahagyta még valamikor októberben, de azután szép komótosan mendegélt hazafelé. Útba ejtette Kassát, Eperjest, mindkét helyen kérdezősködött, hogy lám, van-e már királya a lengyeleknek? Ott aztán mondtak mindenfélét a főurak, hogy van hát, még-hozzá Miksa. Meg vagyon választva. A nép, s a kisnemesek pedig azt, hogy biz’ Báthory van megválasztva, mert a Miksa választása nem volt törvényes.

Ettől kezdve már sietett. Mintha csak ezt a kétértelmű választ várta volna. És valóban, a fejedelem már előre tudta, hogy jönni fog, rögtön beinvitálta magához.

– No hát, mit láttál az úton?

– Leginkább katonát láttam, nagyságos uram! Sokat! Aztán, Kassa és Eperjes meg van erősítve mindenképpen. De még sáncok is vannak ásva a két város között az úton, keresztbe. Több is. Szó sincs arról, hogy Miksa békében áteresztené, ha úgy lesz, hogy nagyságodat választanák meg!

– Már pedig most már lehetséges, hogy megválasztanak! A nemesek úgy látszik, mellettem vannak – mosolygott a fejedelem. – Berzeviczy uram most is odajár, hogy egyengesse, amit lehet. No és persze Miksa is egyre küldözgeti ide a követeket. Abból is lehet olvasni, ahogy az idő telik, mind csendesebbek lesznek azok a követek. No de... te most már menj és pihend ki magadat! A barátodat is megtalálod valahol, majd meglátod valahol! Alighanem Tárnok urammal sakkozik.

„Szóval már megjöttek”, gondolta magában László. És még hozzátette, hogy: „Akkor alighanem valóban készül valami komoly!”

De egyelőre nem készült biza. Elmúlt a január, a február is, mind csak jártak a követek, hírt hoztak, meg vittek, hogy éppen mit kíván a lengyel nép a leendő királyától, s hogy lehet-e annak eleget tenni? Mint teszem azt például a házasság. Merthogy Anna királykisasszony biz ötvenkét éves már, s ami a kellemetlen, ez látszik is rajta.

No, ezen a házasság lehetőségén már több jelölt is elbukott. Miksa nem is vállalta, Ernőt tolta maga elé, mint egy paravánt, hogy vegye el ő, mert ő fiatalabb. Az ám, de Anna attól még nem lesz szintén fiatalabb! És különben sem egyezett bele. Neki a király kell és punktum! Nem valami öcsike.

Ki tudja, mi lett volna a vége ennek a visszájára fordult népmesének, ha Báthory egyszer csak ki nem jelenti, hogy áll elébe. Ugyan ő is jóval innen volt még az ötvenen, de eb, aki bánja, ha az ország érdeke megkívánja!

Nyáron tehát megjött a követség a lengyelektől, hogy most már menni kéne a koronáért, mert különben valaki tényleg elkaparintja. A ferrarai herceg, vagy bárki, aki addig nem jutott szóhoz.

Tehát akkor, lóra!

Nemvaló ugyan azt gondolta, hogy igencsak kicsi ez a kíséret ahhoz képest, amit ő maga látott a saját szemével a Felvidéken. Sőt! Nem is igazán katonai kíséret, inkább csak valami vidám lakodalmas menet. Annak ugyan valóban jókora, mint ahogy fejedelemhez illik is, de mégiscsak lakodalmas menet.

És lassan kifordultak a fehérvári várból. Mentek, vígan voltak, katona aránylag kevés volt közöttük. Ám akkor, amikor már a legutolsó emberek sem látták a várat ha éppen visszafelé tekintettek Berzeviczy uram, aki mindennek az intézője volt és mindent tudott is, megállította a hosszú sort.

– Miért álltunk meg? – kérdezték erről is, arról is.

– Azért, mert nem erre kell mennünk – válaszolt nagy nevetve a főúr –, forduljunk csak el szépen Brassó felé! Arra kell nekünk menni!

– De hisz arra kerülő!

– Úgy van. Viszont nem támad meg minket senki az úton. Azt hiszitek, hogy nem tudom, mekkora sereget állított ellenünk lesbe Miksa Kassa és Eperjes között? Tudjuk mi azt bizony bölcsen. És egyikünk sem akarja, hogy a seregünk megtépázva, rongyosan érkezzon meg a fejedelmi esküvőre! Milyen képe lenne annak? Ez tehát az útvonalunk! Brassó, át a szoroson, majd Moldován át dél felől érjük el a lengyeleket!

Még nevetgélt is Berzeviczy uram a jó tréfának.

– Úgyis rájönnek – morgott egyik-másik.

– Rá persze! De annyi katonát, olyan gyorsan ide nem tudnak küldeni! Mit tehetnek majd? Rághatják mérgükben a körmüket. Mi meg... Vár minket jó kísérettel a két vajda! A havaselti és a moldován is. Hát akkor, rajta legények! Mutassuk meg a lengyelnek, hogy milyen királya van!

Rădăuținál csatlakozott hozzájuk Tárnok Mihály uram is. Jó vasas legények voltak vele. Nem sok. Kíséretnek ugyan egy kissé sok, védelemnek viszont kevés. Ez már gyeplő volt a lengyelek, s a moldovánok között.

A legények persze tréfára vették az egész utat. Főleg, hogy a három főtiszt megint együtt volt, régi ismerősök, mondhatni, barátok. Most már Nemvaló is elfogadta Mihályt barátnak. Hát inkább csak hárman beszélgettek, hogy mit hozhat a jövő. Keveset törődtek a legénységgel. Azok tréfálkozhattak, ugrathatták egymást kedvükre. Meg is tették. A fejedelmet – bocsánat, a választott lengyel királyt – sem kímélték.

– Mert az úgy van ám, tudjátok meg, hogy nem elég, ha a pap a stórával összeköti a kezüket, ők meg kimondják az igent! – hangoskodott az egyik –, de ám azt a nászt el is kell hálalni! Osztan mit kezd majd Báthory az ötvenhárom éves menyasszonnyal?

– Ne búsulj! Megteszi az, ami tőle telik – vigasztalta a másik.

– No igen, de mi telik tőle? Nem jobb lenne, ha inkább a Rajevszki uram leánykáját venné kezelésbe? Elvégre neki is Anna a neve!

Ez már vastag volt. Bornemissza meg is haragudott.

– Aki pan Rajevszki leányát még egyszer emlegeti, kiköttetem!

A legények elhallgattak. Egy darabig tűnődtek rajta, hogy miért olyan nagyon fontos neki a Rajevszki serdülő lánya, hiszen még alig bújt ki a tojásból, de aztán visszatértek a valódi menyasszony témájához.

– No, majd az orosz! Az betöri!

Ezzel el is hallgattak. Nem szívesen beszéltek erről, mert ez a két fekete felhő igencsak ránehezedett a kis csapat hangulatára. Az orosz, meg a tatár. De még az is lehet, hogy a kettő ugyanaz. Híre járt ugyanis, hogy Iván cár meghódította a Kazani Kánságot, és most a Krímet vette célba.

– Kemény dió – csak ennyit válaszolt az, akihez a tréfát szánták. Mentek tovább, sokkal csendesebben, mint addig.

– Mert, hogy tudjátok meg, még alig egy éve annak, hogy a tatárok betörték, s mindkét országot végigrabolták, gyűjtogatták. A krími Tuluj bég, a kán jobb keze volt a vezetőjük. Azóta olyan sürgős a lengyeleknek a királyválasztás! – mondta egy másik. – E nélkül szegény Anna hercegnő alighanem pártában hervadt volna el teljesen. Aztán érdekes, Tuluj bej fia megkeresztelkedett. S a szent keresztségben ő is a Marcin nevet kapta. Lám, éppen Berzeviczi úr volt a keresztapja.

A többiek hallgattak. Emésztették a mondottakat. Aztán a szólaló még hozzátette.

– Péter vajda is egy olyan tatárbetörés alkalmával sántult meg. Lándzsaszúrás érte, amely a csontjában állott meg. Felgyógyult akkor, de azóta sánta. Mint Corvin János is, Mátyás fia, ha tudtok róla. Hát vigyázzunk!

Mert ekkor már olyan vidéken jártak, amelyen bármiféle támadást el lehetett képzelni. Nem csak a tatárt, meg az orosz, de ott voltak még a kozákok is. Őket Rajevszki uram tapasztalatból ismerte.

De honnan a leánya?

Hát úgy történt, hogy Sánta Péter vajda a nagy tiszteletnek miatta vadászatot és bált rendezett nekik Szucsáva várában. Ott csatlakoztak hozzá a gyermekei is. A fiú, Miklós, vagy moldovánul Nicolae, fontolgatta azt is, hogy majd a lengyel udvarban folytatja az életet. Igaz ugyan, hogy a papi pályával is kacérkodott. Rajevszki Pavel uram pedig nem szólt bele, bölcsen hagyta, hogy keresse az útját a fiú. „Fiatal még! Hadd ugrándozzon a csikó!”

Anna azonban más volt. Ő, a maga tizenhat évével már kész kisasszony volt, akár férjhez is lehetett volna adni. Csakhogy... nem akarta. A leány. Ábrándozott, mint ahogy az ő korában a lányok mind, hogy eljön majd érte az a bizonyos félelem és gáncs nélküli lovag. Egyszer elébe áll és megkéri a kezét. Ám az a lovag egyelőre nem sietett eljönni. Pedig azon a bálon bizonynal ő volt a legszebb a kisasszonyok között. (Rajevszki uramnak dagadt a mellénye). Még a király sem tartotta méltóságán alulinak, hogy táncra kérje. Ő persze, mármint a leány, inkább a két hadnaggyal társalkodott. Nem mutatta jelét annak, hogy bármilyen formában választott volna közöttük. Sétálgattak táncoltak, kimentek az erkélyre, hogy Nemvaló, hol Bornemissza kísérte, még egy-két lopott csók is elcsattant. Rajevszki meg is kérdezte a királyt, kellő tisztelettel ugyan, hogy meddig bízhat a két fiúban?

– Mindvégig – volt a válasz. Ebben meg kellett nyugodni.

És valóban, a dolog olybá tűnt, hogy nem is annyira a leánykát kellett szemmel tartani, mint inkább a két ifjút. Mert eleinte nem lehetett tudni, hogy melyik volt az a kettő közül, amelyik tréfának, játéknak vette az udvarlásnak ezt a szelíd formáját, s melyik az, akit alaposan megégetett a szép Rajevszki Anna kacéran villogó szeme. Utóbb az is kiderült. Lackó, aki akkor már egy ideje szorgalmasan levelezett Káli Agnessel, nem akart úgy járni, mint az első menyasszonyával, csak tréfálkozott a bojáránnyal, hanem János hadnagy... nos, ő bizony úgy keringett körülötte, mint a lepke a gyertyaláng körül. Akár fogadást lehetett volna kötni, hogy melyik lesz az, aki a végén sajgó szívvel kotródik valami félreeső helyre a sebeit nyalogatni? A lány, vagy a fiú?

Aztán, amikor a vadászat – igen szép eredménnyel – és a bál is lejárt, a félig moldován, félig lengyel nemes úr úgy határozott, hogy a további útra a gyermekeit is magával viszi.

Péter vajda is elkísérte őket, de csak Rădăuțiig. Ott elbúcsúzott, s visszafordult a székhelyére. Sok volt a dolga mostanában. Művelni, okosítani akarta a népét, s ez sok munkával járt.

A mi hőseink pedig folytatták útjukat a választott lengyel király kíséretével együtt, Krakko felé.

Készülődés. Anna feltalálja a szabad verset

Váltották az őrseget a királyi palotában. A váltással érkezett katonák vezetője ezúttal régi barátunk volt, Nemvaló László. Ahogy azt a katonai szabály megkövetelte, begyűjtötte a régit, s elhelyezte mindenhol az új, pihent katonákat.

Béke volt ekkor az országban. De olyan béke, amelyet akármikor felrúghatott akár Iván cár, akár Girej, a tatár kán, vagy éppen valamely saját alattvalója, aki nem volt megelégedve azzal a hatalommal, amellyel rendelkezett.

Ilyen volt akkoriban a helyzet a lengyel nemesi köztársaságban. Ennek megfelelően a három barát is három helyen volt. Lackó, a király mellett, neki volt a legjobb dolga. János Gdanskot ostromolta. Amely ostrom nem is volt igazából harc, hiszen egyikük sem akarta a szép és gazdag várost tönkretenni. A lakók legalábbis biztos nem, de Báthory sem, mert végső soron a saját országa egy darabjáról volt szó. Csakhogy a gdanszki polgárok úgy tűnik, igencsak nagyralátók voltak. Hát lázadtak.

A harmadik barát, Tárnok Mihály volt a legnehezebb helyzetben. Neki ugyanis egyszerre kellett lenni Gdansk alatt, meg a tatár végeken is.

Mind ez idő alatt, Marcin Tulujovics, keresztény lévén, szintén a király udvarában űzte a semmittevést. Ez pedig legfőképpen abból állt, hogy Rajevszki Anna körül legyeskedett. Bezzeg megtudta most Bornemissza János, hogy mit jelent a lengyeleknek az a híres mondása, amely szerint ők leginkább asszonyaik szépségére büszkék. Még szerencse, hogy az ideje legnagyobb részét az ostromlott vár alatt kellett eltöltse. Hanem azért néha csak hazajött – ott volt neki már akkor a „haza”, ahol Báthory István uralkodott, és ahol a szép Rajevszki Annát tudta. Hanem annak nem örült, hogy mit látott olyankor. Bizony, nagyon úgy nézett ki, hogy Marcin Tulujovics teljesen lefoglalta Annát, ami az idejét illeti persze. Neki, vagyis Jancsinak semmi sem maradt belőle. Hát most mit tegyen? Álljon be melléjük fölösleges harmadiknak? Azt nem engedte a büszkesége. Inkább visszament Gdansk alá.

Lászlónak is volt oka gondolkozni. Ám az az ok leginkább gyakorlati volt. Mint a palotaőrség vezetésével megbízott tiszt sokat látott és hallott. Hiszen olyan volt az egész palota, mint zibongó méhkas. Csizmás katonák, piperkőc hivatalnokok váltogatták egymást a király előszobájában. És Báthory rendre fogadott is mindenkit. Késéssel néha, várakozással néha, de nem hagyott ki senkit.

Ebből aztán világosan lehetett látni, hogy nagyon készül valami. És az emberek beszéltek is. Egymással, de vele is, mint az őrség parancsnokával. Feltételezve, hogyha a király kiválasztotta őt erre a tisztségre, akkor igencsak bizalmi ember lehet. Ebben természetesen nem is volt hiba, valóban az volt. Igaz ugyan, hogy rajta kívül még sokan voltak olyanok, akikben megbízott István király. Lám egyszer csak beütötte az orrát egy hivatalnok kinézésű valaki. Vagyis pontosan olyan piperkőc volt, mint a sors- vagy éppen kartársai. Csak éppen az arca volt nagyon ismerős. Benézett az ajtón és annyit kérdezett:

– Berzeviczi uram?

No, jót! Mert nem látta már Lackó a főurat meg se tudta mondani, mióta. Ám annál inkább kezdett emlékezni az embernek az arcára.

– Ferkó! Farkas Feri! Hát te is itt?

– Én is bizony Lacikám!

Erdélyi volt, s szomszéd. Vigyázóvárról. Titokzatos család volt egyébként a Farkasok, sok mindenfélét beszéltek róluk, de ez most nem számított. Ha boszorkányok, hát boszorkányok! Kit érdekel? Fő, hogy erdélyi.

– No hát! Én meg azt hittem, hogy valahol Miksa császárnál kevered a mérget! Hát mi járatban nálunk?

– No, sokat nem tévedtél, mert ott is voltam. De hiába! Nem volt hajlandó megenni, amit neki főztem. Ki is telt a becsületem, a Békés időszak végére. Hát idejöttem. Most már a királyt szolgálni.

– De Békés uramat odahagytad?

– Nem biz’ én, mert most is vele vagyok.

– No, akkor király urunk nem fog örülni. Akarsz valamit tőle? Segíthetek?

– Ejha! Három kérdés és egyre sem tudok válaszolni! Valódi királyi katona lettél. De, hogy mégis megpróbáljam, először is, a király igazából örülni fog. Annak, amit hozok. Vagy inkább, akit.

– Csak nem?

– De bizony! Őt magát személyesen! Régóta levelezget már őfelségével, s kéri a gráciát. Hát most megkapta. Feltételekkel. És azért jött, hogy megtudja azokat. Lám, mégis csak örülni fog nekem a király! És persze... nem is én akarok valamit, de őfelsége akart tőlem! Amit lám, most meg is tettem. Segíteni meg? Legfeljebb annyit, hogy minél hamarabb a király elébe juttatsz.

Éppen kifelé jött egy nagy csizmás katona. Hát Nemvaló változtatott egy kicsit a sorrenden és Farkas uramat jelentette be. Ő pedig még hátra is intett valakinek, aki a félig nyitott ajtó mögött tartózkodott. Jött is az illető.

Lackó látta már Békés Gáspár urat a kerelőszentpáli nagy csata előtt, igaz, csak távolról. Akkor büszke, sőt kevély tartású, fejedelmi süvegre áhítózó nagyúrnak nézett ki. Most? Sovány volt, hajlott hátú, olyan, akiről látszott, hogy legszívesebben csúszva-mászva közeledett volna. Lám, mit tesz valakivel a balsors? Lackó tudta, hogy Bekes, száműzetése idején kisebb lengyel uraknál húzta meg magát, eszébe nem jutott a régi büszkeség. Eleinte még írogatott leveleket Miksa császárnak, amire az nagy kegyesen – nem válaszolt. Aztán, egy idő után, hogy látta, addigi ura elfordult tőle, megpróbált Báthory felé közeledni. Na, onnan legalább választ is kapott. Igaz, nem személyesen a fejedelemtől (akkor még az volt), hanem valami kancelláriai hivatalnoktól. De legalább az válasz volt. Aztán megtörtént a királyválasztás és attól kezdve már Báthory maga is írt egy-egy rövid, biztató levelet. Hogy jó lenne, ha megváltozna, ha magába szállna és főképp, ha rájönne már végre, milyen ügyet érdemes szolgálni, s így tovább.

Most meg itt van. Be is mentek.

Ez a kihallgatás hosszabbra is sikerült, mint az előzők. Morgolódtak is a várakozók, hogy a király már megint többre becsüli a magyarokat, mint őket. Lackó csak hallgatta egy darabig a morgolódást, aztán megunt, s olyat talált mondani, hogy miért is becsülne a király olyan alattvalókat, akik egy normális hadsereget nem tudnak kiállítani, még akkor sem, amikor lám... szükségben vagyunk. Mert Békés uram, igaz, hogy valamikor ellenség volt, de csapattiszt és most kegyelmet kért, hát úgy tekintsenek rá, mint olyanra, aki az ő munkájukat hajlandó elvégezni.

Erre elhallgattak. Idejében, mert a kihallgatás is véget ért. Jöttek kifelé. Szó szerint jöttek, mert a király is kikísérte a vendégét. Még a vállára is rátette a kezét Békés uramnak. Nagy megtiszteltetés! A morgolódók elhallgattak. Még Farkas uram is csak csendesen jött utánuk. A király szólt:

– Akkor hát, Békés uram, kegyelmed most elmegy Gdanzsk alá és felváltja onnét Bornemissza uramat! Mivel rá máshol vagyunk szükség. Ám lássa, hogy minél előbb békét szerezzen a gdanszkiakkal, vagy ha nem megy másképp, vegye be a várost! De ezt csak a legutolsó esetben.

Az emberek csak néztek. „Hát ilyen is tud lenni az ő uruk? Megbocsájto? Jóságos? Még az ellenséggel is?” néztek és gondolatban véget ért a morgolódásuk.

Eközben lassan eljött az október. Jókora faggal köszöntött be és azok, akik itt éltek, mondták, hogy ez már tavaszig így is marad. De minden rosszban van valami jó, mert az örökké sáros, valójában úttalan utakon botorkáló lovaknak jobb dolga lett. Hasonlóképpen a szekerek kerekeit szántalpakra cserélték.

A futárok vígan tudtak közlekedni, amit nyáron nem tehettek az utak állapota, a szúnyogok hadai és az erdőkben bujkáló haramiák miatt. Mert olyan hideg lett hamarosan, hogy azok is jobbnak látták tető alá húzódni.

Bornemissza uram is előkerült Gdanzsk alól, nem nagy öröme. Mert Marcin Tulujovics továbbra sem tágitott Anna mellől. Sétáltak, kirándulgattak kettesben és úgy látszott, hogy Rajevszki uramnak sincs ez ellen kifogása. Mintha valami megegyezés létezett volna a két férfi, öregebb és fiatalabb között. János nem bírta felfogni, hogyan lehet ez? Hiszen ő ahhoz volt szokva egész addigi élete folyamán, hogy a farkas mindig farkas marad, a tatár meg tatár, hiába, hogy megkeresztelkedik. És akkor Anna egy ilyen embernek a kezébe kerül? Pedig szemmel láthatóan ilyesmi érett a háttérben.

De a történet november elején váratlan fordulattal megoldódni látszott. Mert Anna egyszer csak egyik napról a másikra eltűnt az udvarból. De eltűnt ám Marcin is. Voltak jól értesültek, akik talán látták is, hogy egyik nap estéjén Marcin egy nagy, fellobogózott szekérrel hajtattott a Rajevszki uram háza elé. (Nem az övé volt az a ház, más volt a tulajdonosa, de most ő lakott benne a gyermekeivel. A fiú már aludta az igazak álmát, ki tudja, milyen fényes kolostorról álmodhatott, hogy ott teljesít szolgálatot, csenget, hajlong szent elrélvülésében. És reggelre Annának hűlt helye volt.

Ez azonban már sok volt Rajevszki uramnak is. „Hogy miért kellett nekik így szökniük, ha kérte volna, adtam volna szívesen?” rosszat sejtett. Hovatovább kezdett arra a gondolatra jönni, hogy annak a fránya Bornemisszának talán mégis igaza lehet!

Még lovas legényt is menesztettek utánuk, s a király is megtudta az esetet, nem örült neki. Hogy éppen most, amikor fordul az idő, hegyek vajúdnak, történik ilyesmi!

De hiába. A szökevényeknek nem lehetett a nyomára akadni.

A baj tehát megvolt. És, hogy ne legyen egyedül, éppen akkoriban megjött Bornemissza Jancsi is Gdanzsk alól. Felváltotta őt Békés Gáspár.

Anna pedig – sehol.

– Elrabolta az a... tatár? Vagy önként ment vele?

Nem Jancsi volt az egyetlen, aki ezt a kérdést tette fel magának. Mások is tanácstalanok voltak. A lovas legény is visszajött. Egészen a legszélső tatár szállásokig követte a nyomukat. Ott aztán eltűntek. A többi között. De el kellett fogadni azt, hogy a lány saját elhatározásából ment el a fiatalemberrel.

– De hát nem lehetne valakit elküldeni? Hivatalosan! – kínlódott Bornemissza.

– Nem – felelte a király. Méghozzá úgy, hogy érződött azon, nincsen apelláta. Pedig Jancsi még azt is megpróbálta, hogy feleljen arra, amire felelni tilos.

– De miért nem?

A király hosszan nézett a vitéze arcára.

– Azért, mert nem!

De azért látszott azon, ahogy mondta, ő sem örül egyáltalán, hogy ilyet kell mondania.

– És különben is, te most elmész Károlyi urammal Erdélybe! Toborozni. Legalább még ezer katonát kell hozzatok! Mert nem tréfa dolog az, ami most következik!

Ennyi elég volt. Egy katonának. Elég kellett legyen. Pedig még Lackó is kihallgatást kért a barátja érdekében. Hogy jó lesz-e, ha éppen Bornemisszát küldik egy ilyen fontos küldetésbe? Ha már valóban olyan súlyos a helyzet?

No, neki aztán válaszolt Báthory.

– Először is, a helyzet valóban ilyen súlyos. Láthatod te is. Követség követséget ér, hogy hol Iván cár küld ide nekem, hol én neki. A fejébe is szállt a dicsőség. Egészen el van szemtelenedve. Az én követeimet várhatja, hónapokig, elszállásolja őket valami sötét lyukba, ki se mehetnek onnét, az övék meg? Még a sapkájukat sem hajlandók levenni, amikor a trónterembe érnek! El tudod-e hinni, hogy mindez a békesség szándékával történik? Mert én nem. Iván látja, hogy Gdanzsk alatt mi történik, hogy hónapok alatt sem tudom megtörni őket, de arra nem gondol, hogy az én városom szenved, hát nem akarom, hogy egyenlő legyen a földdel! Mindig csak arra gondol, hogy ő mit tenne az én helyemben! Ő, akit a saját népe is Rettenetes névvel emleget. Hát persze, hogy én nem akarok olyan lenni. Hát ezért kell nekem katona. Sok katona! Landsknecht, hajdú, huszár, meg vörös darabont is!

– De akkor Jancsi...?

A király elmosolyodott. Szélesen. Most először, amióta Bornemisszával beszélt.

– Azt akarod tudni, hogy képes lesz-e eleget tenni a kötelességének? Ilyen állapotban?

László intett a fejével, hogy azt.

– Nem is kell eleget tegyen semmi kötelességnek. Annyit mondtam, hogy kísérje el Károlyi uramat. Ennyit csak meg tud tenni! Hidd el, még jót is tesz neki az utazás a nagy bánatra!

De ekkor már a király alig tudta visszatartani a nevetést. Azután komolyra fordította a szót.

– Tudod fiam, nekem is megfordult a fejemben, hogy írjak a kánnak az érdekében. De rá kellett jönnöm, hogy nem lehet. A tatárokkal most jóban vagyunk, nem minket támadnak, hanem az orosz. És ez nagy dolog. És... sajnos nem tehetem meg, hogy egy vitézem akármilyen nagy bánata miatt Girejt magamra haragítsam. Még ha nem lenne a nyakunkon az orosz háború. Akkor talán. De így... Aztán, Tuluj nem más, mint a kán legkedvesebb embere. A fia pedig... még ráadásul keresztény is.

A király legyintett.

– Látod fiam, egy király se teheti mindig azt, amit szeretne. Valahogy más úton kell próbálkozzak. Ezt nem mondhattam Jánosnak. Mert az a bizonyos más út, időbe telik. És ki tudja, mi lesz a vége annak is?

A helyzet valóban olyan volt, hogy Iván cár valósággal gúnyt űzött a lengyel királyból. Már jó bőven bent járt a serege Livóniában. A lívek persze sírtak, panaszkodtak, de nagyjából tudni lehetett, hogy ha az események fordítva történtek volna, akkor ugyanaz a nép Ivánnak panaszkodott volna. Mert ilyenek az emberek nem szeretik a változást. Semmiféle változást. A változás bizonytalanságot hordoz magával. A bizonytalanság pedig veszélyt. Báthory tudta ezt, nem is haragudott érte a lívekre. Annál inkább orrolt a lengyel nemességre, amely még a saját, jól felfogott érdekében sem volt képes felállítani egy ütőképes sereget. Legalábbis, nem hosszú időre. Valamiképpen az alkotmányukban is benne volt, hogy sereget a királynak csak két hétre adhatnak. Azután, ha a király hadat akar, fizesse meg a katonáit a saját kincstárából! Amely persze, rendszerint üres volt. Honnan is lett volna tele, ha egyszer az adók nem a királyhoz folytak be, hanem megint csak az urakhoz?

Tudta ezt István király, jól tudta már a megválasztása előtt is, nem is kellett volna neki a lengyel korona saját magától, csak hogy neki nagyobb tervei voltak. Távlati tervei. Amikben a most éleződő orosz háború mindössze egy epizód volt. Akárhogy végződjön is.

Amellett Báthory gazdag ember is volt. Állhatta tehát a katonái fizetését. A katonák pedig, hála Károlyi uramnak és Bornemisszának, jöttek, szép számmal. Sok volt Erdélyországban a fiatal férfi, kalandot kereső, hadra fogható. Világot látni szerető.

Tavasza meg is jöttek a kért katonák. Igaz ugyan, hogy a király öccse, Báthory Kristóf, akit vajdának hagyott maga helyett Erdélyben, megüzenete, hogy talán nem lesz jó, ha az országot férfiember nélkül hagyja!

Ám azért küldte, akiket a bátya kért. Hajdúkat, székelyeket, darabontokat. A landsknechtek a Tárnok Mihály emberei voltak.

No, ezzel el is telt a nyár. Az új emberek betanításával, a régiekhez szoktatásával. Ősszel aztán megint érdekes esemény történt. Nagyszámú lovas csapat jött, Moldvából. Pedig onnét nem is vártak senkit.

Kiderült, hogy Sánta Péter uram vezette azt a csapatot. Nem is akart senki mással tárgyalni, csak a királlyal személyesen. Pedig akár közhírré is tehetné az okát, három nap múlva úgymindenki tudta. Hát az történt, hogy Péter urat megfosztották a trónjától.

– Hát így történt, uram király – fejezte be a beszédet a volt uralkodó – és pedig mindössze annyit cselekedett Szász Jankó, hogy akkora ajándékot adott a basáknak, nagyvezírnek, s a szultánnak, hogy akkorát én nem adhattam, de nem is adtam volna, ha tudok, sem. Mert az a népnek a vérén lett volna összeszedve. Hát olyan rossz uralkodó voltam én? Nem érdemeltem volna egy néhány nyugodt évet? És a nép? Az meg szenvedjen? Mondd meg uram király!

Báthory is szomorúan ingatta a fejét. Hallgatott is egy ideig, gondolkozott, hogy hogyan segítsen annak a szomorú embernek. És még azon is gondolkozott, hogy lám, milyen a sorsa egy országnak a török vesseje alatt! De hiszen éppen ez volt az ő távlati terve. Amiért minden feláldozhatott volna, a saját vagyonát, az erdélyi fiatalok vérért, s ami oka volt annak, hogy a lengyel koronát megszerezte. A török eltávolítása. Minél messzebbre. Ha lehet, egészen a tengeren túlra.

Ám mindezt nem mondta ki így, szóval, mert mit sem segített volna a pórul járt uralkodón. Viszont a saját vagyonából sem áldozhatott éppen most a török hízlalására. Mert volt annak a vagyonnak annál sokkal jobb helye.

Ezért hallgatott hát s gondolkozott. Majd:

– Nézd vajda uram – ez már eleve jól esett a földönfutó uralkodónak – én most nem tudok nélkülözni egyetlen dénárt sem. Sajnos! Nyakamon a háború ezt mindenki tudja, tehát másképp kell segítsélek. Ha elfogadod. Azt találtam ki, hogy egyelőre ne zaklasd te Szász Jankó uramat, hadd legyen boldog a nagy uraságával! Eközben pedig Te, szép csendesesen megjáratoz majd a moldovai borokat (tudom, hogy nagyon jó borok teremnek nálatok, s jó áruk is van), ide Lengyelország felé, ahol szeretnek inni az urak, s pénzük is van rá. Most tehát kapsz tőlem egy pátenst, hogy légy az egyedüli szállítónk Moldova felől, ami bor bejön ide. Meg marha is! És, hogy nem legyen mindez írott malaszt, jókora őrséget állítatok a moldvai határra, az utakra. Amelyen csak a te embereid jöhetnek át, és főleg csak a te boraid és marháid. Tudom, hogy lesznek majd, akik a fő utakat megkerülik, de szerintem az nem lesz mennyiség! És én mondom neked, hogy jövő ilyenkorra lesz neked elég vagyonod, hogy ráigérj Jankóra a töröknél. Még több! Jankó uram ide az országba a lábát nem is teheti be, mert lekapjuk ökelmét a tíz körméről. Találunk majd arra valami okot. A nép szipolyozása, a kereszténység elárulása, szóval lesz okom rá. Viszont kérésem is volna!

– Bármit, uram!

– No, éppen nem bármi, de éppen olyan fontos. Akit a kíséretedből hiányolni tudsz és aki szeretné magát hadban is kipróbálni, hagyd itt nekem! Ha otthon látják majd, hogy megbékéltél, s csak kereskedni akarsz, úgy sem igen támadnak majd! Ne feledd, Jankónak sincs olyan nagyon sok katonája!

Így történt, hogy a kíséretnek jó kétharmada szintén a Báthory seregét gyarapította. Méghozzá önként.

Volt azonban még egy eredménye a bujdosó vajda jövetelének. Hoztak magukkal valakit. Egy nő volt a kíséretében, a tatár nők módja szerint öltözve. A nő fiatal volt, mégis nehezen ismerték fel benne a szép Rajevszki Annát. Mert már nem villogott a szeme olyan igézően, nem nevetett, mosolygott a férfinépre, inkább elgondolkodó volt. Inkább lesütve tartotta a szemeit. Inkább valami állandó szomorúság látszott rajta. Mindez természetesen már azután, hogy Rajevszki uram a gondozásába vette. Előzőleg pedig átöltöztették tisztességes lengyel asszonyi ruhába.

A történetét pedig szintén a trónját vesztett vajda mondta el, szigorúan csak a királynak. Akire aztán rábízta, hogy sáfárkodjon a történettel belátása szerint.

A dolog az úton esett meg, s nem szereplői voltak a moldvaiak, inkább csak tanúi. Egy nagyobb erdei tisztáson látták meg a tatár csoportot, akik szemmel láthatóan párviadal lebonyolítását készítették elő. Kiderült, hogy a viadal apa és fia között megy majd végbe, mivel összekülönböztek egy asszony fölött. Nem ugyan annak az asszonynak a bírása volt a tét, hanem a sors, amely a nőre várt. A bég azon a véleményen volt, hogy az asszonynak csak az lehet a sorsa, mint minden más nőnek közöttük, vagyis hogy rab legyen, legjobb esetben egy a fiatal férfi feleségei közül. Marcin azonban kötötte az ebet a karóhoz, hogy ő pedig keresztény és neki csak egy felesége lesz, mégpedig az a nő, akit lám elhozott magával.

Mindkettőnek igaza volt a maga világa szerint. A bég a népe régi, jól bevált szokásait védte, a fiú pedig keresztény hitét és szerelmét. A vita pedig mind jobban elmérgesedett közöttük az idő teltével. Annyira, hogy a végén már a kán is kénytelen volt közbelépni.

– Ha már annyira nem tudtok emberhez méltó módon megegyezni, s mind itt zavarjátok az egész tábor nyugalma a kötekedésekkel – mondta végül –, hát vívjátok meg az igazatokért, férfiakként!

Ez volt az a viadal, amelyet a vajda és kísérete végignézett azon a jókora tisztáson.

– És alighogy megkezdtek, apa és fia úgy rontottak egymásra, hogy az nem is végződhetett másként, mint mindkettő azonnali halálával. Úgy is történt – fejezte be Péter uram az elbeszélést.

– Aztán, a gyászos kimenetelű viadal után a tatárok elszéledtek. A nő pedig ott maradt, egyedül. Még az is lehet, hogy megfordult egyik-másiknak a fejében, hogy valakinek magával kéne vinni, persze a saját maga számára. De annyival többen voltunk, mint ők, hogy alighanem tartottak tőlünk. Mivel mi is tudtuk a feltételeket. Hát így aztán elhoztuk. Baj talán?

– Dehogyan baj! Inkább nagyon jól cselekedtetek! Csakhogy most én sem tudom, hogy mit gondoljak erről az egészből! Azt hiszem, jobb, ha Rajevszki uramat hívatjuk! Bornemisszának egyelőre ne szóljon senki! Persze... úgy is megtudja, de addig legalább ülepedik még az egész történet.

Az aggodás azonban fölöslegesnek bizonyult. Mert János hadnagy bár megtudta, hogy Anna a városban tartózkodik, sőt még találkozott is néhányszor, köszöntötték is egymást nagy szertartásosan, egyáltalán nem mutatott különösebb érdeklődést a régebbi szerelme iránt. Hogy mi lehetett ennek az oka? Anna változott-e meg, s az a változás riasztotta a fiatalembert? Vagy az zavarta, hogy Anna tatár táborban volt és időközben asszonnyá lett? De hiszen megszenvedte annak a következményeit, és annak rendje szerint özvegyé lett! Ámbár, ha éppen akkor Girej kánt kérdezte volna valaki, hát aligha örült volna annak a rendjének. Amikor egyszerre vesztette el a legjobb emberét s annak a fiát. Minderről János nem sokat tudhatott, de érezhette.

A környezete számára mindenesetre az lett láthatóvá, sőt feltűnővé, hogy a hadnagy sokkal lelkiismeretesebben végzi a munkáját a seregben, mint addig, pedig azelőtt sem volt lusta vagy nemtörődöm.

Aki most látta, igazi katonát látott, aki az embereiért él hal, és amellet időnként sziporkázó ötletei is vannak. Ha lett volna közelében olyan idős ember, akinek volt egész régi ismerete a családjáról, azonnal az apjára gondolt volna. De olyan ember itt nem volt.

Mivel pedig éppen késő ősz volt, mindenütt hó vastagon, amúgy is el kellett kezdeni a készülődést, hogy felvonuljanak Polock ostromára. És úgy sem tehettek egyebet a készülődésnél. Mert a havon, a hidegben jól tudott ugyan utazni egy kisebb csoport, de egy nagyobb sereg aligha, mivel a hó mellé még óriási hidegek is járultak időnként. Tehát készülődtek. És azokhoz az előkészületekhez éppen jól jött egy olyan fanatikus ember, amilyen Bornemissza János volt akkoriban.

Közben pedig folyt a nyilatkozatháború. Nem volt az holmi versengés az átkozódásban, főleg nem a király részéről, nagy tétje volt annak. El kellett érni, hogy a szomszédos országok belássák a Báthory igazát, de legalábbis csendben maradjanak, s ne kapdossanak minduntalan a védelem nélkül maradt hátszágba.

Végül is némi segítség is jött, német csapatoktól.

– Minden segítség jól kel, fiaim! – mondta egy este a király fáradtan, amikor az egész napi munka után elbeszélgetett egy kicsit a két erdélyi hadnaggyal. Mert Bornemissza már erdélyinek érezte magát, s azt többször ki is jelentette.

Így aztán a fiatalembert már Polock alatt érte el az Anna levele, valamikor nyár elején. Ki tudja, mi történhetett a hírhozóval, hogy olyan nagyot késett? Rövid levél volt pedig, a java egyetlen vers. Valahogy ilyenformán:

Megmagyarázhatatlan

*Minden elszalasztott együttlétünk
örökre fájó sebként él tovább,
saját életre kel,
nem adja alább.
Régebben nem tudtam,
régebben nem hittem,
Hogyan tud fájni, ha valami nincs?
Erre nehogy legyints!
Mert minden, amit nem adtam,
mert minden, amit nem adhattam,
mert tán féltél, vagy tán bizalmad nem volt,
most olyan ürességgént köszön vissza,
mint sárkány, mely az életünk vizét kiissza.
S mint bolond majom, ki az üresbe markolt,
ha nézem, csak a nagy semmit látom.
És az a semmi kitölti a napot.
Olyan, mint mikor üres ígéretet kapott
az ember, és még egy darabig,
estig, vagy még egy napig,
el is hiszi, hogy az jól van így.
Bár cseppet sem irigy,
De lelke mélyén mégis tudja jól,
hogy mind a kettő vesztes valahol.*

Második rész A haza hálája

Az orosz háborúban

Rajevszki úrnak, ki, mint mondtam, moldován volt, de lengyel is, kisebb birtoka volt, valahol Krakóhoz közel. Valami két falu tartozott hozzá, tehát nem a leggazdagabb főnemesek közül való volt, de nem is azok közül, akiket csúfolódva hétszilvafásnak szoktak néha nevezni. Mivel sokszor ingázott a két ország között, s igyekezett mindkettőnek segítségére lenni, az uralkodók nemcsak eltűrték ezt a kétlaki állapotot, de kevés kivétellel, jól is jött nekik. Mint ahogyan most is, hogy Sánta Péter uram hozzá szállította a borát, s oda hajtatta az eladásra szánt marhákat is. Ez utóbbira, mivel a király kifejezett kívánságára történt, s mivel maga a király Erdélyországból jött uralkodni, külön hajdúkat kapott, vigyázónak.

Erre a kis birtokra vonult vissza ökelme a háború zajából, s vitte magával útja során ki tudja, miféle nyomorúságokat látott lányát is.

Anna egyébként most sem volt jobb lelkiállapotban, mint akkor, amikor közvetlenül a tatár táborból szabadulva megláttuk. Most is szomorú, sőt nyüzött arc kifejezéssel járkált kisvilágukban szemlesütve, ami egyúttal azt is jelezte, hogy a megpróbáltatásai inkább lelkiek voltak, mint fizikai természetűek. Mert ugyanis, ha fizikai jelleggel bírtak volna, azokon az otthon kényelme, s az apja szeretete hamar átsegítették volna.

– Legalább írtál annak az embernek? – ezt az apa kérdezte.

„Az az ember” természetesen Bornemissza Jancsi volt.

– Mit írtál neki? Megmutathatod?

– Igen. Van egy másolatom. Megyek, előkeresem.

És el is ment a szobájába, hogy néhány pillanat után visszajöjjön, darab papírral a kezében. A papír valami gazdaságot érintő számítást tartalmazott, talán a Sánta Péter uram borára vagy marháira vonatkozóan. Annak a hátára volt írva a fogalmazvány.

Rajevszki uram nézte, nézegette, sőt forgatta is, majd kis gondolkozás után megszólalt:

– Ez... vers.

– Nem egészen.

– Hát mi?

– A keleti népek között nagyon kedvelt valami hasonló. Nem éppen vers, de rímek vannak benne, mintha az lenne. Úgy nevezik, makáma. A tatároknál tanultam. Csak persze én külön írtam le a sorokat, mintha vers lenne, hogy könnyebben lehessen érteni.

Az apa is töprenkedett egy kicsit, majd ezt mondta:

– No, ha a tatároknál tanultad, akkor nemigen fog lelkesedni érte az a János hadnagy. Pedig egyébként szép!

– Igazán? Úgy látod?

– Úgy. De...

– Ó! Azzal ne törődj! Aligha akad errefelé egynél több ember, aki tudja, hogy hol írják az ilyesmit.

– El is küldted?

– El. A királyi postával.

– Akkor megkapja. És, ha valóban nem tudja, hogy honnét tanultad, és meg is kapja, akkor nem hiszem, hogy ne adna valami életjelt! Most már csak annyi a dolgod, hogy várj!

Míg apa és leánya az Anna esélyeit latolgatták, a férfi, akiről szó volt, társaival együtt Polock vára felé vonulgatott. Néha ugyan araszolásnak is beillett az a vonulás.

Sok eső esett arrafelé azon a nyáron. Habár a lengyel csapatokban szolgáló bajtársak azt mondták, hogy eső máskor is van bőven.

Emiatt aztán sár volt, a lovak néha arasznnyi mélyen cuppogtak a sárban az amúgy is mocsaras vidéken.

A király persze siettette őket, de ők is igyekeztek, ahogy tudtak. Mégis:

– Azért mozogjatok, emberek, mert ha a muszka idő előtt megtudja, minden fegyverét odaviszi majd! Akkor aztán lesz nemulass! Amilyet még nem láttatok!

Persze, mentek ők ahogy tudtak. Néha a tisztek lovait is az ágyúba, szekerekbe kellett befogni, s ők is gyalogoltak. Sőt! Mivel, hogy a sereg jó egyharmada ágyúsokból állott – na nem annyi ágyú volt, hanem egy löveghez jókora kiszolgáló személyzet tartozott – vagy kétszer még a király hintójából is az ágyúk elé kellett fogni néhány lovat.

De azért mentek, rendületlenül. Közben beszélgetéssel ütötték el az időt. A legénység tréfálgozott, szokás szerint a feljebbvalók rovására, persze, amikor az illető nem volt ott. Leginkább még most is a királyi esküvő elhálása volt a téma. Hogy:

– Lám, annak se igazán volt értelme, mert íme, mégis külön élnek! Ott hagyta a férjét! A királyné.

Ez igaz is volt. A lakodalom után közös megegyezéssel íratnak levelet a pápának, hogy engedélyezné külön élésüket. A legények persze ebben is tréfára való alkalmat találtak.

– Ejsze sok volt neki Báthory!

– Áhh! Szerintem inkább éppen kevés! Máshoz volt szokva eddig!

– Ha egyáltalán volt neki...

– Na, Báthorynak biztosan volt!

S így csépelelték a szót, amikor a tisztek nem voltak közelben, de néha még akkor is, amikor ott voltak.

De a tiszteknél is főképpen a szerelem volt a téma.

– Létezik még egyáltalán az a te menyasszonyod? – ezt Bornemissza kérdezte a kenyeres pajtásától. Mire az nyugodt tekintettel, készségesen válaszolt.

– Persze, hogy létezik. Rendszeresen levelezünk. Amikor lehet. Mert éppen most elég régen nem kaptam semmit. De igaz, nem is sok időm akadt nekem sem. Látod – mutatott szerteszét bandukoló csapatára. – Neked könnyebb dolgod van, mert a tiedet legalább az ágyúk összetartják. De a gyalogosok...

Lackó legyintett.

Ilyen menetelés mellett aztán este hullafáradtak voltak, amikor a sátorba behúzódtak, hogy aludjanak egy pár órát.

Mert ők ketten a sátor mellett döntöttek. Úri házak alig voltak arrafelé, a parasztházakat meg – az sem volt valami sok – meghagyták a lengyel bajtársaknak. Ők legalább szót értettek velük.

– Szóval, ha már szükséges, én inkább a saját szagomat szagolom – mondta ki a verdiktet Bornemissza, s ebben megegyeztek.

Aztán egy napon csak odalovagolt hozzájuk a király.

– Látjátok ott messze azokat a házakat?

Látták.

– No, az már Polock. Ez a folyó itt jobbra, amelyikhez éppen közeledünk, s amelyik mellettünk is marad, az a Dzvina. Nagy! Hajók is járhatnak rajta. Ezért kellett olyan nagyon a muszkának. Meg persze, másért is. Jó, dolgos népe van. Majd aztán, amikor közelebb érünk, meglátjátok a másikat, a kisebbet, amely keresztülfolymajd előttünk, az a Polota. A vár a mögött van. Illetve, várak, mert kettő is van. Ahol e, már látszanak is.

A legénység, de a tisztek is, megilletődve nézték. Hát ezért csúszkáltak ennyit a sárban! No, szép nagy, tisztességes vár!

Délutánra aztán meglátták, hogy egy orosz sereg is kijött, talán a fogadásukra. De, hogy a lengyelek nem mentek rájuk, inkább letáboroztak, ők is pihenj-t vezényeltek, sőt egy részük vissza is vonult a várba.

– Dejszen – rikkantott egy fiatal tiszt –, hát csak oda kéne menni, köszönni nekik!

Gyorsan lóra is ugrott valami negyven legény és hajrá! Elvágattak az orosz arcvonaltól, belebelekaptak, levágtak annyit amennyit lehet, aztán vissza. Összesen hárman sebesültek meg. Egyikük meg is halt aztán.

Báthory nézte a bravúrt, majd odaintette magához Békést, aki a hadvezér volt.

– Ki volt ez? – kérdezte.

– Székely Mózes – jött a válasz.

– No, ezt sejthettem volna. Hívasd ide Gáspár!

A legény jött.

A király szigort erőltetett az arcára.

– Már megint te voltál, Mócsi fiam?

A fiatalember lehajtotta a fejét.

– Hát nem megmondtam neked Szentpálnál, hogy legközelebb mit fogok csinálni?

– Dejszen köszönni csak kellett! – kapta fel a fejét a legény.

– No, nem bánom. Ezúttal – tette hozzá. – De száz aranyat most nem kapsz! Mert rendnek kell lennie! Aztán igyekezzél megváltozni! Szedjél össze egy kis észt abba a bikkfa fejedbe! Mert ha nem, a sietséged, s meggondolatlanságod fogja a halálot okozni! S én nem lehetek mindig melletted!

No szegény Báthory ezúttal alighanem a jövőbe látott.

Másnap felállították az ágyúkat, s elkezdtek az ostromot.

De lőhették azt a várat, mert fából volt, s csak kilyukasztották, de nagy kárt nem tettek benne. „No, ki kellene valamit találni.”

Hívatta Bornemisszát.

– No, most mutasd meg, hogy mit tanultál Cinna Raffaellótól! Mit tegyünk?

– Fel kell gyújtani, ha fából van. Gyújtó golyót neki! Majd én megmutatom, hogyan! De ezt inkább az apám után mesélték, nem Raffaello mester mondta.

De még annak előtte, hogy felizzították volna a kilóni való golyókat, s elindították volna a golyózapot, a király összehívta a magyar tiszteket. Aminek egyébként a lengyel tisztek nagyon nem örültek. És Mieleczki, podóliai vajda, a lengyel hadakhoz rendelt hadvezér szóvá is tette, hogy a király már megint a magyaroknak kedvez.

– Az ám, jó vajda, sok mindent válaszolhatnék erre, de semmi esetre se akarom mélyíteni a már meglevő ellentéteket, sőt, ha lehet, teljesen elsimítani akarom őket! – felelte Báthory, majd folytatta:

– Ezért, ha akarsz, gyere el a gyűlésre, de egyrészt semmit sem fogsz érteni belőle, másrészt csakis és kizárólag egy olyan ügyet akarok a magyar tisztjeimnek elmondani, ami őket illeti és senki másét. Ezért hát gyere és gyere és győződj meg a saját szemeddel és füleddel. Hozz magaddal valakit, aki le is tudja számodra fordítani.

A magyar tiszteket pedig ezek után összegyűjtötte egy lapos és kevésbé mocsaras helyre (mert mocsár volt ott mindenütt, kivéve azt a hegyet, amelyen Polock két vára volt. Mert kettő volt belőle, egy magasabban és egy alacsonyabban fekvő). Azt mondta akkor nekik:

– Katonák! Véreim! Akik, mint én is, Erdélyországból jöttetek ide, hogy talán véreteket, életeteket adjátok egy országért, amely igazából nem a ti országotok, s amelyért mégis harcolni kényszerültök, noha nem látjátok az értelmét sem. Tudom, hogy mind eme értetlenség mellett is tisztességgel küzdenétek, ha kell, halnátok is. Mint ahogy katonához illik. De én azt akarom, hogy megértsétek, miféle gondolat az, amely engem nem hagy nyugodni, s ideűzött a végekre, hogy megfeleljek királyi tisztemnek, ha már megválasztottak!

De hát tudjátok ti azt jól, még otthonról, hogy miféle vészterhes árnyék sötétlik az egész keresztény világ feje fölött az égen. A török katonanép árnyéka az! Már meghódította Európa lágy altestét, a szerbek, albánok, oláhok országait. Most Magyarországnak fenekedik, s már be is kapta a telhetetlenje, annak is egy részét. Hát azt tervezem én, Erdélyország fejedelme és Lengyelország királya, hogy a lengyel barátaimmal, s a svéd királlyal egyetértésben, olyan erőt hozzunk létre, amely vissza tudja kergetni a pogányt oda, ahol a helye van, s ahonnan jött! Ám ehhez mindenképp az kell, hogy ne érezzük állandóan a hátunkban Iván cár rettenetes hadseregét, s annak bizonytalan, soha előre nem látható mozdulatait. Látjátok? Nem gyűlölöm én Ivánt. De ennek a nagy célnak mindent alárendelek, ha az életem kell, azt is odaadom. Hát ezért vagyok itt és ezért vagytok itt ti is! Látjátok, ilyen egyszerű. Iván elvette Lengyelországtól Livónia jó részét, s elvenne még többet is, ha hagynánk! Milyen szívvel adnának nekünk akkor a lengyelek segítséget, amikor kell majd, és biztosan kelleni fog, ha még azt sem tudtuk visszavenni, ami eddig az övék volt? No, katonák! Értitek már?

Értették. Nem ordítottak rekedten, nem volt szokásuk. De egyszerre dűnnyögték, hogy: „értjük”. És attól fogva nagyon szerették a királyukat. Hiszen nem volt olyan köztük egy sem, akinek nem lettek volna emlékei a családjában a török „jóságáról”.

Mindazonáltal, az ostrom eleinte nem nagyon akart sikerülni. A gyújtóbombák hiszen gyújtottak, de ami meggyulladt, hamar el is aludt, mert még mindig esett az eső. És a várbeli nép is szorgalmasan oltogatta a tüzeket.

Aztán – megjött a királyi futár. Kiderült, hogy megkergették valami parasztok, azután meg eltévedt, később az oroszok kergették meg, megint eltévedt, s nagyon nehezen talált vissza. Közben beteg is volt, az ágyat nyomta egy, az úton elől talált erdész házában. De most itt volt. Hozott levelet, mindenfélét. A királynak többet, s a vitézekét is.

Ekkor kapta meg Bornemissza a Rajevszki Anna levelét.

Ám ugyanaz a futár Nemvalónak is levelet hozott. Krakkó mellett találkozott össze azzal a lovas legénnyel, akit Káli uram indított útnak mivel, mint tudjuk, Ágnes kisasszony rendszeresen levelezett hősünkkel. Ezek a levelek általában ártatlanok voltak, akár az apa is elolvashatta volna, úgymint egymásnak volt szánva a két fiatal.

A lovas legény megörült, amikor megtudta, hogy útitársa nem más, mint a királyi posta embere. Nosza, gyorsan rá is tukmálta, hogy ha már úgymint arrafelé megy, vinné el a nála levőt is, nem nehéz, és nincs is benne semmi, ami a seregbe, vagy akár valamely vitézre nézve veszélyes lenne. Menyasszonyi levél, ez az egész. A tartalmáról persze nem tudott, nem kötötték az orrára. No, a postás el is vitte szívesen. Elfért.

Azután történt, hogy megtámadták, megkergették, el is tévedt kétszer, beteg is lett, így történt, hogy a két levél egyszerre ért célhoz.

A Bornemissza levelében írott verset ismerjük. De mit írt Ágnes? No, biz az egy kissé eltért az addig szokottaktól.

Egyrészt közölte Lackóval azt, hogy meghalt az édesapja. A férfi persze. Ez várható volt, hisz látni lehetett ahogy mindegyre gyengült. Még házasodni készült pedig, lakott a szomszédságban egy kedves özvegyasszony, aki az Ágnes véleménye szerint is valóban kedves volt, őt szándékozott elvenni. No, most már mindenképpen özvegy marad, tovább is. Mert Nemvaló Farkas uram mindegyre gyengült, dagadt a lába, néhány nap után már beszélni is nehezen tudott, hiába vágott eret rajta a városból kihozott kirurgus, a műtét csak pillanatnyi enyhülést hozott. Aztán meghalt. Pedig még tervei voltak.

No, időse emberrel – akkoriban az ilyen már annak számított – az ilyesmi bizony gyakorta megesett (persze mindenkivel csak egyszer), de lám, a fiatal leány meg mit írt saját magáról?

„...ám lássa kegyelmed ezek után, hogy itthon volna a helye, nem pedig a hadban! Én is maholnap vénlány leszek! Ezért, vagy hazajön, s elvesz engem, vagy kénytelen leszek szegényszemre más felé nézni, ahogyan apám is mondja. Esetleg, ha a kolostort választanám. Mert az atyák már igencsak látogatnak minket. Így hát gondolja meg!...”

S így tovább.

A két fiatal férfi csak ült a sátorban, s lógatta a fejét. Hogy, hát most már mi legyen? Elhatározták, hogy a királyhoz fordulnak. Elvégre nem csak lengyel király, de erdélyi fejedelem is!

Időközben kiderült, hogy a gyújtó golyók végleg csütörtököt mondtak. A várvédők megtanulták, hogyan kell gyorsan, biztonságosan eloltani a keletkezett kisebb tüzet, a golyókat pedig lehűteni.

Megint Bornemissza jött az ötlettel.

– Kicsit igényes, meg veszélyes is, de nem találok más módot, nekünk kell odavinni a „gyújtót”. Érted, Felség, hogy mire gondolok? A várból biztos löni fognak, főleg elmenet. Mert odafelé a fejünkre tehetjük az olajozott fát, az véd valamennyire.

– Meg kell próbálni – mondta Báthory –, végül is nem rostokolhatunk itt addig, míg Iván felmentő sereget küld! Meg a várbélieket sem ölhetjük meg egy szálig, mert ők is a mi népünk!

Így lett. Jancsi megmondta a legényeknek, hogy csak azok jelentkezzenek, akik kellőképpen fürgének tudják magukat és tudnak cikk-cakkban futni. Mert akkor nem hagyjátok őket rendesen célozni! De még így is belefuthattok egy golyóba, vagy még inkább nyílveszőbe! Mert ilyenkor az a veszélyesebb! Az elsőkel én is bemegyek a fal alá, hogy megmutassam!

– Arról pedig szó sem lehet! – mondta a király, amikor meghallotta. – Nincs olyan sok tűzmesterem, hogy éppen téged valami bolond golyó miatt elveszítsék! Magyarázd meg a fiúknak, hogyan kell csinálni, de te, nem mész!

– Nem ér a magyarázat semmit, ha meg nem mutatom! – replikázott Bornemissza. – Még soha nem csináltak ilyet ezek a fiúk, én meg tudok vigyázni magamra. És, ha jól meggondoljuk, itt is elérhet engem bármi.

Na, a király nagy nehezen beleegyezett.

– De vigyél magaddal valakit, akiben megbízol! Hogy szükség esetén kihozzon onnét! De az ne Székely Mózsí legyen!

János vihogott.

– Nemvaló – mondta aztán.

Így is tettek. Mire a várvédők felocsúdhattak volna, a tűz már vígan égett a fal alján. De mi haszna, ha azonnal jött egy pászta eső és az egészet eloltotta.

Most meg a várban harsant fel a röhögés. De Bornemissza tudta, mit csinál. A sok gyújtós között lassan valami kis kuckó alakult ki harmadik, vagy negyedik alkalomra, olyan volt, mint egy kemence. Még valami kémény-féléje is volt.

– Na, ezt oltsák el, ha tudják!

Persze... eloltották, de már sokkal nehezebben. És időközben már elkészült a másik, majd a harmadik „kemence” is. És ilyen előzmények után kellett a két fiatalnak Báthory elé állni, hogy engedje el őket, mert nősulni akarnak, különben megint lemaradnak.

A királynak volt szíve, de most megkeményítette magát.

– Te mehetsz, ha akarsz, de csak az ostrom után. Sajnálom, jó tiszt vagy, de megértelek. Egyedüli fiú vagy, ősrégi család, fent kell maradjon! – intett Lackónak. – De Bornemisszát nem tudom nélkülözni. Vagyon neki bátya, nem hal ki a család, ha őt baj éri! Amitől Isten őrizzen! Ímhol, már meg is írtam a pergament, hogy óbester lesz belőle! Kell az ilyen jó tűzmester! De azért neked is meg lehet oldani a gondodat – fordult az elszontyolodott ezredesjelölthöz. – Végül is akkor hívatom ide Rajevszki uramat lányostól, amikor szükséges! Hát most szükséges! Olyan lakodalmat rendezek nektek itt a táborban, hogy a várbeliek mind irigykedni fognak! Hogy amíg ők éheznek, s fakéregkenyeret esznek lóhússal (ez nem volt igaz, nem tartott még olyan rég az az ostrom), addig mi itt eszünk, iszunk, mulatozunk! Hátha még meg is gondolják magukat, hogy jobb itt az élet, mint Iván országában?!

Mindeközben lövöldöztek is egymásra szorgalmasan mindkét oldalról. De nem sok kár esett emberben. A várbeliek golyói nem hatottak el a Báthory táboráig, mert volt esze, hogy lőtávolon kívül állítsa azt fel. Az ő ágyúi különben is jobbak voltak. Ám a védők meg falak mögött voltak, s nem sok kedvet mutattak kijönni onnan.

Rajevszki uram, nem hiába lengyel is volt, jól ismerte a terepet. Hamar ott termett. Lányostól. Hogy aztán az is belejátszott ebbe, hogy az eső is alábbhagyott, s a föld szárazabb lett, vagy talán a lányát szerette volna már párta nélkül látni, ezt senki nem tudhatja.

Lett is olyan lakodalom augusztus hónap elején, hogy messze elment a híre.

Csak a várbeliek ültek a falaik mögött, mint a madár a fészekben, s nem mutattak hajlandóságot a kapuk kinyitására. Pedig akkor már nem sok maradt a falakból.

Nemvaló pedig csak kesergett, hogy sohasem lesz már vége, s valami olyan verset írt Ágnesnek, amit az tényleg zokon vett. Ilyesmi volt benne, hogy:

*Messze halló halk harangszó
a pusztákon megremeg,
ugye rózsám, nem haragszol
azért, hogy most elmegyek?*

*Azt muzsikálja a harang,
hogy nekem most mennem kell,
s a király szolgálatában
áldozni a véremmel.*

*Tudom, hogy a király urunk
jót akar a népének,
megtesszük hát, amit tudunk,
bántás ezért nem érhet.*

*Hidd el, nem én akarom az
eszeveszett harcolást,
de talán, ha jön a tavasz
hazajövök majd, meglásd!*

*Hogy élhessünk békességben,
azért küzdök teérted,
csendes nyugalmunk is legyen,
remélem, hogy megérted.*

*De ha mégis máshogy lehet,
s egy magányos, csendes hang
hulltom hírét hozza neked,
ezt is mondja a harang.*

Hiába, Nemvaló Lackó ilyen verseket tudott írni. Amilyeneket a nép is szokott. Hiszen ott élt közöttük, a jobbágyok, béresek között, tőlük tanulta. Az az egy év az akadémián csak megerősítette benne a népe szeretetét.

Ágnes mindenesetre megsértődött. Ebből is látható, hogy másféle fából volt faragva, mint Bornemissza Orsi.

Nem volt más mit tenni, ki kellett engesztelni. No, ebbe már a király is beleszólt. Méghozzá írásban. Amennyiben saját felséges kezeivel írta bele a Lackó levelébe, hogy ne búsuljon Ágnes leányzó, mert ő már elhatározta, hogy hazaereszti a vőlegényét, mihelyst lehet. Ebben meg kellett nyugodni!

Ám, az élet, illetve a halál nem éppen úgy viselkedik, ahogyan az emberek elvárnák tőle. Mert lám, szeptember végén egy nem is túlságosan jelentős csetepatéban Tárnok Mihály uram sebet kapott és harmadnapra meghalt.

Ha éles kést forgattak volna meg a László szívében, talán az sem esett volna olyan rosszul neki, mint éppen annak a bajtársnak a halála.

Mit tegyen most már? Írja meg Ágnesnek, hogy vége, nem veheti el, mert a régi menyasszonya nemcsak egyedül maradt, de már látni is alig lát, s akkor neki kötelessége támogatni, ami ebben az

esetben házasságkötést jelent? De ám ő már végleg Ágnes felé fordult. Akkor meg így kell leélje az életét, ezzel a teherrel a lelkén! És ezt lehet, hogy Ágnes is meg fogja érezni egy idő után.

Kérdezte Bornemisszát, kérdezte a királyt. Nem tudtak neki tanácsot adni. Csak kínlódott nap nap után.

Aztán novemberben végre megadta magát a vár. A védők belátták, hogy falak nélkül – mind leégett addigra – nem tudnak tovább védekezni.

Báthory kegyesnek bizonyult. Mindenkit engedett, ki hova akar menni. Aki katona akart maradni, besorozta a saját seregébe. Aki menni akart, hagyta. Valamiképpen pacifikálni akarta a tartományt. Ezt azonban Nemvaló László már nem látta meg a saját szemével. Az első hó lehullta után, amikor már jobb lett az út, gyorsan elporzott Erdélyország felé. Várta őt a családi ház és – Ágnes.

Új napkelte, új fejedelem

Egy lovas férfi közeledését látták a kis bűvő falvakban éldegélő erdélyi parasztok ezen a májusi napon. Mert május volt, sőt annak is a vége felé.

A férfi előkelően volt öltözve, akárki királyi udvar emberének nézhette, aminthogy az is volt, a lengyel király belső, kedves embere. Előkelő kinézésére azonban rácsafolni látszott az a tény, hogy – szokása szerint – egyetlenegy szolga kísérte. Könnyű kitalálni, Berzeviczy Márton volt a lovas ember.

Mint általában szokása is volt, meglehetősen elgondolkozó arcot vágott, csak nagynéha vidult neki rövid időre, amikor körülnézett, s a virágos tájat látta maga körül.

A mezőkön parasztok erejüket megfeszítve dolgoztak, talán egy kissé nagyobb is volt az az erőfeszítés, mint amilyen általában szokott lenni, s amilyent az a munka megkívánt. És hallgattak munka közben. Nem énekeltek nem beszélgettek. Mert a parasztember olyan, mint a madarak szoktak lenni. A természet viselkedéséből megérzik a közelgő változást és az a változás visszatükröződik az ő viselkedésükön is. Most pedig volt mit érezni a levegőben. Nem csak változás kezdődött, de az a változás egyben fenyegető is volt.

Somkút után az út kétfelé vált. Az úr a baloldalin indult meg. Azon, amelyik egy kicsit kelet felé irányult. A szolga meg is kérdezte:

– Nem Fehérvárra megyünk?

– De! – morrant egyet a főúr. De aztán egy kicsit el is szégyellte magát, hogy ni, a szolgájával érezteti az ő nyomasztó gondjait. Hozzátette megenyhülve:

– Erre is lehet menni! És nem olyan sürgetős. Még benézek egy barátomhoz.

És valóban, az egymás után kitarulkozó mezők, s falvak után egy csinos udvarházat pillantottak meg. Jókor, mert dél felé járt már az idő.

Az udvarház előtt, s mellett is, szintén parasztemberek végezték a munkájukat. Ám ezek nem voltak olyan szótlan-mogorvák, mint akiket eddig lehetett látni. Beszélgettek, némelyik énekelt is munka közben. Ugyancsak a madarakhoz hasonlítottak, de olyanokhoz, akik biztonságban érzik magukat. Egyik másik meg is indult a lovas felé, és süvegüket levéve köszöntötték az urat. Olyan is akadt, aki felismerte. Egy közülük be is ment a házba, hogy megjelentse a vándor jöttét.

Kis idő múltán a ház ura is kijött. Barátsággal, sőt szeretettel köszöntötte Berzeviczy urat, mint régi barátot szokás.

– Márton! Udvarnagy uram! De örülök, hogy jössz! Kérlek, tiszteld meg a mi hajlékunkat! Szerényebb ugyan, mint amihez szokva vagy, de a szeretet mindenképpen nagyobb benne.

– Köszönöm! Én is úgy gondoltam, hogy maradok holnapig – válaszolt a vándorló nagyúr. – Elfáradtam, de megbeszélhivalónk is van!

Aztán már odabent a ház ura megint megszólalt, kicsit hangosabban, hogy talán a szomszéd szobában is meghallják.

– Ágneskám! Gyere kérlek! Nézd, ki jött el hozzánk!

A hívásra kicsi, filigrán, fekete hajú fiatal nő került elő az asszonyházból. Rögtön meglátszott, hogy a fiatal földesúr mennyire szereti őt, s az is, hogy ez a bensőséges szeretet kölcsönös.

„Ágneskám”, mint mondtam, kicsi, vékony asszonyka volt. Az akkoriban viselt főkötő alól nem sok látszott ki a hajából, de annyi bizonyossággal, hogy biz a szénfekete, valósággal csillog.

– Berzeviczy uram! – hajolt meg az asszonyka a megtiszteltetéstől talán mélyebben is, mint ahogy az illem megkívánta.

De a főúr is minden udvari reverenciáját elővette a köszöntéshez. Közben körülnézett. A házban mindenfelé látszott, hogy ott boldog emberek élnek. Úgy érezte, jó helyre jött. Talán a legjobb helyre az emésztő gondjaival.

A beszélgetés aztán a terített asztal mellett folytatódott. Hogy mi is hozta voltaképpen őt haza, hát a király küldte, az örökösödés dolgát elintézni.

– Merthogy meghalt Kristóf fejedelem, hát gondoskodni kell az utódlásról is. Hogy ne legyenek zökkenők!

– Zsigmond az örökös?

– Őt nevezte meg Kristóf úr, még halála előtt.

– És Te, uram, mit gondolsz minderről?

A főúr összecücsörítette a száját, ahogy gondolkozott, majd elszánva magát, kimondta:

– Gyerme! Kicsi, tíz éves, felelőtlen gyermek. Kristóf uram jobban is választhatott volna. Mondta is neki István király, hogy ne siesse el, de Kristófnak a halál sugdosott a fülébe, s azzal kellett versenyt futnia. Abban a futásban pedig ember nem győzhet!

Ágnes, székely asszonyok szokása szerint maga hozta a bort az asztalra, csak az étkeket bízva egy szolgálóra, ekkor éppen a szobában tartózkodva, meghallotta a szavakat, s reagált is rájuk:

– Nem sok jót jövendölnek róla. Akik ott voltak a születésénél, azt mondják, hogy tele volt a keze vérrel. És aztán, amikor megfürdették, hallá változott és a hátsó felével ide-oda csapkodott. Brrrr! Nem sok jót jelent!

– No, a vér a kézben szerintem természetes dolog egy újszülöttnél – replikázott a főúr (De ülj le asszonyom!) –, hanem azt a hal dolgot sehogy sem hiszem.

– Azt én sem, mert ímhol, nekünk is van gyermekünk, tudom, milyen az, de az a csapkodás önmagában is elég rosszat jelent. Olyasmit, hogy mindig kiúszik majd a felelősség alól, mint a hal. És véreskező lesz!

És az asszonyka megint megrázkódott.

– No, már akárhogy is, nekem éppen az a dolgom, sok egyéb között, hogy a neveléséről gondoskodjak. Testamentumos urakat nevezett ki őfelsége, akik nem csak a nevelését vigyázzák, hanem az uralkodást is intézik. Csak éppen abban volt bizonytalan, hogy hányan legyenek azok az urak. Először hetet gondolt, azután négyet. Később pedig azt mondta, hogy döntsek belátásom szerint. De Boldizsár uram és Kendi uram mindenképpen benne lesznek.

– S végül is, hogyan döntöttél?

– Én? Azt hiszem, egyelőre megmaradok a hetes szám mellett. Aztán... majd meglátjuk. Mind jó, Padovában nevelkedett emberek.

– Ó! Padova – rebtent el a fiatal háziúr szájáról alig hallhatóan. Mire a lengyelországi főúr csak annyit válaszolt szintén halkán, de megszorítva házigazdája kezét:

– Majd!...

Az ebéd vége felé aztán személyesebb, kisebb jelentőségű dolgok is szóba kerültek. Mint az például, hogy:

– És Jancsi hogy van? Miket csinál mostanában?

– Bornemissza? Olyan, mint egy hadisten. Ahol ellent szimatol azonnal rácsap, mint a héja, s veri szét őket. Azt hiszem, mérges. Meg szomorú is.

– Azt meg mitől?

– Megvan rá az oka! Az apósát visszahívta a vajda úr. Hát elment Moldovába.

– No, ez nem nagy tragédia!

– Az nem, de a lányát is vitte magával.

– Hát azt meg minek? – kapta fel a fejét Lackó.

– Azt mondta, ilyen hadakozó állapot nem tesz jót egy fiatal asszonynak. Eleget is vitatkoztak rajta, de végül is neki lett igaza. Nekem azt mondta (persze Rajevszki), hogy elég volt Annának a tatárok táborát kibírni, nem hiányzik neki még egy háború. De ezt Jánosnak persze nem mondta. A tatárokat. Hát, éppen amikor én elindultam, elindultak ők is. Jancsi meg azóta olyan, mint egy vad-disznó. Mindennek nekimegy. Csak hát szerencsére, neki legalább van esze! Megy is a csillaga felfelé szépen.

– No, legalább annyi legyen neki – sóhajtott Ágnes. Ki is ment aztán a szobából valamilyen ürüggyel.

Padovára aztán másnap délelőtt tért vissza a két férfi, amikor Márton úr elindult.

– Oda is megyek – mondta. – Üzentek. Aztán majd még beszélünk. Amikor hazajöttem.

Erdélyország pedig akkor úgy érezte magát, mint az ember, aki nyomasztó tehertől szabadult. A földet túró parasztokat kivéve senki nem gondolt arra, hogy meglesz még az ára ennek a nagy felszabadulásnak.

De a törökkel ki lehetett egyezni, a jezsuitákat, akik a legszorgalmasabban bökdösték a török szemét, kiebrudalták az országból, a német meg hallgatott egyelőre. Hogyisne, mikor olyan erős protektora volt az erdélyieknek, mint a sok csatában győztes lengyel király. Arra pedig, hogy alig húsz év múlva Erdélynek a legkeserűbb ideje fog elérkezni, egyelőre senki sem gondolt az urak közül. Pedig talán jó lett volna nem kézlegyintéssel elintézni a tudatlan bábaasszonyok primitív jóslatait az éppen beiktatott fejedelmet illetően.

Az ország romlása onnét jött, ahonnan a szerencséje is, a Báthory házból. Úgy kell annak lennie, hogy a családoknak is megvan a maguk energiája, mint éppen az egyes embereknek. A tudatlan gyermekkor után a sikeres felnőttkor következik, de hamar eljő ám az erejét vesztett vénség, mely éppoly felelőtlen tud lenni, mint a tudatlan gyermek.

Zsigmond fejedelem felnőtt korában pontosan olyan véreskezűnek bizonyult, mint amilyennek a jóslat előre vetítette. Amellett állhatatlan volt minden elhatározásában. Vitézkedni pedig csak a csatamezőn volt képes, a hitvesi ágyban soha. De a legrosszabb cselekedete az volt, hogy rászabadította Erdélyre a hatalommal soha ki nem elégíthető Mihai vajdát. Meg Bastát, akit ráadásul még meg is bántottak, hát megtorlással élt.

Mindez azonban akkor még csak a jövő kifürkészhetetlen méhében létezett, meg egyes emberek rémálmaiban. Ám azokra az emberekre senki sem hallgatott. Ahogy az már lenni szokott.

Interludium. Lengyel és erdélyi események

Bornemissza Jancsi, vagyis most már egy ideje Bornemissza óbester úr, valóban mérges volt. Ez pedig annál kellemetlenebb, hogy igazából nem is tudta, kire is legyen mérges. Az apósára? De hiszen annak igaza volt. István király országlása ebben az időben leginkább hadi táborhoz hasonlított. Igen kevés volt benne abból, hogy... ország. Hiányzott a mindent elsimító, kiegyenlítő, az éles sarkokat megszüntető asszonyi kéz.

Hiányzott egy igazi királyné személye, no! Jagelló Anna nem volt feleségnek való. Királyi feleségnek sem. Duzzogott már a nászéjszaka idejétől fogva. Aztán ez a duzzogás annyira ment, hogy közösen megegyeztek, kéri a pápát, engedje őket külön élni. A pápa természetesen belement. Nem került neki semmibe. Anna királyné pedig jobban tette volna talán, ha belenéz a tükörbe. Annál is inkább, mivelhogy abból meg volt elég a királyi palotában. De vagy nem tette, vagy azt hitte, minden nőisége nélkül is királyné ő, nincs szüksége még szépségre is.

Akárhogyan is, a palota István királyra maradt. Ő pedig férfiember volt, szintén főleg férfiakkal körülvéve. Sőt! Hadfiakkal.

Ugyanez idő közben Petrul vajdának is nehézségei támadtak Moldovában. Szüksége volt tehát hűséges asztalnokára.

Vagyis hát... igazából nem is volt akkoriban vajda ökelme. Az az ország is különös időket látott akkoriban. Az lett a vajda, aki a töröknek többet tudott fizetni. Petrul uram választhatott. Vagy a népét szipolyozza határtalanul, s ezáltal éppen azt veszíti el, amit pedig a legtöbbre tartott, vagyis a nép szeretetét, vagy kockáztatja, hogy egy élelmesebb, s megfelelően gazdag ember kirángatja alóla a trónust. Ezúttal a kockázatot választotta és veszített. Nem is tudta őt kirángatni ebből a helyzetből más, csak Rajevszki uram. No de annak meg idő kellett, mert biza István király sem volt ezúttal abban a helyzetben, hogy sokat segíthetett volna. A hadakozáshoz pénz kellett, s a hadakozás – legalábbis a készülődés szintjén – állandó volt. Már ráment Báthorynak a saját vagyona is legnagyobb-részt, nemhogy még növekedett volna. A lengyelekre pedig, ezt egyre világosabban látta, nem lehetett számítani.

Így hát Rajevszki uram hazament, vele ment Anna lánya is, akit tehát János már csak nagyritkán láthatott ettől kezdve. Ha írt az apósának, rendszeresen azt a választ kapta, hogy ha kell neki a felesége, menjen és látogassa meg!

De hiszen ment is mindig, amikor megengedhette magának. De állandóan nem ülhetett ott, hisz ő felesküdt István királynak, s nem volt olyan birtok a háta mögött, mint a Nemvalóknak. Azt pedig,

hogy a Gyurka nyakára menjen élősködni, nem engedhette meg magának. És ki tudja, mi történt volna ott még akár vele is, holott egy olyan ország katonája, amely ország királya a törökkel jóban van, de annál kevésbé Rudolf császárral.

Így lett aztán belőle háborús angyal, vagy görög hadisten, ahogyan Berzeviczy uram jellemezte. Még örülhetett, hogy valóban hadjárat készült Iván cár ellen. (Már megint). Báthory ugyanis feltette magában, hogy ő biza felszabadítja a többi területeket is, mindazokat, amiket a muszka cár elfoglalt a Rzeczpospolitától. Vagyis hát Lengyelországtól. Mást úgy sem igen tehetett, lévén a házassága olyan, amilyen. És tekintvén azt a már régebben megfogalmazott elhatározást, amely úgy szólt, hogy még később, a pacifikált Oroszországgal egyesülve, megszabadítja Európát a töröktől. De erről a tervéről igazán nem szólt a legkedvesebb embereinek, erdélyi barátain kívül senkinek. Hisz ki tudja azt, hogy kiben mi lakik? Katonaember egy kupa bor mellett elkottyinthatja, szerelmese ágyában elsuttozhatja, s kész a baj, ha nem a megfelelő fülekbe jut! Így aztán még Bornemissza sem tudott erről. Talán ha tud, sok minden másképpen alakult volna.

Iván cár pedig makacs embernek bizonyult. Bizony, négy hadjáratban kellett legyőzze őt Báthory, s még azután is folytatta volna a háborúskodást. Végül is a pápának kellett közbelépni, s meginteni a két kakaskodó koronás főt, hogy hagynák már abba egymás tépázását, mert szégyene az mindkettőjüknek, hogy kölcsönösen keresztény vért ontanak. Kelletlenül békét kötöttek hát. Ám abban sem volt köszönet, mert minden oroszok cárja hamarosan meg is halt.

Csúnya halála volt. Sokáig találgatták, hogy valami örület végzett vele, betegség, míg végül csak kiderült, hogy méreg volt biz az, méghozzá arzénikum. Olyan mennyiségben, hogy attól egy ló is elpusztult volna. A méreg általi halál egyébként is nagy divatban volt akkoriban, nem sokkal később egy későbbi erdélyi fejedelmet is úgy tettek el az útból azok, akiknek az érdekében állott. Ám mindez már csak jóval később esett meg, a mi történetünk befejezte után.

Iván cár kegyetlen uralkodó volt. Éppen a kegyetlensége folytán állandóan tartania kellett valamiféle orgyilkostól. És mégis megesett rajta.

Ez már az Úr ezeröttszáz nyolcvannegyedik évében történt. Egy évvel később már Báthory is érezte, mondogatta is, hogy aligha enged neki már Isten tíz évnél hosszabb időt.

Nem lett igaza.

Időközben Erdélyország fiatal fejedelme szépen növegetett. Nevelődött is, már ahogy annak idején egy fejedelmi gyermeket nevelni lehetett. Volt pedig nevelője elég, Kendi, Kovacsóczy, Zsombori kitettek magukért. A jezsuitákat, mint egyházi rendet kitiltották ugyan Erdélyből, de papot mindenki vallása szerint tarthatott. Így került képbe Santiago Carillo jezsuita atya, mint Zsigmond fejedelem vallási oktatója.

A világi dolgokba az unokatestvér, Báthory Boldizsár vezette be a fiataalt, aki – nagy világfi lévén – olyan véleményen volt, hogy egy fejedelemnek nem lehet teljes a neveltetése, ha nem ismeri meg idejekorán (tizennégy esztendő volt akkor) a női nemet is. Elvitte hát valakihez, akiről úgy tudta, megbízhat benne. Mi történt, mi nem, ezt sokan vitatgatták később, de nagyon úgy néz ki, hogy visszajára fordult a kaland. Vagy, hogy inkább a fiatal fejedelemnek fordult gonosz útra a későbbi élete. Ettől-e, vagy mástól? Senki sem lát bele egy másik emberbe. Csak hát mindez akkor még semmiképpen nem világlott ki. Évek kellettek még ahhoz.

Tudásra szükség van

Bizony, hogy jó lett volna Erdélyországban az együgyű asszonyok jóslataira hallgatni, legalábbis ami a kamaszkorba lépő fejedelmet illeti. Állhatatlansága hamar megmutatkozott. Vagy talán nem is az ő állhatatlansága volt a bajok forrása, hanem jórészt az idegen befolyás? Ennek is voltak jelei.

Nemvaló László uram mindenesetre úgy látta jónak, hogy visszavonuljon az országos politikától. Ő köszönte szépen, volt már király katonája, ott a politika bugyrait is közéről látta, nem volt való az neki. Most, hogy már családja van – Ágneskám a második gyermeküket is megszülte, ezúttal fiút –, minden eszével s erejével a gazdálkodás felé fordult. Nem is maradt el az eredménye. Új birtokrészekkel gyarapodott, igaz minden alkalommal szigorúan Hollóhegy és Vigyázóvár közvetlen közelében, mintha megérezte volna az eljövendő sötétebb idők szelét, de a régi részeken is bevetette minden tudását, amit az évek folyamán megszerzett, hogy a jólétét növelje. Nem is volt abban hiba.

– Csak még a legújabb eredményeket tudnám meg valahogyan – mondta néha, és természetesen a gazdaság fellendítéséhez szükséges eredményeket értette ezen – de hát azt sajnos csak az akadémiákon ismerik tudós professzorok!

Így beszélt néha, még ha Ágnes ilyenkor kissé ferde szemmel nézett is rá. Persze, hiába, mert egyelőre ő maga sem gondolta komolyan. Egyelőre(!), mondom, mert a körülmények hovatovább mind inkább oda mutattak, hogy bizony alighanem szükség lesz azokra az új módszerekre.

Érdekes módon, egyre hidegebb esztendők következtek Erdély szerte, s már voltak olyan szomszédok, akiknek a birtoka kevesebbet jövedelmezett, mint amennyibe került. Rövid, hűvös, száraz lett a nyár, s hatalmas, havas telek követték azt, hogy tavasszal aztán kiöntsenek a folyók és patakok, elvívén azt, ami a száraz nyár és ősz után még megmaradt.

Aztán, amikor a fiatalabb Káli Béla is panaszkodni kezdett, hogy a jobbágyság egyre szegényebbek lesznek, s már szökdösnek is – az uradalmi földek egyelőre nem mutatták az időjárás romlásának hatását, bár a parasztok szegényedése is eléggé gond volt a jobb érzésű gazdáknak – akkor már Ágnes sem szúrta a szemével, ha az ura az akadémiákat emlegette. De egyelőre még más nem történt. Lackó vitéz még nem tudta elszánni magát. Pedig érezte, hogy sokáig nem halogathatja, tennie kell valamit.

Az időjárás kellemetlenebbre fordulása egyéb nem szeretem következményekkel is járt. Rabló, zsákmányoló hordák jelentek meg a birtokok szélein terpeszkedő erdőségekben, azok is a jobbágyokat sanyargatták, be-bechapva a falvakba. Persze, kis földecskéjükről elmenekült, éhező emberek verődtek össze ilyen csapatokba, hiszen nekik is enniük kellett.

– És még volna egy falu Barmod mellett – mondta egy alkalommal László. Természetesen Ágnesnek –, azt még jó volna megvenni! Hogyha olyan idők következnek, s menni kell innét, akkor legyen hova.

– Ne lásson rémeket, édes uram – reagált erre az asszony –, van abból mostanában úgyis elég! Kitől is kellene félnünk éppen nekünk? Az a néhány szegény, erdei legény mindig megkapja tőlünk az élelmet, mert tudjuk, hogy nekik is élni kell. Hátha jönnek jobb idők is, és akkor megint dolgozni fognak. Ami meg azt a falut illeti sejtem, hogy melyikre gondol, ott csak valami tíz-tizenöt család ha lehet, biztos könnyen megkapja. Én nem vagyok ellensége. Ha van miből – tette hozzá óvatosan.

A szegény legények valóban megkapták az élelmüket rendszeresen. Ez a Gábor gondja volt, aki afféle mindenes volt, s különben is némi együttérzéssel tekintett rájuk. Mesélték is a rossz nyelvek, hogy valamikor régen, egyik őse is ilyen bujdosó lett volna. Talán igaz volt, talán nem. A házaspár mindenesetre megbízott benne, s eddig úgy nézett ki, hogy megfelelt annak a bizalomnak.

De ám nem minden környékbeli birtok volt ilyen jó állapotban. A Káli-féle ezúttal nem jöhetett szóba, mert az öccse visszatértéig az is az Ágnes gondjaira volt bízva, aki eleget is tett annak a ráruházott kötelességnek tisztességgel és hozzáértéssel.

Már például Farkasék nem voltak ilyen jó állapotban. Csak az Isten tudhatta, mi lett akkoriban azzal a családdal, pedig voltak elegenden (Ferkó még mindig Lengyelben szolgálta a királyt), de valahogy mintha kifáradt volna az az ősrégi család az öreg halála óta. Szökdöstek a jobbágyaik minden felé, emiatt a munka meg nem akart menni, s mindehhez még az erdei emberek is őket csipdesték leginkább. Ahogy egyébként az ilyesmi általában lenni szokott.

Nem nagyon lehet csodálni, hogy Ágnesnek elborult a tekintete valahányszor az a városnév, hogy Padova, szóba került. Tudott, vagy éppen megérezett valamit? Nem beszélt róla soha, de a nőknek – egyeseknek – lehet valami hatodik, vagy ki tudja hányadik érzékük, hogy néha olyat tudnak, amit mások nem.

Lackó azt hitte, valamiféle féltékenység van a dolog mögött, de aztán letett erről a gondolatról, mert egész másképp viszonyultak ők egymáshoz, mint azok a házaspárok, akik közt féltékenység üthette fel a fejét. „No, ha nem féltékenység, akkor alighanem félelem lehet az ok” gondolta és okkal-joggal, mivel az élet valóban nem volt túlságosan biztonságos Erdélyországnak azon a részén, mely a Szilágyság, Székelyföld és a beszercei szászok területe közé volt szorulva, s amelyet akkoriban még csak elvétve neveztek Mezőségnek.

Mivel pedig félelemre gondolt, hát nagyobb erővel látott hozzá, hogy a birtokot, de az udvarházat főképpen, biztonságosabbá tegye.

És valóban, két év múltán csak híre jött, hogy a Palatkay uram udvarháza – kastélynak is beillett – ég. No, le is égett mire odaértek oltani.

Palatkay Ákos, a legkevésbé sem hasonlított a sólyommadárhoz, akiről a nevét kapta, nagy, vastag ember volt.

– Minden odaveszett! – lamentálta. – A feleségem is eltűnt!

– Rosszul bánt Ákos uram az embereivel – mondta Gábor, már hazafelé menet –, s a feleségével sem különben. Saját jobbágjai is lehettek! És persze az erdei emberek is besegítettek.

Érdekes módon azonban a hír, amely az egész vidéket megrázta, nem hatott különösebben Ágnesre.

– Sosem szerettem! – csak ennyit fűzött az esethez, s napirendre is tért fölötte.

Pedig ez mindenképpen intő jel volt a környékbeli urak számára. László is elgondolkozott.

– Azért azt az erdőt mégis csak ki kellene füstölteni! – morfondírozott. – Mert ami egyszer megtörtént, máskor és máshol is megtörténhet.

– Itt nem, uram! – mondta határozott hangon Szabó Gábor. – Mi jól vagyunk itt, s amíg kegyelmed a gazda, ez így is lesz!

Nem lehetett tudni, mitől volt olyan határozott, mert többet nem mondott. Kérdésre sem. Gábor egyébként székely lett volna, de a családja úgy elszegényedett, hogy ő – volt valami hét testvére, mint az orgonasípok – jobbnak látta elszegődni jobbágnak egy tisztességes úrhoz. S Nemvaló Lászlónál tisztességesebbet aligha talált volna a vidéken. Valóban jól ment a sora. Nemvalóék gazdagok voltak. No nem úgy, hogy gróf, vagy báró lett volna valamelyikük, attól ódzkodtak, s a vagyonuk sem érte el a közismert mánásokét, de jól éltek. Ők is, az embereik is. Gábor helyelközzel még az otthon maradt családját is megsegítette. Ez ugyan nem volt benne az alkuban, de az úr, meg az asszony is, ilyenkor félrenéztek. Végül is, ez semmiség volt ahhoz képest, amivel az árva erdei szegényeket segítették.

Egyébként is fura ember volt Szabó Gábor. A vallása is valami különös volt, olyanféle, amilyen egyes fazekasok csoportjában voltak divatosak. Akiket habánoknak neveztek, s cserepeket, korsókat, mázas kályhacsempéket készítettek. De, hogy arra a hitre hol és hogyan tettek szert, az titok volt. Az ő titkuk. Nem mintha valaki is üldözte volna őket emiatt. A Tordai Országgyűlés után ez különben is tilos volt. Ami persze nem azt jelentette, hogy minden vallás egyenlő lett volna, és ezt a Szabó Gábor-féle vallást is inkább csak megtűrték. De különben is érdekes jelenségek kerültek felszínre a nagy vallásszabadság örve alatt. Mert teszem azt például a jezsuitákat kiebrudalták még annak idején második János idejében. Hogy aztán később, szép csendesén beoldalogjanak megint a hátsó ajtón.

Így folydogált az élet akkoriban Erdélyben. Csak az az akadémia... Igen szívogatta a fogát Lackó úr, ha rágondolt.

A helyzetet végül, mint már többször is, Berzeviczy Márton oldotta meg.

Zimankós télidőben érkezett, s ment is volna tovább, csak benézett, hogy mi van a régi barátaival.

– István király halott! – esett be az ajtón. S megdermedt körülötte a levegő. Mind érezték, hogy valami véget ért. Valami új kezdődik, csak még nem lehet tudni, hogy az milyen lesz. „Jobb nem!” Ezt azért érezték.

Csak némi idő után kérdezte meg tőlük, alighanem időt szánva nekik, hogy megrágják magukban az információt, hogy mi van velük, hogy élnek itt az országban?

Akkor hát meséltek, a hideg nyarokról, árvizes tavaszokról, száraz telekről, amiken hó alig esett, s a szegénységről, amely lám, már utolért sok embert, s az erdőbe kényszerítette őket.

– Palatkay uramnak meg leégett a kastélya, alighanem a felesége is odaveszhetett. Mert ez tavalyelőtt történt, s azóta sem került elő, se élve, se holtan. Olyan lett azóta az az ember, mint egy faluszéli koldus. Pedig milyen délceg ember volt...

Berzeviczy Márton aggódva ingatta a fejét.

– Más időkben azt mondanám, elviszem őket – mindet, Palatkay uramat is beleértve – katonának, ott majd megint embernek érezhetik magukat, s szolgálhatnak, tehetségük szerint. De most? Még aki van katona, azokkal sem tudunk mit kezdeni.

Aztán az akadémia is szóba került, Ágnes nagy rosszallására.

– Pedig tudásra szükség van! Minél rosszabb a helyzet, annál inkább!

– De hát itt...? És velem addig mi lesz?

– Gyere te is, asszonyom!

– Azt nem lehet! És itt a két gyerek is... Ha legalább valami pár hónapra kellene! De egy évre! Itt maradni egyedül?

– De hát tekintetes asszonyom! Szó sincs egy évről! Annyi sok időre én sem mehetek! Egy hónap, vagy kettő! Semmiképpen sem több! Mert látod? Tudásra szükség van! De ám arra is, hogy tavaszra, ültetésre itthon legyen ez az ember!

Így, nagy nehezen kisimultak a kedélyek. Mert végezetül Márton uram még megkérdezte:

– De volna azért valaki, akire a gazdaságot rábízhatod amíg nem vagy itthon?

– Volna hát! Szabó Gábor.

– Jobbágy?

- Most igen. Székely volt, de sokan voltak, s elszegődött.
  - És milyen állapotú? Nős?
  - Igen. Fiatal felesége van. Tehát van ki itthon tartsa.
  - Nos akkor, László barátom, itt az idő, hogy készülődj! Augusztusban indulunk. Merthogy addig még van némi dolgom elintéznivaló. Ott is, meg itt is.
- Még Bornemisszát kérdezte Ágnes, de a főúr nem sokat tudott válaszolni.
- Rég nem láttam. Amióta a felesége meghalt, egészen elvadult. Csak a harcnak él.
  - Hát meghalt a felesége?
  - Meg szegény. Már több is, mint egy éve.
  - Hogy halt meg?
  - Rajevszki úr azt írta, hogy megfulladt. János akkor elment Moldovába, de amikor visszajött még nagyobb gondban volt, mint amikor elment. Alig beszélt. Mondtam neki, hogy jöjjön haza, de nem akarta otthagyni a királyt. No tessék. És most meg a király hagyta ott őt! Ilyen az élet. No de még fordulhat...

Hazatérések

Nem volt már tél. De még tavasz sem volt. Az aztán végképp nem. Mert a mezőkön javában állt a hó, az égen vastag felhők vonultak, s jeges szél fújt. Elég gyakran. Hol erről, hol arról. Március közepe volt.

Az úton kis csapat vonult keletről nyugat felé. Valaha katonák lehettek, látszott még a ruhájukon valamiféle katonai jelleg. Némelyiknek kardja is volt. Összesen nyolcan voltak. A figyelmetlen néző akár rablóbandának is nézhette őket. Előttük egy óbester lovagolt. Neki ugyanis még lova is volt. Egyébként olyan szedett-vedett társaságnak néztek ki, mint akik a falusi kutyák ugatásától is megfutamodnak.

Volt is már példa erre, valami három faluval előbb. Ott a falusiak kijöttek eléjük, fogadták őket, de nem élelemmel, hanem baltákkal meg vasvillával. Ők, akkor még többen is voltak, bátrabbak is voltak, nem vonultak el. Végül is éheztek is, fáztak is, inkább felvették az egyenlőtlen harcot. Akkor a falusiak kiverték őket a határból. A csoport pedig felére apadt. Tizennégyből heten ott maradtak. Négy még akkor a helyszínen meghalt, hárommal – sosem tudták meg, hogy mi lett.

Most megint faluhoz közeledtek. A katonák összehúzták magukat, hogy minél kisebbeknek látszának. Csak az óbester ment elől rezzenetlen arccal. Amelyben, ha valaki jobban megfigyelte volna, látja, hogy jó adag komorság is volt. De nem szólt. Senkihez. Mindössze annyit tett, hogy leszállt a lováról. Talán azért, hogy még látszatát is kerülje annak, mintha el akarna futni.

A katonák halkán beszélgettek a háta mögött. Az esélyeket latolgatták. Annak a rongyos, lesoványodott csapatnak az esélyeit, amely egyike volt azoknak amelyek Báthory István király seregéből még együtt maradtak.

A király decemberben meghalt. Azóta mindössze három hónap telt el, az sem teljesen. És abból a seregből, amely négy hadjáratban győzte le Rettegett Ivánt, ilyen töredékek maradtak. Éheznek, fáznak és félnek. A falusi kutyák ugatásától is megfutnak. Ruhájuk rongyos, piszkos. Mintha lopták volna valami katonáktól, olyanok.

De hát mi történt? Semmi. Igazából semmi. Meghalt a király Grodnóban – ezt sem tudták, hogy miért ment egyáltalán oda, nem közölte velük senki, ott pedig beteg lett és meghalt. Akik látták, azt mondták, hogy vízi betegségben. Az egész nem tartott sokáig. Ami következett az sem. Gyors követjárások Erdélybe, a németekhez, mind sikertelenül, s Anna királyné ezúttal megmutatta az igazi természetét. Hamar elmart minden trónkövetelőt, s elintézte, hogy öccse, a svéd király üljön be a lengyel királyságba.

Mindez természetesnek vehető volt. Az is, hogy a seregre senkinek semmi szüksége nem volt már. Mehetett ki merre látott. Aki lengyel volt, hazatért a falujába, vagy más urakhoz állott, még a muszkát is megkörnyékezték. Csak az erdélyi legények nem kellettek senkinek. Talán veszedelmeknek tartották őket, s féltek tőlük. Talán senki nem akart a kelleténél nagyobb terhet a nyakába venni. Hiszen senki nem tudta, hogy az új király milyen lesz, merrefelé fordul.

A régi nagyurak kegyvesztettek lettek. Még Berzeviczy jól járt. Kapott egy sztarosztaságot – lengyel nemes volt már akkor – ott meghúzhatta magát élete végéig. Igaz, nem is zavart sok vizet. Inkább utazgatott. Erdélybe járt többször is, de azt inkább csak eleinte. Mikor kiviláglott, hogy sem Zsigmond fejedelem, sem Boldizsár, szintén a Báthoryak közül, a trónt el nem foglalhatja, megritkultak az útjai. De azért járogatott még. És Padovába. Beülni az egyetem padjába, gyűjteni a tudományt. Minek? Kinek? Talán csak úgy, szórakozásból. Annyi mindenestre biztosnak látszott, hogy a sereg maradéka őrá sem számíthatott. Esetleg némely kicsi része. De melyik?

A falu szélén emberek jelentek meg. „Vasvillával?” nem. Ezúttal szerencsájuk volt. A falusiak, összesen hárman voltak, kenyeret és sót hoztak.

Kiderült, hogy nem jobbágyok, hanem szabad parasztok lakják a falut. Nem voltak szegények, de gazdagok sem.

– Gyertek katonák, lakjatok közöttünk! Lakjatok ameddig akartok! Báthory katonái vagytok? De mindegy is. Vagytok, akik vagytok, vegyétek el, amire szükségetek van, sok úgy sem kell nektek, nekünk pedig a biztonság tudatát adja meg, ha itt vagytok. Ha esetleg az új urak közül valamelyik szemet vetne a falunkra. Egyébként van még egy úr, aki nálunk lakik – mondta a bíró szinte egy szuszra –, de ő sajnos elmenni készül. Hátha ti többet maradhattok!

Reménykedett a bíró szinte könnyes szemmel.

Az óbester megszánta. Olyan volt a természete, hogy még abban a nyomorúságos állapotban is képes volt megszánni valakit. A még nyomorultabbat.

– Jól van, bíró uram! Bejövünk a faluba. És meg is maradunk itt, bárha nem nagyon sokáig. Jól gondolod, Báthory katonái voltunk. De nincs már Báthory és nekünk nincs is hová menni. Ha maradhatunk egy ideig, csak addig, amíg egy kicsit erőre kapunk, az jó lesz. És segítünk is nektek abban, amiben tudunk. De aztán haza kell menjünk. Erdélyországba. Ha hallottál már róla.

Az előljáró intett, hogy igen. Aztán, amikor már meg tudott szólalni, azt mondta:

– Így is jó lesz, uram. Hogyan tisztelhetem?

– Óbester vagytok, vagyis ezredes. A nevem Bornemissza.

– Ó! Hallottam rólad uram! Polock váránál...

Az óbester is intett a fejével.

Aztán a nyolc ember, hét katona és az ezredes, bement a faluba. Először a tanácsházba várták őket, bizonyára már messziről látták, hogy jönnek, de az is lehetséges, hogy eredetileg négy emberből állt a küldöttség, s az előljáró, amikor látta, hogy nem veszélyesek, visszaküldött egyet a hírrel.

Aztán az átmenetileg éppen ott lakó úr is megjelent. No, nem volt nehéz eltalálni, hogy Berzeviczy Márton volt az. Ki is lehetett volna más, aki abban a ronda időben is hajlandó kidugni az orrát a kemence mellől, mint éppen az örök vándor? Ráadásul éppen itt, annak az útnak a vonalán, amelyen Erdélybe szokás menni.

Az osierki várnagy (végül ezt a funkciót kapta az új királytól, mivel az nagyobb mozgásteret biztosított neki, bár a jövedelem nem ért fel a sztarosztaságéval – ugyan lehet, hogy a lengyelek titokban abban reménykedtek, hogy a nagyobb mozgással meg is szökik majd, mint Valois Henrik király) nem mutatott meglepetést, hogy itt látta őket.

– Hát itt látlak viszont, barátom?

– Igen. Megígértem az (elfintorodott) „ezredemnek”, hogy hazavezetem.

– És ennyi maradt belőle.

– Ennyi. Nem szeretnek itt bennünket.

– És nem találtatok egy urat, akit szolgáljatok?

– Voltak, akik igen. Mert nem öltek meg a haramiák minden hiányzót. De én... erdélyinek tartom magam és úgyszintén ezek a kevés megmaradt embereim is. Hát odamegyünk.

– És jól teszitek! Új fejedelme van az országnak – számára is, mint minden erdélyi számára, igazából csak Erdély volt az „ország” – fiatal fejedelme, biztosan szüksége lesz emberekre. Kipróbált katonákra. Én is odamennék, ha nem volna itt családom. De számotokra azért van valamim. Ímhol az írás, Báthory Boldizsár úr adta, a fiatal fejedelem unokatestvére. Kifejezetten neked szól, és valóban hívólevél.

A volt erdélyi kancellár, újabban lengyel nemes valóban előhúzza a mondott levelet, átadta. A katonák összenéztek. „Ez volt hát három hónapi szenvedésük jutalma?” és mindjárt derültebb ábrázattal néztek a jövőbe.

– Most tehát lakjatok itt és lakjatok jól, ha még valaki a régi ezredből erre járna, mondd el neki, nekik, hogy várja őket a haza! Visszavárja. Aztán, aki szeretne, haza lehet menni!

A jó főúr nem gondolta volna, hogy ez a hazahívó szó volt életének a második fatális tévedése. (Az első az volt, ahogy és amikor feleséget választott magának, Merthogy ő sem járt abban nagyobb szerencsével, mint a királya).

Végül mégis csak sikerült Bornemisszának valami száz és egynéhány elkódorgott katonáját összeszedni. Addig, kénytelenségből, megült a faluban, akár szerették őket a parasztok, akár nem. Ámbár, alighanem jó szívvel voltak iránta. Ha már meg akarták nősíteni. Hallván, hogy meghalt a felesége. Persze nem állt kötélnek, de vagy két bajtársát ott fogták a lányaik hosszú hajfonatának kötelékével.

Végül július lett, mire elindultak. Ekkor már megint kevesebben voltak hárommal, mert azok, akik friss házások voltak, maradtak. Aki tehát akart, mehetett haza.

– Na de ám, nekem még elintéznivalóm van Moldovában! – szölt elinduláskor. – Nem tart sokáig, de valameddig igen. Fehérváron beérlek titeket, ha Isten is segít. Addig te leszel a vezető! Te, akit zászlósnak tettek. Hogy nem legyen csak üres kinevezés. Mennék hamarabb is, de híreket kaptam Rajevszki ipam uramról. Vagyis hát arról, hogy meghalt. Így onnét el kell hozzam azt, ami az enyém, s vinnem Kálnóra. De aztán igyekezni fogok találkozni veletek.

Így esett, hogy a régi barátok nem is találkoztak, mert Lackó már elindult Berzeviczy Mártonnal Padovába, mire János Erdélybe érkezett. Tett ugyan egy rövid látogatást a Nemvaló kúrián, de csak Ágnes volt otthon, meg az intéző, Szabó Gábor. A vitéz meg emlékezett arra, hogy egyszer régen,

majdnem ráment a barátságuk az Ágnes szép szemeire (valóban szépek voltak, még most is), hát nem nyújtotta túlságosan a látogatást. Néhány semmitmondó mondat, s már ment is dolgára. Volt dolga különben is a fiatal fejedelem mellett. Aki ekkoriban két tűz közé volt szorulva.

Arról volt szó ugyanis, hogy megtartsák, vagy rúgják fel a törökkel kötött egyezséget? És igencsak úgy nézett ki a dolog, hogy annak az egyezménynek meg kell halnia. Boldizsár uram, az unokatestvér a török mellett tette le a voksát, de őt Zsigmond fejedelem nem szerette. Majd megtudjuk, hogy miért nem. Ám a nagybácsi, Bocskai uram éppenséggel császárpárti volt. Itt persze a német császár volt értendő.

Mit tegyen? Bornemissza, aki igazából sem török- sem császárpárti nem volt, hanem rendpárti, azt sugalmazta, hogy az egyezményt amíg nem feltétlenül szükséges a felmondása, fenn kell tartani. És persze ott volt még a gyóntató. Carillo atya. Ő is császárpárti volt.

Végül patthelyzet állt elő és nem is történt semmi abban az évben.

Padovában

– Mert hát ne hidd, barátom, hogy én csak és kizárólag a tudomány kedvéért hoztalak magammal! Arra is szükség van tudom, s neked mostanában különösen, ha már gazdálkodásra adtad a fejed. De van még valami, amit jó lenne megtanulnod! Az emberek között, urak és úrasszonyok között forgolódást. Mert talán nem mindig lesz véres háború a világban, s belőled is lehet még udvari ember.

Ezeket hallva Lackó barátunk hitetlenül ingatta a fejét. Magában pedig gondolta: „Na hiszen, én és az udvari ember! Mikor éppen az elől szaladok tizenhét éves korom óta!” de nem szólt semmit. Pedig kíváncsi lett volna arra, hogy hol is tanítják Padovában az ilyen viselkedést? Mert amikor először járt arra, semmi ilyet nem látott.

Különben is valahol máshol járt az esze. Mert erősen hallgatag volt az út folyamán. Berzeviczy úr nézte is egy darabig, hogy „ezt meg mi lelte”, de végül is meggondolta, hogy Lackó asszonyt s gyereket hagyott otthon, hát hogynes főne a feje? „No, majd megered a nyelve!”

Így is lett. Mert valahol Szombathely környékén megszólalt az útírtása.

– Nem tudok kiigazodni ezen a mi fejedelmünkön – mondta váratlanul, holott addig csak az elemi udvariasság diktálta mondatokat ejtette ki. – Mármost jó az nekünk, hogy ilyen fiatal fejedelmünk vagyunk, vagy nem jó?

– No, te jól beletaláltál egyenest a közepébe! Ha én azt tudnám...

– De hát ott voltál. Kétszer is ott bábáskodtál a beiktatáson! Akkor is, amikor éppen csak megnevezték, s akkor nem volt több, mint gyermek, s most nemrég is, amikor ímhol nagykorúsították. S ettől kezdve uralkodhat ahogy neki tetszik.

A volt kancellár szívogatta egy kicsit a fogát.

– Ha már éppen tudni akarod, István király sem volt elragadtatva tőle. De nem tehetett mást. Kristóf halálán volt, nem tehetette, hogy ne nevezzem ki utódot. Így tűnt a legalkalmasabbnak. Nekem pedig nem volt beleszólásom – várt egy kicsit, majd megismételte, hogy talán nyomatékot adjon a szavának – semmi beleszólásom.

Most Lászlón volt a sor, hogy elgondolkozva kocogjon tovább. De egy idő után csak megkockáztatta:

– Ezek szerint te sem így akartad volna? Melyik jobb? Ha van, de gyermek, vagy ha férfi, de idős és már nincs annyi ideje? A terveihez!

– No, feltetted most a lehető legnagyobb kérdést! Amin a tudósok már évszázadok óta vitatkoznak. Elsőszülött, vagy felelős férfi? Mondd, mit tudsz te a régi időről? Szent István király idejéről?

Lackó elmondta azt a keveset, amit, mint minden más nemes ember, kötelezően tudott. S várta, hogy mit fog a másik erre mondani.

– No látod? Ő is úgy jutott a trónra, hogy volt még más a családból, kipróbált vitéz. Vezérnek jó. Mégis, Géza fejedelem őt választotta. S kivitte, hogy a nép is melléálljon. Ezt az elvet úgy hívják, hogy a primogenitúra elve. Tudod, mit jelent?

László tudta.

– No, ezzel szemben áll a másik elv, amit úgy neveznek, hogy szeniorátus. Vagyis, hogy a család legtapasztaltabb, legrátermettebb férfi tagja örökölje az uralkodást. Olyan országokban, amelyek örök veszélynek, háborúskodásnak vannak kitéve, ez a megfelelőbb. Amint, hogy vannak olyan szerencsésebb helyek a világon, ahol van idő kivárni, amíg a király vagy fejedelem felnő, nem zavarják őket háborúkkal, s az ifjú uralkodónak ideje van terveket készíteni és azokat meg is valósítani.

László még jobban ingatta a fejét ezekre a szavakra.

– Eszerint, uram, neked az a véleményed, hogy mi ilyen szerencsés ország vagyunk? Török és német között, mindkettőnek útjában?

– Szerencsés helyzetben addig voltunk, amíg Báthory István király élt. És ő maga is úgy gondolta, hogy lesz még tíz éve ezen a földi világon. És látod, mire ezt kimondta, már egy éve sem volt hátra. De ezt ki tudhatta előre? Mind emellett, jól gondolod, én sem szerettem azt, ami lett. De nem kérdezett engem senki.

Megint hallgattak egy kicsit, majd a főúr szólalt meg:

– Lám, azt mondtam neked, hogy az udvari élet finomságát akarom veled megköstöltetni, téged meg ilyesmik foglalkoztatnak! Csak nem fejedelem akarsz-e tán lenni?

A fiatalabbik férfi elnevette magát.

– Mentsen tőle a Magasságos! De látod, Márton uram, most már családom van. És mindenképp szeretném, ha nekik jó és biztos életet tudjak. Uralkodásért soha, se én, se pedig egyetlen nemzetségem nem tülekedtünk. Pedig lett volna tán olyan idő, hogy csak le kellett volna hajolni érte, s felemelni. A földről. Biztosan tudsz a családom történetéről.

– Igen. Tudom, hogy régebbiek vagytok, mint amilyen régi maga az ország. Nem is igen értettem soha.

– Ilyennek is kell lenni! Adná az Úr, hogy minél többnek!

Fogyott az út alattuk, s néhány nap után céljuknál voltak.

Padovában aztán elváltak az útjaik. Berzeviczy rangjának megfelelő szállást vett, s Nemvaló is szintén az ő rangjához méltót. Mindössze annyi különbséggel a diákévhez képest, hogy ezúttal egyedül bérelt szállást.

A tanítás egyébként nem sokat változott, amióta arra járt. A professzorok persze cserélődtek, a botanika professzor helyett is más prelegált már. Lackó örült ennek, szívesen hallgatta, de elgondolta, hogy így aligha végez valami hamar. „Valamit tenni kéne! Könyv?” megkérdezte. És csodák csodája, feleletet is kapott.

– Van. Több is, de azért a könyvtárba kell menni. Sietsz?

– Családom van. Meg az ország is...

– Ó, persze! Terra Ultrasylvania. Majd csak kimódolunk valamit!

És valóban, másnapra lett könyv.

– De ezt le kell másold! Nem viheted el!

Hát másolni kezdett. Reggeltől estig. De már látta, hogy nem fog menni. Főleg a rajzolás ment nehezen. Elszokott tőle.

– Várj – mondta a professzor. Nem volt még nagyon öreg, még volt benne élet. – Van valaki, aki másol. Meg rajzol is. Egy nő. De meg kell fizetni. És nem tudom, hogy fogad-e? Az erdélyieket nem szereti.

Lackó elszomorodott. Itt van a tudás házában és ezen múlik, hogy nagyon kevéssel megy haza. Az idő. Igazán bosszantó. De vajon, aki nem erdélyi?

Felkereste Berzeviczyt.

– Igen, tudok arról a rajzoló nőről. Csodálom, hogy még nem kerested fel!

– De hát erdélyieket nem fogad!

– Téged fogadni fog! És különben is velem jössz! Lengyel nemessel!

Másnap – Lackót szorította az idő – fel is kerekedtek.

A nő a városnak egy ismerős részében lakott. Legalábbis László emlékezett arra a városrészre, csak éppen nem tudta, hogy honnan. „Valaha láthattam.”

A nő egyébként középkorúnak nézett ki. Valahonnan ismerősnek is tűnt. Persze... Padovában az ő korában levő úrinők sokkal fiatalosabbnak látszottak, mint az üllő s kalapács között vergődő, egyensúlyozó Erdélyországban.

Amikor meglátogatták, éppen víg társaság volt nála. Fiatal urak és lengén öltözött leányok.

„Hát ez meg mi? Hová jöttünk?”

– Ez, barátom, pontosan az, amire gondolsz! Mona Maria kurtizán. A legismertebb és legfelkapottabb a városban. És emellett ő rajzolja a professzoroknak a könyveit. Hej, barátom! Gondolni kell a jövőre is! Egyszer ő is megöregszik! Egyébként úgy tudom, hogy gazdag. De ne kérdezd, hogy mennyire, mert nem tudom! Most mindenesetre várjuk meg, amíg az urak és leányok elszélednek, s addig legyünk mi is vígan!

A nagyúr viselkedésén látszott, hogy nem idegen neki sem a helyzet, sem az alkalom. Ez a magyarázatból is kitetszett, amit a jelenethez nagyon halkan hozzáfűzött:

– Ez most csak szolid este, valami ünnepe van ma Maria asszonynak. Nem olyan ám ez, mint Erdélyben szokás! A háziasszonyunk a város megbecsült polgárasszonya. És mindjárt vége is!

Akármilyen halkan mondta is, a háziasszonyuk meghallhatott valamit, mert odajött hozzájuk. Nagy udvariasan köszöntötték egymást a lengyel nemessel, majd így szólt:

– Köszönöm, Martinus uram, hogy elhoztad a barátodat! Már vártalak titeket!

És valóban, a vendégek egyesével, vagy kettőnként, elszállingóztak. Nem lehetett látni, hogy jelzett-e a háziasszony Berzeviczy úrnak vagy sem, de ha volt ilyen jelzés, akkor rendkívül diszkrét kellett legyen, mert az érdekelten kívül senki nem vette azt észre. Egyetlen látható jele egy feltételezhető jelzésnek az volt, hogy a lengyelországi főúr is fészkelődni kezdett. Majd gyorsan felállt a helyéről és mormogva valami érthetetlen kifogást, eltávozott.

Hogy kettesben maradtak, a háziasszony elmosolyodott.

– Talán helyezd magad kényelembe, kedves uram! Valóban nem ismeresz meg?

Ekkor rájött. Arra, amire már akkor rá kellett volna jönnie, amikor belépett az ajtón, vagy még hamarabb, amikor már az utca meg a ház is ismeretlennek tűnt. „MARIA!”

De éppen abban a pillanatban, amikor már veszve érezte a becsületet, jött a mentőötlet is:

– Bocsáss meg! Semmiképp nem akartam célozgatni! És igazán szólva nem is tudom, hogy mi lenne a helyes...

Pedig abban a pillanatban találta ki azt a mondatot. De az asszony hálásan nézett rá.

– Erről rád ismerek! Mindig diszkrét, mindig tapintatos. Ezt szerettem benned már akkor is! És még sokáig. Pedig akkor már, hiszen tudod, ezt a kurtizán mesterséget űztem. Nem volt más választásom. Te akkor tizennyolc éves voltál, én is.

– Én voltam az oka?...

– Nem! Dehogy. És nem is te voltál az első. Csak a legkedvesebb. Ezért mondtam. Sajnos később nem ilyen bánásmódot tapasztaltam. Erdélyiektől. Gondolom, értesültél már arról, hogy erdélyieket általában nem fogadok a szalonomban. Oka van annak. Persze Martinus, vagy ahogy náluk mondják Marcin úr kivétel.

– És miért? – szaladt ki hősünknek a száján akaratlanul. De az asszony nem vette zokon. Válaszolt rá.

– Egy hónapra rá, hogy veled voltam, vagy tán még hamarabb, meghalt az apám. Hirtelen hagyott itt, egyedül maradtam. Vagyis kettesben az anyámmal. Hogyan? Tudod, vívómester volt. Annak kötelessége, hogy fiatalokat oktasson. No, néhány fiatal akkoriban, tehetségesek persze, a fejükbe vették, hogy megleckéztetik. Azelőtt is történt már hasonló, de általában jó véget ért. Akkor... máshogy történt. Többen voltak, a rend őrei nem tudták, talán nem is akarták kideríteni, hogy hányan és kik. Így esett, hogy az apám több sebből vérezve maradt ott a sötét utcán. Mert este volt, mi is lehetett volna más? A sebekből legalább három halálos volt. Ezt állapították meg később. Akkor komolyan beszélgettem az anyámmal. Másnap, vagy harmadnap. Megállapítottuk, hogy semmihez nem értek, csak a férfiakhoz. Mit tehattünk, ezt kellett tennem. Az anyám nagyon tapintatosan bevezetett abba a társaságba, amely azóta is a megélhetésemet biztosítja. Csak az enyémet, mert az anyám nemsokára meghalt. Tán egy év után. Hogy a szégyen vitte a sírba, hogy a lánya ezt a mesterséget kénytelen folytatni, vagy más egyéb lappangó betegség, nem tudom. Mindenesetre azóta így élek. Nem volt rossz élet – a háziasszony ekkor megnedvesítette az ajkát a pohár italából, ki tudja miért, talán hogy jobban menjen a kínos elbeszélés, mert éppen László előtt talán kínos lehetett neki –, de nem is tart örökké. Ugye mondta neked Martinus uram, hogy gazdag vagyok? Nem nagyon, de jól meg tudok élni késő öregségig. Mert arra bizony számítani kell! Az öregségre. Én meg szeretem a jó életet. Hát szerencsém volt. Egy idő után észrevettem, hogy szépen tudok rajzolni. És nem csak szépen, de pontosan is. És ezt észrevette az egyik vendégem is. Tanított az univerzitáson. Először csak neki rajzolgattam, kedvtelésből. És most már másnak is, pénzért. Jól fizetnek érte, én meg igyekszem tartani az iramot. Mert látod? A szépség már nagyjából odavan.

– De én...

– Tudom. Azt akarod mondani, hogy most is szép vagyok. Igyekszem. De ez már nem ugyanaz. De, hogy miért mondom mindezt neked? Igaz? No hát van a botanika professzornak három könyve. Amiket ő írt. Azokhoz én készítettem a rajzokat. Igazából az írás is az enyém, mert az ő írása nagyon csúnya. Hát én a három közül két könyvet nem egyszer, de kétszer írtam meg. Mert nekem is nagyon tetszenek, hát saját magamnak. Illetve az egyikhez még csak a rajzok vannak, mert az

írást úgy csináltam, csak magamnak. Mintha egy napló lenne. Sőt! Igazi napló. Ha elhiszed, ha nem, te is benne vagy. Csak az titkosírással van. És persze az is le van írva, amit az a botanikus írt. Még egyszer mondom, ez az én könyvem. A professzoré? Az rendesen van leírva. Na, azt a saját könyvemet, mindkettőt, most neked adom! Nem, hallgass! Ne fizess érte semmit! A professzortól tudtam, hogy jönni fogsz és Martinustól is. Én úgy sincs mihez kezdjek ilyen könyvekkel, ha majd öreg leszek és kertészkedni akarok, a fejemben van annyi, hogy tudjam, hogy kell. Meg még rajzolhatok is másikat magamnak. Hát ez a tiéd lesz. A két könyv, meg egy harmadik. A titkosírás kulcsa. Mert nem egyszerű. Sokat törtem rajta a fejem, amíg kitaláltam. Hát itt vannak!

Az asszonyka felállt a helyéről és valami három percre eltávozott. Amikor visszatért, nála voltak a könyvek és más ruhában is volt már.

– Bocsáss meg, így kényelmesebb! És kérlek, maradj itt reggelig! Nem is tudom, miért kérem ezt? Talán szeretném magam megint fiatalnak érezni veled!

A többi már a másik, intimebb szobában beszéltek meg. De nem is volt az már jelentős, csak egyetlen egy rövid része:

– Az erdélyi...

– Igen, kedvesem, ezzel még adósod vagyok. És a naplómban sincs megírva. Veszélyes, és ha nem is igazán hiszem, de mégis lehet valaki, aki megfejti. De neked tudnod kell!

Az asszony felkönyökölt az ágyban, s úgy folytatta:

– Ez nem is olyan régen történt. Valami két vagy három éve. Egy erdélyi főúr hozott egy vendéget. Nagyon fiatal volt. Az a vendég. Nem volt csúnya férfi, de szörnyű durván viselkedett. Amikor végül kettesben maradtunk, úgy rohant le, mintha én egy útszéli örömlány lennék. És nem csak az elején, végig durva volt és kíméletlen. Akkor én azt a felelőtlen kamaszt megátkoztam. Hogy soha büntetlenül nőhöz hozzá ne érhessem! Az az öregasszony segítöm, aki akkor volt, tudott az átokról. Egyetértett velem. Egyet kellett értenem, mert látott szenvedni. Ő kúrálta ki. És ő is megátkozta a maga módján. Hogy azonkívül még mit tett, vagy nem tett az ifjonccal, azt soha nem mondta meg. És, hogy lett fogantja az Ő átkának vagy sem, azt sem tudom. Mert aztán az az öregasszony – talán Ilonának hívták – egy idő után elment tőlem, mostanra meg is halt. Később megtudtam róla, hogy értett a méregkeveréshez, de nagyon ügyes lehetett, mert mindvégig sikerült neki elkerülni a törvény szigorát. Hát ezt kellett még mindenképpen megtudnod! Hogy nem véletlen az erdélyiek iránti... ellenérzésem. Érdekes! Van egy erdélyi, akit szívből gyűlölök, és van egy másik, akit még most is szeretek! És egyikük fölött sincs hatalmam! Nem különös?

Feszült évek

Hogy megvolt már a három könyv, meg a professzortól is megtudott annyit, amit az idő alatt meg lehet tudni, három nappal az előbb elmondottak után Nemvaló László földbirtokos elindult hazafelé. Berzeviczy úrtól elbúcsúzott, a főúr úgy látszik, még el akart időzni egy kissé az egyetemi városban. Mariát is meglátogatta, de csak délután, olyankor, amikor fogadóórája volt. Jelzés volt ez is, annak a jelzése, hogy most valóban MEGY.

Maria lehajtotta a fejét és elfogadta. Elvégre tudta is előre.

Ősz volt már, október vége, amikor az udvarházat s a falusi templom tornyát meglátta.

A jobbágyok éppen a termést takarították be, munka volt mindenütt, mégis, olyan érzése lett, hogy valami nincs a helyén. Vagy még inkább, hogy valami, ami addig volt, most nincs. Sehogy sem jött rá, hogy mi.

Ágnes is előkerült, de hideg volt, mint a jégcsap. Vagy még inkább, mint akinek a foga fáj. Váltig kérdezte, hogy mi az, ami ezt okozza, az asszony mindig mondott valamit – az asszonyok értenek ehhez –, de azok közül egy sem lehetett az, ami azt az általános rosszkedvet okozta.

Most már dicsekedhetett nyugodtan azzal, hogy minden megvan, amire vágyott, meg hogy el nem megy hazulról ezután, csak ha kötéllel fenyegetik, nem érdekelt az senkit.

Másnap aztán kiderült, hogy Gábor is eltűnt a háztól. Meg se merte kérdezni, hogy hova? Ágnes még mindig hol fejfájásra, hol egyéb ilyesmire panaszkodott, mint ahogy az asszonyok szoktak, ha valami nagyon nem tetszik nekik. A legalapvetőbb asszonyi kötelességét hiszen teljesítette, de azt is olyan kényszeredetten, hogy László jobbnak látta nem erőltetni. A háztartás dolgait viszont Ágnes ugyanúgy ellátta, mint azelőtt. De azt se jókedvvel.

Aztán... volt egy kis cserfes szolgáló a háznál, Zsuzsika volt a neve, neki járt el a szája, nem bírta magában tartani.

Hogy hát Gábor, amikor látta, hogy immár ő lett a házban a legelső ember – jobbágy volt pedig, de az úrnőt kivéve nem volt, aki parancsoljon neki – addig ravszkodott, hogy rávette Ágnest, menne el vele a hátsó birtok végébe, mert mutatna valamit. Ott aztán, közel lévén az erdő és senki más nem volt a közelben, egyszerűen behurcolta az erdei emberek közé. Ám azoknak jobb tisztességük volt, vagy az eszközkel érték föl, hogy honnan jön a segítség, nemhogy egyetértettek volna az asszony-szöktetővel, hanem rövid úton levágták a fejét Gábor úrnak, Ágnest pedig hazasegítették.

– És most hol van?

– A fej? Hátul, abban a használaton kívüli kamrában, ahol a jobbágyok számára hozzáférhető szerszámokat tartják – értette meg Zsuzsika a kérdést.

– No, ha ott van, temessétek el tisztességgel! Elvégre mégis csak ember volt a szerencsétlen, ha bűnös is. Ki tudja, nincs-e nekünk magunknak nagyobb bűnünk, s nem is tudunk róla? Szóljatok az atyának is! A felesége?

– Eltűnt. Akkor mindjárt, ahogy megtudta...

A Gábor ügy ezzel a lehetséges megoldáshoz jutott, ám Ágnes csak duzzogott továbbra is. Sőt, nem is duzzogás volt az, hanem valóságos vasvilla-nézés.

„No, ha így van, hát így van!” sóhajtott a ház ura, s elkönyvelte magában, hogy ezután már alighanem így fog lenni. De azért az élet megy tovább, s neki sok mindent meg kellett még tenni. Látta már eleget, régebben és mostanában, hogy a környékbeli urak és úrasszonyok milyen viszonyban vannak egymással, „no, legfeljebb nálunk is valami hasonló lesz ezentúl”!

A Mariától kapott könyvek segítségével lassan sikerült valahogy megint lendíteni egy kicsit a gazdaságon – Mariáról persze hallgatott Ágnes előtt, mint a csuka, de nem is lett volna mit emlegetni, ha jól meggondolta –, hideg és szárazság ide, vagy oda, a vidéknek megint a vezető földesurai közé emelkedett. Ennek örült. A Maria-féle könyvekből a személyes részt is elolvasta a harmadik, kódfejtő könyv segítségével (no, elég bonyolult titkosírás volt, minden lapot előlről kezdett kezdeni, más és más szisztéma szerint, sőt néhol a rajzok egyes részeit külön is figyelni kellett, hogy tudott az a nő ilyen különleges rendszert kitalálni?), és nagyon megsajnálta a szerencsétlen kurtizánt. „De legalább meggazdagodott!”

Annyira azért nem sajnálta, hogy visszament volna hozzá. Csak néha gondolkozott el mikor teljesen egyedül volt, hogy vajon ki lehetett az a „ficsúr”, aki a szerencsétlenségét okozta? De annyi ideje azért nem volt, hogy az a sajnálat egészen elborítsa. Volt gondja elég. A sajátján kívül az országé is. Az persze nem az ő felelőssége volt, de elkerülni sem tudta, hogy hozzá elérkezzenek a hírek. Nem örült annak, amit hallott.

Hogy Zsigmond fejedelem már maga sem igazán tudja, hogy mit is akar az országával. Ha addig jól megvoltak a török árnyékában, kevés ajándékkal el lehetett éldégléni, most lám, azt vette a fejébe, hogy „szakítani kell a pogánnyal” és a császár felé fordulni.

Ebben alighanem a gyóntatójának, Carillo atyának a keze volt benne a legvastagabban, de Bocskai uramé sem volt mentes. Bocskai István nagybácsija volt a fejedelemnek, s akkor még feltétlenül császárhűnek számított. Majd, jóval később nyílt ki a szeme, amikor személyesen megtapasztalta Rudolf császár „vendégszeretetét”. Ám az az idő ekkor még messze volt.

Húzták hát a fejedelmet kétfelé. Merthogy Boldizsár uram, a másik rokon, unokatestvér, éppen a török pártjára akarta visszacsalogatni. Mondván neki, hogy milyen erős a török, ők a gyenge Erdélyországgal semmiképpen nem tudnak megmaradni, ha egyszer úgy istenigazából megindul. A császárra pedig hiába számít, mert annak sem pénze nincs, sem pedig akarata a háborúskodásra.

No, máskor meg az jutott a fülébe, és annak sem örült, hogy a fejedelem rájött ám, hogy valóban nem ajánlatos a törökkel kikezdeni, mert igen nagy az ereje. Azt tette hát – ez már a másik év nyarán történt –, hogy lemondott és átadta a fejedelmi süveget Boldizsárnak, az unokatestvérének, akit különben is gyűlölt, ki tudja, miért? Vigye el az a balhét!

– Hát az az ember képtelen bármi mellett is kitartani? – nevette el magát László uram. Ám nem sok idő telt és nem volt már kedve nevetni.

Amikor a nyár jött, még szerencse, hogy sok volt a dolog, nem ért rá messziről jött hírekre figyelni, meg amúgy is tele volt már a feje a sok értelmetlen hírrel, de nem is érték oda idejében. Hát augusztusban hallotta ám, hogy Zsigmond megunta az életet ott ahová a császár tette, tán Oppeln volt, vagy mi, és hazajött, újra elfoglalni a fejedelmi széket.

Akkor már Boldizsár volt a beiktatott fejedelem, de ez nem zavarta Zsigmondot abban, hogy rátámadjon a saját vérére.

El is vette tőle a süveget. Aztán meg olyan hírek jöttek, hogy elfogták Boldizsárt. És vele minden nemest, és székelyt, aki felesküdt fejedelmét védelmezte. Kék vagy vörös darabont, katona, főúr, nem számított.

Ki is végeztették akkor őket. Kevés menekült azzal, hogy csak a vagyonához nyúltak.

Lászlónak addigra már semmi kedve nem volt a nevetéshez. Pedig neki, de a háza népének sem volt semmi oka arra, hogy féltsen bármit is. Régen nem avatkozott már a politikába, lett légyen az országos, vagy akár helyi.

Káli Béla jött egyszer nagy megelégedve.

– Na, rendben vagyunk már! Jött valami száz család Havaselvéről, hogy azt mondják, a jobbágym szeretnének lenni. A pópájuk is velük volt, s igen bólogattak mindenre, amit nekik mondtam. Most hát dolgoznak. Egy kicsit ugyan lusták, de majd beleszoknak.

– Havaselvéről? – nézett nagyot László a sógorára. – Hát Erdélyország már nem terem jobbágyot? Miért nem szóltál nekem? Ez a sok erdei ember itt csak arra vár, hogy valaki felfogadja őket! És jó munkások, sok mindenhez értenek.

– Nem érted te eztet! – replikázott a szomszéd. – Ez most a legújabb módi!

– De hát... idegeneket eresztasz a saját birtokodra! Azt sem tudod, hogy kifélék!

– Nem ördögtől való ez, hidd el! Lám, a cegei gróf is hozatott olyanokat!

– Én nem bánom, csak te meg ne bánd! – morgolódott még Nemvaló. Sehogy sem fért a fejébe a dolog. „Hát az egész világ megbolondult?”

És Ágnes még mindig sértődötten, mindenkre vasvilla szemeket vetve járkált fel s alá.

Szeptember végén aztán megjelent Berzeviczy úr. Szokása szerint csak egyetlen szolgától kísérve. Na, őt aztán érdekelték az események, nem úgy, mint a házigazdáját.

– Bornemissza Jancsit meg ne keresd, mert meghalt! – ezzel kezdte.

László megmerevedett. De Ágnes is.

– De hát... hogyan? Hisz semmiféle csata nem volt mostanában!

– Nem kellett ahhoz csata! Felakasztották!

– Fela...

Kezdte László és Ágnes fejezte be

– ...kasztották?

A lengyel főúr szomorúan bólogatott.

– Hogyan?

– Már szeptember tizenkettedikén. Gyaluban.

– De hát mit követett el szegény barátom?

– Ő, szegény, csak azt, ami minden katonának legelső kötelessége. Fegyverrel védte a fejedelmét, akinek a védelmére felesküdt. Talán tudjátok is, a kék darabontoknak volt a hadnagya. Tehát testőr.

– Boldizsárt?

– Igen. A martalócok ellen. Mert hát csak annak lehet nevezni azt, aki a beiktatott fejedelmére támad! Még akkor is, ha azelőtt ő maga volt a fejedelem. Egyébként igen nemeshez és katonához illően viselkedett. Mondják, akik ott voltak, hogy a saját lábán ment a vesztőhelyre és az úton végig temetési énekeket énekelt.

– Akkor hát... ennyi volt neki – szólalt meg nagy sokára László. – Előbb az asszonya, szegény Rajevszki Anna, most meg ő.

– Az ám, Rajevszki Anna – válaszolt Berzeviczy Márton –, ám Lengyelországban mostanában valami olyasmit rebesgetnek, hogy tán nem is a Rajevszki uram lánya lett volna igazából. De hát ez bizonytalan. Csak hát, különös. Igen különös – mormogott.

– De hát ki lett volna annak a szegény asszonynak az apja? Tán az ördög?

– Dehogyan! Inkább ellenkezőleg. Magasan szituált ember. Aki úgy bízta rá a lányát Rajevszki uramra, hogy nevelje fel tisztességgel. Aminek eleget is tett.

– De hát mondd már, Márton uram!

– De hiszen ti is ismeritek! Nem más mint, a kalandos életű vajda. Sánta Péter uram. Aki négyszer is volt uralkodó. Hogy aztán mégis lemondjon a végén. A békeség kedvéért.

– No, ez nem valami különös dolog. Hogy egy uralkodónak gyermeke legyen egy alattvalója leányától...

– Igen ám, csak hogy Sánta Péter uram is az idén halt meg. Tirolban. Száműzetésben. Nyáron. Amikor Boldizsár uramból fejedelmet csináltak, pedig nem is akart az lenni. És most Bornemissza...

Berzeviczy uram harmadnap elment. Mondta, dolga van a lengyel birtokával.

Ami a tiéd

Tél elején, amikor még hó kevés volt, nem, mint ahogy az az előbbi években lassan megszokottá vált, egy lovas ember vágatott be a Nemvaló kúriára. Levelet hozott Gyaluból.

– Gyaluból??? Ki van nekünk Gyaluban?

De ki is világlott mindjárt, hogy mindössze egy levelet hozott, még hozzá a ház urának. Hát akkor felbontotta. Nem volt hosszú levél, de az is olyan reszkető betűkkel, girbegurba sorokkal, mintha egy alig-iskolás gyermek írta volna. Ezt a véleményt látszott megerősíteni az a tény is, hogy a levél gyűrött is volt itt-ott, főleg a széle felé, egy helyen még szakadt is.

Aztán, amikor kisilabizálta, menten világossá vált, hogy miről van szó. Mert így szólt a levél:

„Uram, kedves barátom, László! Ezt a levelet úgy írom Kegyelmednek, hogy a papírt Kató készítette nekem ide az asztalra, s a tollat kezembe adta, s a papírra is ő helyezte. Még segít is az írásban. De mindenképpen szükséges, feltétlenül szükséges, hogy saját kezemmel írjam meg azt, ami Kegyelmedre tartozik.

Mint azt már bizonyosan mondta a mi hűséges szolgánk, aki a levelet viszi, most éppen Gyaluban tartózkodom, hogy szegény öcsémnek tőlünk telhetően a végtisztességet megadjuk. Még nem is tudom, hogy itt fogjuk hagyni, vagy kihantolhatjuk tán, s hazavisszük a családi sírboltba (Pál bátyánké igazából). Ezt az idő mondja meg. Ha kellőképpen hideg lesz és jeges az út, akkor hazavisszük. Ha nem, itt állítunk síremléket neki. Kálnó messze van Gyalutól.

De nem erről akarok számot adni Kegyelmednek. Hanem arról, hogy tartozom valamivel és a tartozásomat mindenképpen le kell rójam. Ezért tehát számíts a látogatásomra a közeli jövőben. Mikor? Nem tudom. Amikor odaérek. Talán hamar, talán nem. De feltétlenül igyekezni fogok. És nem leszek sokáig a terhedre. Ennyit talán megfogsz bocsájtani.

Barátod, aki gráciádba ajánlja magát,

Bornemissza Orsi.”

„Hát, idejön! Vajon miért? Mi lehet az az adósság?” de hiába törte a fejét a hollóhegyi földesúr, nem jött rá. Mert az rendben van, hogy szegény Jancsinak a végtisztességet megadja. De hogy még el is jön egészen idáig? Vajon miért?

Januárban megtudta. Mert akkor, egy havas, jeges délelőttön hajtott be a négylovas szán a ház előtti térre. A szánról – elég nagyocská volt, mint nemesi család hölgytagjához illett – először két szolgalégyény ugrott le, hogy a hölgyet lesegítse. Hölgyek voltak, vagyis ketten, mint később kiderült. Egy magasabb és egy alacsonyabb.

László gyorsan magára kapott valamit, s ment a fogadásukra. Hiszen tudta, hogy csakis ők lehetnek, ilyen kemény télen utazók. Vagyis ő Orsira gondolt, hát akkor a másik valami kísérő kell legyen.

Jöttek, szép csendesén, karon fogva.

Ágnes, valamennyire már megszeliődött az elmúlt idő alatt, de még azért korántsem teljesen, szintén előjött a fogadásukra. Hiszen mondta neki a férje, hogy ki is lenne a látogató.

Aztán, már odabent a házban mutatta be Orsi a kísérőjét, hogy ő Bornemissza Anna. A János kislánya. Lehetett az a leányka valami tíz-tizenkét éves.

– Őt kértem meg, hogy elkísérjen. Segítenie is kell, mert nem jöttem volna el egyedül. De azért is, hogy megismerjed (megismerjétek? Nem volt ekkor helyénvaló szó, mert Ágnes az ebéd végén egyszer csak eltűnt és sehogy sem került elő).

– Valóban! Hol van a feleséged? Szerettem volna látni!

Ez a „látni”, már a László esetében is azt jelentette, hogy odament hozzá egészen közel, s a férfi arcát a két kezébe fogta. „Hát már annyira!”

De Ágnes nem volt. Hol lehet?

– Azt hiszem, a szobájában. Női szobája van neki.

– Mit csinál ott most?

– Gondolom... sír.

No erre már nem volt mit mondani. Orsi nem tudta, nem mondta neki senki, hogy az utóbbi időben valami nézeteltérések voltak férj és feleség között. De azért megértette, hogy alighanem az ő állapota késztette sírásra a háziasszonyt, amely sírást, jól nevelten, nem tárt a vendégek elé, hanem elvonult vele, hogy ne zavarjon. Orsi, mint sok vak (igazából akkor még csak majdnem vak) ember, sokszor a szívével is gondolkozott.

És alighanem igaza is volt neki, mert egy idő múltán Ágnes is előkerült. A szeme jó vörösre ki volt sírva, de reménykedett, hogy Orsi nem fogja azt észrevenni. Persze... észrevette, mert abból az orrhangból még az is következtethetett, aki nem vak.

Aztán, már a rövid délután folyamán, megbeszélték azt is, hogy mi legyen a későbbi teendő.

– Mert lássátok, nekem már igen kevés hiányzik ahhoz, hogy semmit se lássak. És ennek a szegény fiatal leánynak meg éppen az nem hiányzik, hogy a fiatalságát egy vak emberhez kösse! Neked meg... remélem, jól tudom, igaz barátod volt szegény Jancsi. Már beszéltem egy prókátorral, hogy a kényszerítő körülmények miatt, te legyél a gyámja. Vagyis inkább ti! Ha elfogadjátok.

Itt mindketten bólintottak, mert egyelőre szólni nem tudtak. Láttá-e Orsi, vagy nem látta, de valamiképpen érzékelnie kellett, mert folytatta:

– Gyurkára se bízhatok éppen mindent, mert épp elég gondja van. És még engem is... látjátok, tartania kell! Hát én úgy gondoltam, hogy tavasztól kezdve Anna fokozatosan, mind több időt töltene nálatok. Nyaralhatna, szórakozna, ahogy fiatalhoz illik. Később meg... no azt meglátjuk. De azért most persze még visszakísér engem. De tavasszal, nagyon szeretném, ha egyiketek eljönne érte, s elhozná. Nyaralni. Jó lesz így? Lám, máris jól elvan a ti gyermekeitekkel! Nem lesz itt gond! És nem is lesz neki nagyon nehéz. Mert Gyurka már úgyis beszél arról, hogy eladná Kálnót. Vagy elcserélné. Egy Ádámfölde nevű birtokra. Hát talán még jobb is, ha idejön a leányka.

László helyeselt. Ágnes megint el volt tűnve valahova. Alighanem ugyanoda, mint előbb.

Másnap hát elmentek. Hosszú az út Gyaluig.

Amikor a szán mögött a porhó elült, László bemenvén a házba, ott találta már Ágnest. De ez semmiképpen nem az az Ágnes volt, akit az elmúlt pár évben látott. Mert az asszonyka egyszerre csak felcsimpaszkodott rá és olyan erővel szorította a nyakát, hogy az már szinte fájt. És közben ezt mondogatta:

– Jaj! Édes uram, édes uram, édes uram! Jaj, édes uram...

VÉGE

Bakfark után (Magyarázatok)

Meg ne ijedjen a Tisztelt Olvasó! Távolról sem valami bakkecske farkáról van szó e rövid utószóban. Hanem adva van, hogy Bakfark Bálint a magyar reneszánsz idejének legnagyobb lantművésze volt. Mint játékos, mint zeneszerző egyaránt. Amiből aztán következett a mondás, miszerint „Bakfark után lanthoz nyúlni...” és ez azt a tevékenységet jelentette, amelyet megtenni nem érdemes, merőben fölösleges, végtelen hiúság.

Nos, ilyen értelemben nyúltam én most Bakfark után lanthoz. Mert óriási hiúság az is, ha Gárdonyi regényóriásához valaki folytatást mer írni. De vannak mentségeim.

Először is, az ötlet nem az enyém volt. Felmerült ugyanis, hogy Báthory István lengyel királyságának idejéről írjak könyvet és főleg arról, ami utána következett. És azt a kort leírni Bornemissza János (és Gergely) tragikus sorsának megkerülésével nem lehetett. Hisz főszereplői voltak a kornak.

Másrészt: annak idején, amikor Gárdonyi Géza az Egri Csillagokat megírta, még messze nem álltak rendelkezésre azok a dokumentumok, amelyek ma már hozzáférhetők.

Ilyen dokumentumok, amelyeket e munka folyamán leginkább felhasználtam, a következők:

Dr. Szádeczky Lajos: Báthory István lengyel királlyá választása.

Szabó Béla: Báthory István fejedelem és lengyel király hadi tevékenysége (doktori értekezés).

Dr. Veres Endre: Berzeviczy Márton.

Bornemissza Gergely testámentuma.

Kálnói és ádámföldi Bornemissza (Bornemisza) család családfája.

És még sok más.

Volt, ahol feltétlenül ragaszkodtam a történelmi igazsághoz – ahol lehetett, mert azért a dokumentumok is ellentmondanak egymásnak néhol – és volt, ahol nem. Ahogy a történet megkívánta.

A mona Maria könyvei elvesztek valahol. Nemrég hallottam, hogy megkerült az egyik, egy Woinich nevű ember talált rá, de ő sem tudott mit kezdeni vele. Más sem. És azóta sem.

Nem tartozik szigorúan a történethez, de ide kívánczik még a tény, hogy nagyjából egy évvel a megírtak után Báthory Zsigmond fejedelem megnősült. Császári feleséget szerzett neki Bocskai uram. (Vagy hát talán inkább szerette volna saját magának azt a feleséget, de nem lehetett, mert már nős volt? Erre is mutatnak némi jelek). A házasság azonban teljes kudarcba fulladt. Ordítva jött ki Zsigmond fejedelem a nászszobából. Okolták később emiatt azt, hogy esetleg a fiúkat szerette inkább, de olyan vélemény is van, hogy nemi betegsége volt, amit még serdülő korában szerzett.

Ilyen okok közt jól megférhet az átok és a mérge is.

Végül is ez nem történelem, hanem csak történelmi regény.

Marosvásárhely

2018. december 3.